

Najranija svjedočanstva o Frani Petriću: Christian Gottlieb Jöcher, njegovi izvori i drugi biografski leksikoni od početka 17. do sredine 18. stoljeća*

DAVOR BALIĆ

Odsjek za filozofiju, Filozofski fakultet
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Lorenza Jägera 9, HR-31000 Osijek
davor.balic@kc.t-com.hr

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Primljeno/Received: 14. 12. 2011.

Prihvaćeno/Accepted: 30. 12. 2011.

Utjecajni Allgemeines Gelehrten-Lexicon (1750-1751) njemačkoga leksikografa Christiana Gottlieba Jöchera (1694-1758) u svojem trećem svesku sadržava natuknicu o creskom renesansnom filozofu Frani Petriću (Franciscus Patricius, 1529-1597). U nastojanju da doznam kojim je podacima Jöcher raspolagao i ustanovim kojim se podacima pritom poslužio, proučio sam izvore njegove natuknice o Petriću. Od devet izvora, koliko ih je popisao na kraju natuknice, njemački se leksikograf poslužio samo djelom Les Eloges des hommes savans Antoineta Teissiera iz 1683. godine i drugim izdanjem djela Dictionaire historique et critique Pierrea Baylea iz 1702. godine. Pritom ističem da podaci o Petriću uopće nisu uvršteni u najstariji i najmlađi od Jöcherovih izvora: ni u djelo Elogia illustrium Belgii scriptorum Auberta Le Mirea iz 1602. godine, kao ni u jedan od 43 svezaka djela Mémoires Jean-Pierrea Nicerona objavljenih u razdoblju od 1727. do 1745. godine.

Preostalih pet izvora sadržavaju dragocjene podatke o Petriću, ali se Jöcher njima nije poslužio. Primjerice, u svojem djelu Pinacotheca iz 1645. godine Gian Vittorio Rossi je najboljim Petrićevim djelom smatrao Paralleli militari, pri čemu nam je posredovao rečenicu u kojoj je Joseph Juste Scaliger pohvalio Petrića kao vojnoga teoretičara. Iacopo Gaddi nas je, a u drugom svesku djela De scriptoribus iz 1649. godine, izvjestio o sadržaju Petrićevih djela Della historia diece dialoghi i Della Poetica, dok je Lorenzo Crasso u svojem djelu Elogii d'huomini letterati iz 1666. godine zaključio da je Petrić, jer je u djelu Discussiones peripateticae nastojao srušiti peripatetičku filozofiju, pripremio put kojim su kasnije krenuli Pierre Gassendi i René Descartes. Engleski biograf Thomas-Pope Blount je, pak, u djelu Censura celebriorum authorum iz 1690. godine bibliografski obradio pet njemačkih izdanja Petrićeva djela Magia philosophica, a Niccolo Comneno Papadopoli je u djelu Historia gymnasii patavini iz 1726. godine donio podatke o dvojici Petrićevih profesora na studiju filozofije (Lazzaro Bonamico iz Bassana i Marco Antonio Passeri iz Genove), no zabilježio je i to da je Petrić u imenik Dalmatinaca bio dvaput upisan kao njihov Consiliarius.

Uvid u Jöcherove izvore osvjjetljava nam njegov leksikografski rad, ali i otkriva putove kojima su se podaci o životu i djelu Frane Petrića probijali kroz biografske leksikone i srodna im izdanja. Osim izvorā Jöcherove natuknice o Petriću, u članku sam obradio i neke druge biografske leksikone te srodna im izdanja koji su također sadržavali podatke o Petriću, a objavljeni su u razdoblju od početka 17. do

* Ovaj članak može se smatrati i trećim dijelom ili trećim nastavkom onih istraživanja u kojima sam obradio biografske leksikone te srodna im izdanja koji su uvršteni u dosadašnje bibliografije o Petriću, kao i onih istraživanja u kojima sam prikazao biografske leksikone te srodna im izdanja koje je, kao izvore svoje natuknice o Petriću, naveo njemački leksikograf Christian Gottlieb Jöcher. Vidi: Davor Balić, »Hrvatske bibliografije o Petriću«, *Cris: časopis Povijesnog društva* 10 (2008), pp. 150-176; Davor Balić, »Tragom Jöcherove natuknice o Petriću«, *Filozofska istraživanja* 30/3 (2010), pp. 501-517.

sredine 18. stoljeća. Nažalost, nijedna od pet dosadašnjih bibliografija o Petriću koje obrađuju jedinice od Petrićeva vremena do trenutka svojega objavljivanja ne sadrži bibliografske podatke o dvadesetak biografskih leksikona i srodnih im izdanja objavljenih u tom razdoblju. No, novu, odnosno šestu bibliografiju o Petriću ne bi trebalo izraditi samo zbog toga, nego i zbog toga što svih pet dosadašnjih bibliografija obiluje nepotpunim i netočnim bibliografskim jedinicama, kao i zbog toga što je u njima potpuno zanemarena metodološka ujednačenost u bilježenju jedinica. U skladu s tim, podatke iz pet dosadašnjih bibliografija o Petriću nužno je koristiti i pri eventualnoj izradi nove bibliografije: da bi nam poslužili kao podsjetnik na to kako se zahtjevan posao poput sastavljanja nečije bibliografije ne bi trebao i smio raditi.

Ključne riječi: Frane Petrić, Christian Gottlieb Jöcher, *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Jacques August de Thou, Louis Moreri, Antoine Teissier, Pierre Bayle, biografski leksikoni

1. Uvod

Bibliografije o Frani Petriću (Franciscus Patricius, 1529-1597), jednom od najistaknutijih hrvatskih renesansnih filozofa, sadržavaju i podatke o biografskim leksikonima te srodnim im izdanjima. Do danas je objavljeno pet bibliografija o Petriću koje sadržavaju jedinice od Petrićeva doba do trenutka svojega objavljivanja. Prve dvije sastavili su talijanski istraživači: Pietro Donazzolo, koji je bibliografiju o Petriću objavio 1912. godine, priloživši je na kraj svoje studije »Francesco Patrizio di Cherso erudito del secolo decimosesto (1529-1597)«¹ i Paola Maria Arcari, koja je bibliografiju o Petriću objavila 1935. godine unutar svoje monografije *Il pensiero politico di Francesco Patrizi da Cherso*.² Preostale tri bibliografije o Petriću sastavili su hrvatski istraživači: prvu od njih potpisao je Vladimir Premec, objavivši je 1968. godine u svojoj monografiji *Franciskus Patricijus*,³ drugu su, nazvavši je »Literatura o Frani Petriću«, sastavili Vladimir Premec i Franjo Zenko, objavivši je

1979. godine u hrvatskom izdanju Petrićeve *Nove sveopće filozofije*,⁴ dok se treća bibliografija o Petriću, koja je objavljena 1993. godine u časopisu *Studia historiae philosophiae Croaticae*, temeljila na bibliografiji Vladimira Premca iz 1968. godine i na bibliografskim jedinicama koje su, ažurirajući Premčevu bibliografiju, sastavili Franjo Zenko (1979), Mihaela Girardi Karšulin (1992) i Ljerka Schiffler (1993).⁵ Posljednje dvije hrvatske bibliografije o Petriću, ona iz 1979. i ona iz 1993. godine, uvelike počivaju na podacima koji su uvršteni u prvu hrvatsku bibliografiju o Petriću, dakle onu koju je 1968. objavio Vladimir Premec.⁶

1 [Pietro Donazzolo], »Bibliografia«, pp. 133-146, u: Pietro Donazzolo, »Francesco Patrizio di Cherso erudito del secolo decimosesto (1529-1597)«, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* 28 (Parenzo [Poreč], 1912), pp. 2-147.

2 [Paola Maria Arcari], »Bibliografia«, u: Paola Maria Arcari, *Il pensiero politico di Francesco Patrizi da Cherso* (Roma: Arti grafiche Zamperini & Lorenzini, 1935), pp. 295-332.

3 [Vladimir Premec], »Bibliografija radova o Patriciju«, u: Vladimir Premec, *Franciskus Patricijus* (Beograd: Odeljenje za filozofiju Instituta društvenih nauka, 1968), pp. 80-93.

4 V.[ladimir] Premec i F.[ranjo] Zenko, »Bibliografija: II. Literatura o Frani Petriću«, nepaginirani dodatak u: Frane Petrić, *Nova sveopća filozofija*, priredio i pogovor napisao Vladimir Filipović. Prijevod s latinskog Tomislav Ladan / Panaugia, Panarchia, Pampsychia, Pancosmia (XII, XIII, XIV, XXIII-XXXII) / Serafin Hrkač / Pancosmia (I-XI, XV-XXII) /. Stručnu redakciju prijevoda izvršio Kruno Krstić (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979). Izdanje sadrži pretsak latinskog izvornika: Franciscus Patricius, *Nova de universis philosophia* (Ferrariae: Apud Benedictum Mammarelum, 1591) i hrvatski prijevod.

5 »Bibliography [on Frane Petrić]«, compiled by Vladimir Premec (1968) and updated by Franjo Zenko (1979), Mihaela Girardi Karšulin (1992) and Ljerka Schiffler (1993), *Studia historiae philosophiae Croaticae* 2 (1993), pp. 201-225.

6 Prosudbe o trima hrvatskim bibliografijama o Petriću, kao i o dvjema koje im prethode, a koje su sastavili Pietro Donazzolo (1912) i Paola Maria Arcari (1935), te o bibliografiji Ivice Martinovića iz 1997. godine, u koju su uvršteni radovi (bibliografske jedinice) koji su o Petriću otisnuti u razdoblju od 1979. do 1997. godine, vidi u: Davor Balić, »Hrvatske bibliografije o Petriću«, *Cris: časopis Povijesnog društva* 10 (2008), pp. 150-176.

U ovom članku namjeravam obraditi neka od najranijih svjedočanstava o Petriću za koja su zaslužni pisci koji su svoje biografske leksikone i srodna im izdanja objavili u razdoblju od početka 17. do sredine 18. stoljeća. Neki od tih pisaca uvršteni su i u Premčevu bibliografiju o Petriću, a od kojih, sukladno podacima iz njegove bibliografije, izdvajam ove: Naudé (1613), Scaliger (1627), Gaddi (1648), Crasso (1666), König (1678), Blount (1694), Teissier (1697), Morhof (1708), Pope (1710), Moreri (1724), Nicéron (1727), Bayle (1734), Jöcher (1750-1751). Nažalost, Premčeva bibliografija o Petriću obiluje nepotpunim i netočnim jedinicama. Štoviše, a na što sam upozorio u članku »Hrvatske bibliografije o Petriću«, Premec je u svoju bibliografiju »uvrstio gotovo polovicu nepotpunih jedinica.«⁷ U istom članku istaknuo sam da njegova bibliografija o Petriću sadržava i brojne netočne podatke koje Premec »najčešće duguje bibliografijama Donazzola i Paole Arcari«, kao i to da je Premec »odgovoran za nekoliko netočnosti s kojima se prvi put susrećemo tek u njegovoj bibliografiji.«⁸

Kada je u monografiji *Franciskus Patricijus* pisao o »Patricijevoj povijesno-filozofskoj sudbini«, Premec je za razdoblje 17. stoljeća prikazao tek tri djela u koja su uvršteni zapisi o Petriću: de Thouov ljetopis *Historiarum sui temporis* iz 1621. godine, Lipsiusova *Opera omnia* iz 1637. godine i Rossijevo djelo *Pinacotheca* iz 1645. godine.⁹ Kada je, pak, obrađivao 18. stoljeće, Premec je od djela koja su objavljena do 1750. godine prikazao Morhofovo djelo *Polyhistor* iz 1708. godine, Prandtnerovo djelo *Origo et progressus philosophiae* iz 1723. godine i Volpijevo djelo *Scholae duae* iz 1728. godine.¹⁰ Začudo, u poglavlju »Patricijeva povijesno-filozofska sudbina« Premec nije obradio dva vrlo utjecajna djela: Bayleov *Dictionnaire historique et critique* i Jöcherov *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*.

7 Balić, »Hrvatske bibliografije o Petriću«, p. 152b.

8 Ibid., p. 160b.

9 Vladimir Premec, »Patricijeva povijesno-filozofska sudbina«, u: Premec, *Franciskus Patricijus*, pp. 53-79, na pp. 53-54.

10 Premec, »Patricijeva povijesno-filozofska sudbina«, pp. 54-56.

Da bih istražio prisutnost Frane Petrića u biografskim leksikonima koji obuhvaćaju razdoblje od početka 17. do sredine 18. stoljeća, poći ću od četverosveščanog djela *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* koje je njemački leksikograf Christian Gottlieb Jöcher objavio tijekom 1750. i 1751. godine. Najprije ću se usmjeriti na kronologiju Jöcherova leksikografskog rada, zatim na opseg, strukturu i podatke koje je u natuknici svojega *Lexicon*a zapisao o Petriću, a potom ću obraditi izvore koje je o tom hrvatskom renesansnom filozofu istaknuo na kraju natuknice. U obradi tih izvora ponajprije ću tragati za podacima kojima se Jöcher poslužio pri sastavljanju natuknice o Petriću. Takvim poredbenim istraživanjem omogućit ću uvid u oblikovanje i mijenjanje predodžbe o Petriću filozofu u onim biografskim leksikonima i srodnim im izdanjima koji su objavljeni od početka 17. do sredine 18. stoljeća. Kao dokumentacijsku podlogu, u članak sam uvrstio i ova tri priloga: Prilog 1 – »Popis hrvatskih filozofa uvrštenih u Jöcherov *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* (1750-1751)«; Prilog 2 – »Popis izvorā Jöcherove natuknice o Petriću u *Allgemeines Gelehrten-Lexiconu* (1751)«; Prilog 3 – »Abecedni popis biografskih leksikona i srodnih im izdanja objavljenih u razdoblju od početka 17. do sredine 18. stoljeća koji nisu uvršteni u dosadašnje bibliografije o Petriću, a obrađeni su u ovom članku«.

2. Jöcherov *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*

Njemački leksikograf Christian Gottlieb Jöcher (1694-1758) započeo je studij medicine 1712. godine na Sveučilištu u rodnom gradu Leipzigu. Već u tom razdoblju ostavio je pisani trag: 1714. godine napisao je i branio svoju raspravu *De viribus musicis in corpore humano (O glazbenim silama u ljudskom tijelu)*. No, već sljedeće godine, također u Leipzigu, potpuno se posvetio studiju filozofije i teologije. Od 1717. godine radio je kao asistent na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Leipzigu, na kojem je držao predavanja iz filozofije, retorike i povijesti učenjakā (*Gelehrten-geschichte*). Jöcher se okušao i u uredničkim

poslovima: 1718. godine stupio je u njemačku redakciju časopisa *Acta Eruditorum*, koju je preuzeo 1720. i vodio do 1739. godine. Suradivao je i u latinskom izdanju toga uglednoga časopisa, koji je uređivao njegov učitelj Johann Burckhard Mencke (1674-1732). Redovitim profesorom na Filozofskom fakultetu postao je 1730. godine, da bi, kao redoviti profesor povijesti, 1732. godine naslijedio Menckea. Tijekom 1735. godine Jöcher je doktorirao teologiju, a 1742. godine postao je glavnim nadzornikom sveučilišne knjižnice. Umro je u Leipzigu 10. svibnja 1758. godine. U filozofiji je slijedio Christiana Wolffa, dok se u praksi isticao govorništvo, posebice pogrebnim govorima. Naime, tiskano je više od stotinu njegovih pogrebnih govora koje je održao u razdoblju od 1715. do 1730. godine.¹¹

Svoju zaokupljenost biografijama učenjakā Jöcher je okrunio 1750. i 1751. godine, kada je u četiri sveska objavio *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*. Na naslovnici je istaknuo da su u *Lexiconu* »abecednim redom popisani učenjaci svih staleža, kako muškog tako i ženskog spola, koji su živjeli od početka svijeta do današnjega vremena, a koji su sebe učinili poznatima učenom svijetu, s njihovim rođenjem, životom, osobitim događajima, smrću i spisima iz najvjerodostojnijih izvora«. ¹² U prvom svesku *Lexicon*a obrađene su natuknice od

slova A do slova C (Slika 1.), u drugom od D do L, u trećem od M do R, a u četvrtom od S do Z. Prva dva sveska objavljena su 1750., a treći i četvrti 1751. godine.

11 Jöcherov životopis izložio sam prema natuknicama u: *Allgemeine Deutsche Biographie*. Vierzehnter Band. (Jetzer-Kähler), auf Veranlassung Seiner Majestät des Königs von Bayern herausgegeben durch die historische Commission bei der Königl. Akademie der Wissenschaften. (Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1881), s. v. »Jöcher, Christian Gottlieb«, pp. 103-105; Notker Hammerstein, »Jöcher, Christian Gottlieb«, u: *Neue Deutsche Biographie*. Zehnter Band (Hufeland-Kaffsach), herausgegeben von der historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften (Berlin: Duncker & Humblot, 1974), p. 452a-b.

12 Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, darinne die Gelehrten aller Stände sowohl männ- als weiblichen Geschlechts, welche vom Anfange der Welt bis auf ieszige Zeit gelebt, und sich der gelehrten Welt bekannt gemacht, nach ihrer Geburt, Leben, merckwürdigen Geschichten, Absterben und Schrifften aus den glaubwürdigsten Scribenten in alphabetischer Ordnung beschrieben werden. I-IV (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1750-1751).

Slika 1. Naslovnica prvog sveska Jöcherova *Lexicon*a: Christian Gottlieb Jöcher, *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1750).

Allgemeines Gelehrten-Lexicon je plod Jöcherova ustrajna bavljenja biografskim poslovima. Naime, Jöcher je 1715. godine, znači još kao student, sudjelovao u objavljivanju prvog izdanja djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*.¹³ Taj pri-

13 [Johann Burckhard Mencke (hrsg.)], *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, darinnen die Gelehrten, als Fürsten und Staats-Leute, die in der Literatur erfahren, Theologi, Prediger, Juristen, Politici, Medici, Philologi, Philosophi, Historici, Critici, Linguisten, Physici, Mechanici, Mathematici, Scholastici, Oratores und Poëten, so wohl männ- als weiblichen Geschlechts, welche vom Anfang

ručni leksikon izrađen je prema zamisli Johanna Burckharda Menckea, kojega je Jöcher, kao što je istaknuo u »Predgovoru« prvoga sveska *Lexicon* iz 1750. godine, smatrao svojim »zaštitnikom, učiteljem i prethodnikom na akademskoj službi koju nakon njega ima čast obavljati«. ¹⁴ Već 1726. godine Jöcher je priredio novo, dotjerano i prošireno izdanje priručnog leksikona. ¹⁵ Međutim, svojim mladenačkim radom nije bio u potpunosti

zadovoljan, pa je 1733. godine objavio i treće izdanje, u kojem se potpisao kao urednik. ¹⁶ U to izdanje je, kao što piše u »Predgovoru« prvoga sveska svojega *Lexicon*, uveo nove natuknice te nadopunio i proširio one koje su bile uvrštene u prva dva izdanja. ¹⁷ Time je, prema *Allgemeine Deutsche Biographie*, uvelike zadovoljio potrebu za djelom koje bi u manjem opsegu sadržavalo sažeti prikaz pisaca svih vremena i zemalja sa sumarnim bibliografijama. ¹⁸

der Welt grösten theils in gantz Europa biß auf jetzige Zeit gelebet, und sich durch Schriffen oder sonst der gelehrten Welt bekant gemacht, an der Zahl über 20000. nach ihrer Geburth, Absterben, vornehmsten Schriffen, Leben und merckwürdigsten Geschichten, aus denen glaubwürdigsten Scribenten, die man jedesmahl fleißig angemerckt, kurtz und deutlich nach Alphabetischer Ordnung beschrieben werden, denen Liebhabern der Historie der Gelehrten, und andern curieusen Personen zu nützlichen Gebrauch zum Druck befördert. Nebst einer Vorrede Hn. D. Joh. Burchard Menckens (In Leipzig: Bei Johann Friedrich Gleditsch und Sohn, 1715).

14 Christian Gottlieb Jöcher, »Vorrede«, u: Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1750), ff. b2r-c2v, na f. b2r: »Ich würde einer nicht geringen Nachlässigkeit schuldig sein, wenn ich nicht bei dieser Gelegenheit alle welche sich dieses Buches bedienen, an die Erkenntlichkeit erinnerte, zu welcher sie meinem ehemahligen grossen Gönner, Lehrer und Vorgänger in dem academischen Amte, welches ich nach ihm zuführen die Ehre habe, ich meine den seel. Herrn Hofrath D. Johann Burchard Mencken, verbunden sind.«

15 [Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.)], *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, darinnen die Gelehrten aller Stände, als Fürsten und Staats-Leute, die in der Literatur erfahren, Theologi, Prediger, Juristen, Politici, Medici, Philologi, Philosophi, Historici, Linguisten, Mathematici, Scholastici, Oratores und Poëten, so wohl männ- als weiblichen Geschlechts, welche vom Anfang der Welt grösten theils in gantz Europa bis auf ietzige Zeit gelebet, und sich durch Schriffen oder sonst der gelehrten Welt bekannt gemacht, an der Zahl über 20000. nach ihrer Geburth, Absterben, vornehmsten Schriffen, Leben und merckwürdigsten Geschichten, aus denen glaubwürdigsten Scribenten, die man jedesmahl fleißig angemerckt, kurtz und deutlich nach Alphabetischer Ordnung beschrieben worden. Denen Liebhabern der Historie der Gelehrten, und andern curieusen Personen zu nützlichen Gebrauch zum Druck befördert. Nebst einer Vorrede Herrn D. Joh. Burchard Menckens. Die Andere Auflage, in zwei Theile getheilet, sorgfältig übersehen, und mit etlichen 1000. Articuln vermehret, durch M. Christian Gottlieb Jöcher [erster Theil A-L, anderer Theil M-Z] (In Leipzig: Bei Johann Friedrich Gleditschens seel. Sohn, 1726).

U »Predgovoru« prvoga sveska *Lexicon* iz 1750. godine Jöcher je istaknuo i ciljeve koje je želio postići svojim glavnim djelom: ukloniti pogreške koje su se potkrale (*eingeschlichen*) u tri izdanjima priručnoga leksikona o učenjacima (*Compendiöses Gelehrten-Lexicon*); ponuditi potpunije bibliografije o onim učenjacima koji su uvršteni u izdanja priručnoga leksikona; dodati nove natuknice o učenjacima koji su izostavljeni u izdanjima priručnoga leksikona; ažurirati natuknice o onim učenjacima koji su preminuli u razdoblju od 1733. godine, kada je objavljeno treće izdanje djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, do 1750. godine, kada je objavljen prvi svezak djela *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*. ¹⁹

Uz iznijeto, Jöcher je u »Predgovoru« izložio i dva razloga zbog kojih su neke natuknice u djelu *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* opširne i bogate podacima, a neke vrlo kratke. Prvi se razlog tiče, kako kaže, »zaslugā, slave, dužností i spisā« koji nisu u

16 Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, darinne die Gelehrten aller Stände so wohl männ- als weiblichen Geschlechts, welche vom Anfang der Welt bis auf ietzige Zeit gelebet, und sich der gelehrten Welt bekannt gemacht, nach ihrer Geburth, Absterben, Schriffen, Leben und merckwürdigsten Geschichten, aus denen glaubwürdigsten Scribenten, nach dem Entwurff des sel. D. Joh. Burckh. Menckens in alphabetischer Ordnung beschrieben werden. In zwei Theilen. Die dritte Auflage [erster Theil A-L, anderer Theil M-Z] (Leipzig: Bei Johann Friedrich Gleditschens seel. Sohn, 1733).

17 Jöcher, »Vorrede«, u: Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C, ff. b2v-b3r.

18 *Allgemeine Deutsche Biographie*. Vierzehnter Band. (Jetzer-Kähler), s. v. »Jöcher, Christian Gottlieb«, pp. 103-104.

19 Jöcher, »Vorrede«, u: Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C, f. b2v.

svih učenjaka isti, zbog čega, nastavlja Jöcher, »ne priliči o jednom malom svjetlu tako mnogo govoriti kao o zvijezdi veličine prvoga reda.«²⁰ Kada prouče Jöcherove natuknice o hrvatskim filozofima (vidi Prilog 1), s tim se razlogom zacijelo neće složiti brojni istraživači hrvatske filozofske baštine. Primjerice, Jöcherova natuknica o Nikoli Vitovu Gučetiću sadrži tek tri retka,²¹ dok natuknice o Matiji Vlačiću Iliriku,²² Pavlu Skaliću²³ i Andriji Dudiću²⁴ sadrže stotinjak redaka. Drugi Jöchеров razlog zbog kojega su u *Lexiconu* neke natuknice opširne i bogate podacima, a neke vrlo kratke, odnosio se na izvore. Jöcher je u »Predgovoru« zapisao da se njegov *Lexicon* temeljio na svjedočanstvima drugih biografa,²⁵ nakon čega je izvijestio o svojem iskustvu u radu s izvorima. Svjedočanstva o učenicima, njihovoj biografiji, službama i spisima u mnogim su izvorima, tvrdi Jöcher, bila »tako nepotpuna, tako tamna, tako dvoznačna, tako dvojbena, tako puna proturječja«, da često nije znao s čijim se svjedočanstvom treba složiti i čija stajališta treba uvažiti.²⁶ Osim toga, posebice onda kada se radilo o izvorima za inozemne učenjake, Jöcher je priznao da su mu izvori iz udaljenih zemalja bili teško dostupni, zatim da je do njih dolazio na različite na-

čine i da je najčešće ovisio o dobroj volji prijatelja i poznanika.²⁷ Mnogi su mu dostavili podatke koje je smatrao nepotpunima (*unvollständig*) i sumnjivima (*verdächtig*), ali je njihove obavijesti odlučio objaviti kako ih je primio.²⁸ Uz to, u *Lexicon* je uvrstio i one učenjake o kojima je imao malo podataka, jer je smatrao da je bolje zapisati »nešto nego baš ništa.«²⁹ Prema uglednom njemačkom biografskom leksikonu *Allgemeine Deutsche Biographie* iz 1881. godine, Jöcher se u *Lexiconu* poslužio s čak 318 izvora.³⁰ Na kraju gotovo svake natuknice je u pokratama zabilježio prezime pisca čijim se djelom poslužio pri njezinu sastavljanju, dok je na kraju svakog od četiriju svezaka priložio »Popis spisā« (»Verzeichniß der Schrifften«). U njemu je spise razvrstao po abecednom redosljedu, i to tako da je najprije zabilježio prezime pisca.³¹

Zbog Jöcherova razlikovanja »malih svjetala« od »prvorazrednih zvijezda«, a posebice zbog poteškoća koje je imao s izvorima, jasno je zašto je Gučetić dobio bitno manje prostora od Vlačića, Skalića i Dudića. Naime, Gučetić je djelovao isključivo u dubrovačkoj sredini,³² pa je Jöcher o njemu imao malo podataka. Štoviše, na kraju natuknice o Gučetiću nije naveo nijedan izvor.³³ Na-

20 Ibid., f. c1r: »Einmahl sind ja die Gelehrten selbst einander an Verdiensten, Ruhm, Aemtern, Schrifften und merckwürdigen Begebenheiten nicht gleich: und also läst sich freilich von einem kleinen Lichtgen nicht so viel als von einem Stern der ersten Grösse sagen.«

21 Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Zweiter Theil, D-L (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1750), s. v. »di Gozzi (Nicol. Vitus)«, c. 1107.

22 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Zweiter Theil, D-L, s. v. »Flacius (Matthias)«, cc. 628-630.

23 Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Vierter Theil, S-Z (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1751), s. v. »Scalichius de Lika (Paul)«, cc. 188-190.

24 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Zweiter Theil, D-L, s. v. »Dudith (Andr.)«, cc. 230-231.

25 Jöcher, »Vorrede«, u: Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C, f. b3v: »Wer dergleichen Arbeit unternimmt, muß sich lediglich auf die Zeugnisse anderer gründen.«

26 Ibid., f. b3v: »Dieselben sind aber vielfältig so mangelhaft, so dunckel, so zweideutig, so zweifelhaft, so voller Widerspruch gegen andere, die einerlei Geschichte mit ihnen beschrieben, daß man oft nicht weiß, welchem man bepflichten, welche Meinung man erwehlen solle.«

27 Ibid., f. c1r.

28 Ibid., f. c1r: »Aber ich habe denen welche solche eingesandt, keine Gesetze vorschreiben können, sondern liefere deren Nachrichten so, wie ich solche empfangen.« Isticanje kosim pismom moje.

29 Ibid., f. c1r: »Nechst dem ist mir von manchen, die vielleicht eine umständliche Beschreibung verdienten, nur wenig bekannt worden: ich habe aber doch lieber etwas, als gar nichts von denselben sagen wollen.« Isticanje kosim pismom moje.

30 *Allgemeine Deutsche Biographie*. Vierzehnter Band. (Jetzer-Kähler), s. v. »Jöcher, Christian Gottlieb«, p. 104: »deren Anzahl [Quellen] auf 318 sich beläuft.«

31 Jöchеров »Popis spisā« vidi u, primjerice, prvom svesku *Lexicon*a: [Christian Gottlieb Jöcher], »Verzeichniß der Schrifften, so in dieser Ausgabe häufig gebraucht worden, nebst deren Abbreviaturen.«, u: Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C, ff. Eeeeeee4r-Fffffffl1r-2r.

32 Ivica Martinović, »Kasnorenesansni filozof Nikola Vitov Gučetić«, *Zbornik Dubrovačkog primorja i otoka 6* (1997), pp. 203-225, na p. 203: »izdvaja se [Nikola Vitov Gučetić] opet po tome što je, uz Marka Marulića, jedini koji je svoje opsežno djelo ostvario isključivo na hrvatskoj obali Jadrana.«

33 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Zweiter

suprot tome, na kraju natuknice o Vlačiću pozvao se na osam izvora, o Skaliću na sedam, dok se na kraju natuknice o Dudiću pozvao na četiri izvora. Pritom podsjećam da su, zahvaljujući protestantskom miljeu, Vlačić, Skalić i Dudić bili uvelike inkorporirani u njemačku znanstvenu i kulturnu sredinu.

U »Predgovoru« prvoga sveska *Lexicona* Jöcher je najavio i ukupan broj svezaka svojega glavnoga djela, kao i dinamiku objavljivanja svezaka. Tako doznajemo da »preostala tri [sveska] sa sigurnošću slijede svakih pola godine«, kao i to da bi djelo »za godinu i pol dana trebalo biti završeno«. ³⁴ Iako je ovakav pristup rijedak, čak štoviše, najčešće se izbjegava, svoje obećanje o ukupnom broju svezaka, kao i o dinamici njihova objavljivanja, Jöcher je u cijelosti ispunio. Tijekom 1750. i 1751. godine objavljena su sva četiri sveska *Lexicona*. No, već u sljedećoj rečenici Jöcher je priznao da nije ispunio obećanje iz »Predgovora« trećega izdanja svojega priručnog leksikona o učenjacima (*Compendiöses Gelehrten-Lexicon*). Naime, još 1733. godine najavio je da će izraditi trostruko kazalo: geografsko, kronološko i predmetno. ³⁵ Zbog brojnih promjena, dopuna i poboljšanja u korekturama, planirano kazalo nije mogao dovršiti, ali je svejedno pro-

cijenio da bi ono moglo činiti zasebni svezak osrednjeg opsega. ³⁶

Iz *Allgemeine Deutsche Biographie* saznajemo da Jöcherov četverosveščani *Lexicon* ukupno broji 4754 stranice s dvostupčanim slogom, kao i to da sadržava približno 76000 natuknica, od kojih čak 17000 otpada na uputnice. ³⁷ Jöcher je natuknice obrađivao prema unaprijed zadanoj metodologiji. Uz ime učenjaka zabilježio je naziv mjesta u kojem se rodio, vrijeme i mjesto studiranja, stalešku ili redovničku pripadnost, profesure, ostale značajne biografske podatke, kao i objavljena djela. Da je Jöcher sastavio vrlo važan i temeljit biografski leksikon, zacijelo nam potvrđuje i rečenica iz *Allgemeine Deutsche Biographie*: Jöcherov *Lexicon* je »najpotpunije djelo ove vrste što ga posjedujemo utoliko što se bavi učenjacima 'svih' naroda, kako muškarcima tako i ženama, 'od početka svijeta' do 1750. godine, i to njihovim životima i spisima.« ³⁸ Uz to, u *Allgemeine Deutsche Biographie* zabilježena je i tvrdnja da je »Jöcherov *Lexicon* za živote inozemnih učenjaka do 1750. godine još dugo zadržao svoju vrijednost.« ³⁹

3. Jöcherova natuknica o Petriću

Natuknica o Frani Petriću objavljena je u trećem svesku Jöcherova *Lexicona*. ⁴⁰ Da bi se mogla donijeti prosudba o tome kako je Petrić u njoj obrađen i da bi se moglo zauzeti stajalište o njezinim obilježjima, nužno je odgovoriti na ova pitanja:

Theil, D-L, s. v. »di Gozzi (Nicol. Vitus)«, c. 1107: »di Gozzi (Nicol. Vitus), hat 1591 ein Werck *dello stato delle Republiche, secondo la mente di Aristotele* zu Venedig heraus gehen lassen.« Ovo je cjelokupan sadržaj Jöcherove natuknice o Nikoli Vitovu Gučetiću.

34 Jöcher, »Vorrede«, u: Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C, f. c2r: »Hier empfangen dieselben den ersten Band; zugleich aber die Versicherung, daß die drei folgenden gewiß von halben zu halben Jahren folgen, und also das gantze Werck, welches bereits völlig ausgearbeitet ist, in anderthalb Jahren beschlossen werden solle.«

35 Jöcher, »Vorrede«, u: Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C, f. c2r: »Ich habe in der Vorrede der letzten Ausgabe von 1733 denen Freunden dieses Buches zu einem dreifachen Indice, nemlich zu einem geographischen, einem chronologischen, und einem, der die vorgetragenen Sachen selbst angehet, Hoffnung gemacht.« Usp. [Christian Gottlieb Jöcher], »Neue Vorrede«, u: Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*. In zwei Theilen. Die dritte Auflage (1733) [erster Theil A-L], ff. a5r-b1v, na ff. a6v-b1r.

36 Jöcher, »Vorrede«, u: Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C, ff. c2r-c2v.

37 *Allgemeine Deutsche Biographie*. Vierzehnter Band. (Jetzer-Kähler), s. v. »Jöcher, Christian Gottlieb«, p. 104: »Alle vier Bände aber mit 4754 Seiten in Doppel-Columnnen enthalten annäherend 76,000 Artikel, von denen jedoch gegen 17,000 nur Verweisungen sind.«

38 Ibid., p. 104: »Es ist dieses Werk, insofern es die Gelehrten 'aller' Völker, Männer sowol als Frauen, 'vom Anfange der Welt' bis 1750 nach ihrem Leben und ihren Schriften behandelt, noch immer das vollständigste, was wir in dieser Art besitzen.«

39 Ibid., p. 104: »Jöcher'sche *Lexicon* für das Leben ausländischer Gelehrten bis 1750 noch lange seinen Werth behalten.«

40 Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1751), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303.

1. Je li se Jöcher i u natuknici o Petriću pridržavao metodologije koju je primjenjivao u najvećem broju natuknica *Lexicon*?
2. Koje je podatke iz Petrićeve biografije Jöcher uvrstio u *Lexicon*?
3. Koja je djela creskog polihistora Jöcher zabilježio u natuknici o Petriću?
4. Kako je Jöcher ocijenio Petrićevu misao?
5. Jesu li Jöcherovi podaci u natuknici o Petriću točni?
6. Kojim se izvorima Jöcher poslužio pri pisanju natuknice o Petriću?
7. Je li se Jöcher pri sastavljanju natuknice o Petriću doista koristio podacima ili barem jednim podatkom iz svakog od onih izvora koje je istaknuo na kraju natuknice?

Jöcher je Petrića obradio u natuknici »Patricius (Franc.)«, koja se proteže na dvadeset i devet redaka (Slika 2.). No, bio je upoznat s još jednom inačicom njegova prezimena, pa je u *Lexicon* uvrstio i uputnicu »Patritius«, kojom nas je uputio na natuknicu »Patricius«. ⁴¹ Natuknicu o Cresaninu moguće je podijeliti u tri cjeline. U prvoj cjelini Jöcher je obradio Petrićevu biografiju, u drugoj je popisao Petrićeva objavljena djela, dok je u trećoj Petrića prikazao kao prevoditelja s grčkoga na latinski jezik.

U natuknici je Jöcher najprije zapisao da je Petrić bio filozof (*ein Philosophus*), da bi potom prenio dva mišljenja o njegovu rodnom gradu. Prema prvom, Petrić je »rođen u Klisu u Dalmaciji 1529. ili 1530. godine«, a prema drugom mišljenju, u Sieni. ⁴² Sljedeći Jöcherovi podaci odnosili su se na Petrićevo obrazovanje: isprva je studirao latinski i grčki jezik, a potom filozofiju. ⁴³ U svojim filozofskim proukama Petrić je, nastavlja Jöcher, napredovao do vlastita nauka, u kojem je žestoko

osporavao Aristotela, zbog čega je bio napadan. ⁴⁴ Jöcher je u natuknicu uvrstio i podatke o Petrićevim boravcima izvan Italije, pri čemu je spomenuo njegova putovanja na Cipar, u Španjolsku i Francusku. ⁴⁵ Zatim je zabilježio Petrićeve profesure. Po Jöcheru, Petrić je u Ferrari, a onda u Rimu, podučavao s velikim ugledom. ⁴⁶ U prvoj cjelini natuknice Jöcher je zapisao da je Petrić umro u Rimu, 1597. godine, u 67. godini. ⁴⁷ Premda bismo očekivali da će ovom rečenicom završiti izlaganje o Petrićevoj biografiji, Jöcher je iznio i podatke o Petrićevu izgledu i karakteru: »izgledao je ružno i neugledno, nastupao je prijateljski, ali je u duši bio vragolan«. ⁴⁸

U drugoj cjelini natuknice, Jöcher je Petrića predstavio kao pisca filozofskih djela. Poimence je naveo njegovih devet djela, koja, za razliku od Jöchera, zapisujem s punim naslovom i u kronološkom poretku, te im dodajem godine objavljivanja:

1. *Della historia diece dialoghi* (1560);
2. *Della retorica dieci dialoghi* (1562);
3. *Discussionum peripateticarum tomi IV* (1581);
4. *La militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo* (1583);
5. *Della nuova geometria ... libri XV* (1586);
6. *Della Poetica* (1586);
7. *Risposta di Francesco Patrici; a due opposizioni fattegli dal Sig. Giacomo Mazzoni* (1587);
8. *Nova de universis philosophia* (1591);
9. *Paralleli militari* (1594, 1595). ⁴⁹

41 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patritius«, c. 1304: »Patritius, siehe Patricius.«

42 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »gebohren zu Clisso in Dalmatien 1529 oder 1530, nach anderer Meinung aber zu Siena.«

43 Ibid., c. 1303: »legte sich anfangs auf die lateinische und griechische Sprache, nachmals aber auf die Philosophie.«

44 Ibid., c. 1303: »die er denn nach seiner Meinung erklärte, und den Aristotelem starck widerlegte, auch darüber von andern angefochten wurde.«

45 Ibid., c. 1303: »er sich in Cypern, Spanien und Franckreich lange aufgehalten.«

46 Ibid., c. 1303: »er docirte ... mit grossem Ruhm zu Ferrara und Rom.«

47 Ibid., c. 1303: »allwo [in Rom] er 1597, im 67 Jahr gestorben.«

48 Ibid., c. 1303: »Im übrigen hatte er eine häßliche, unansehnliche Gestalt, stellte sich freundlich, hatte aber einen Schalk im Herten.«

49 Ibid., c. 1303: »Seine Schrifften sind *discussiones peripateticæ; nova de universis philosophia* libris 50 comprehensa; *risposta a due opposizioni del Mazzoni; paralleli militari; della poetica; della istoria Dialogi X*, welche auch lateinisch in dem 1579 zu Basel in 8 gedruckten *artis historicae penu* Tom. I stehen; *Retorica; Geometria;*

PATRICIUS (Franc.), ein Philosophus, geboren zu Elisso in Dalmatien 1529 oder 1530, nach anderer Meinung aber zu Siena, legte sich anfangs auf die lateinische und griechische Sprache, nachmals aber auf die Philosophie, die er denn nach seiner Meinung erklärte, und den Aristotelem stark widerlegte, auch darüber von andern angefochten wurde. Er docirte, nachdem er sich in Cypren, Spanien und Franckreich lange aufgehalten, mit großem Ruhm zu Ferrara und Rom, allwo er 1597, im 67 Jahr gestorben. Im übrigen hatte er eine heftliche, unanschuliche Gestalt, stellte sich freundlich, hatte aber einen Schalk im Herzen. Seine Schrifften sind *discussiones peripateticæ*; *nova de univerlis philosophia libris 50 comprehensa*; *risposta a due opposizioni del Mazzoni*; *paralleli militari*; *della poetica*; *della istoria Dialogi X*, welche auch lateinisch in dem 1579 zu Basel in 8 gedruckten *artis historicae penu Tom. I* stehen; *Rezorica*; *Geometria*; *la militia romana di Polibio, Livio e Dion. Halicarnasseo*, welche Lud. Küster ins Latein, Grävius aber in den *X Tomum* seines *Thesauri ant. rom.* gebracht. So edirte er auch *Commentar. graecum Philoponi in metaphysic. Aristot. in linguam lat. converfum*; *oracula Zoroastris, Hermetis Trimegisti & alior. ex scriptis platonior. collecta gr. & latine, præfixa dissert. historica*; *Procli Lycii Diadochi elementa theologica e graeco latine a se versa &c.* Ein anderer dieses Namens aus Slavonien, schrieb *Esposizione delli oracoli de Leone imperatore*. Mi. Cra. B. Er. Teiff. PB. Gad. Pap. Nic.

Slika 2. Natuknica o Frani Petriću u trećem svesku Jöcherova leksikona: Christian Gottlieb Jöcher, *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1751), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303.

Uz tri Petrićeva djela Jöcher je zabilježio i dodatne podatke. Uz djelo *Nova de universis philosophia* istaknuo je da obuhvaća 50 knjiga (*libris 50 comprehensa*), dok je uz preostala dva djela donio podatke o njihovim kasnijim izdanjima. Uz *Della historia diece dialoghi* zapisao je da je djelo prevedeno na latinski, da je objavljeno u Baselu 1579. godine u osmini i da je uvršteno u prvi svezak djela *Artis historicae penus*.⁵⁰ Uz *La*

militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo je, pak, dodao da je, zahvaljujući prevoditelju Ludolphu Küsteru (pseud. Ludolphus Neocorus,⁵¹ 1670-1716), to Petrićevo djelo također bilo prevedeno na latinski i da je, zahvaljujući uredniku Johannu Georgu Graeviusu (1632-1703), objavljeno u desetom svesku djela *Thesaurus antiquitatum Romanarum*.⁵²

U trećoj cjelini natuknice Jöcher je Petrića prikazao kao prevoditelja s grčkog na latinski jezik. Pritom je izdvojio dva Petrićeva prijevoda: prijevod Pseudo-Filoponova grčkog komentara uz Aristotelovu *Metafiziku*⁵³ i prijevod Proklovih

stehen;«. Potpuna bibliografska jedinica latinskog izdanja Petrićevih *Deset dijaloga o povijesti* iz 1579. godine je: Franciscus Patritius, »De historia dialogi X.«, Ioanne Nicolao Stupano Rheto interprete., u: [Ioannes Wolfius / Johann Wolf, congestus], *Artis historicae penus: Octodecim Scriptorum tam veterum quam recentiorum monumentis & inter eos Io. praecipue Bodini libris Methodi historicae sex instructa*. [Tomus I.] (Basileae: Ex Officina Petri Pernaee, 1579), pp. 397-543.

51 Emil Weller, »Enthüllte Pseudonymen«, u: Emil Weller, *Index Pseudonymorum. Wörterbuch der Pseudonymen oder Verzeichniss aller Autoren, die sich falscher Namen bedienen*. (Leipzig: Verlag von Falcke & Rössler, 1856), pp. 1-160, na p. 103b: »Neocorus, Lud., – Ludolph Kuester.«

52 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »*la militia romana di Polibio, Livio, e Dion. Halicarnaseo*, welche Lud. Küster ins Latein, Grävius aber in den *X Tomum* seines *Thesauri ant. rom.* gebracht.« Graeviusov *Thesaurus antiquitatum Romanarum* objavljivao je u razdoblju od 1694. do 1699. godine, a sastoji se od 12 svezaka. Latinski prijevod Petrićeva djela *La militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo* otisnut je 1699. godine u desetom svesku: Franciscus Patricius, »Res militaris Romana ex Italica lingua in Latinam versa a Ludolpho Neocoro.«, u: Joannes Georgius Graevius [= Johann Georg Graevius] (congestus), *Thesaurus antiquitatum Romanarum*, Tomus decimus. (Traject. ad Rhen.: Apud Franciscum Halmam; Lugd. Batavor.: Apud Petrum vander AA, 1699), pp. 821-826, cc. 827-998.

53 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »So edirte er auch *Commentar. graecum Philoponi in metaphysic. Aristot. in linguam lat. converfum*;«. Potpuna bibliografska jedinica Petrićeva latinskoga prijevoda Pseudo-Filoponova grčkog komentara uz Aristotelovu *Metafiziku* je: Ioannes [Pseudo]Philoponus, *Breves, sed apprime doctae et utiles expositiones. In omnes XIII. Aristotelis libros eos qui vocantur Metaphysici*. Quas Franciscus Patricius

la militia romana di Polibio, Livio, e Dion. Halicarnaseo, welche Lud. Küster ins Latein, Grävius aber in den *X Tomum* seines *Thesauri ant. rom.* gebracht.«

50 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »*della istoria Dialogi X*, welche auch lateinisch in dem 1579 zu Basel in 8 gedruckten *artis historicae penu Tom. I*

spisa pod zajedničkim naslovom *Elementa theologica et physica*.⁵⁴ Uz to nas je izvijestio da je Petrić »iz spisā platonovaca na grčkom i latinskom jeziku prikupio proročanstva Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih, predgovorivši ih povijesnom raspravom«. ⁵⁵

de Graecis Latinas fecerat. Nunc primo typis excussae in lucem proderunt. (Ferrariae: Apud Dominicum Mamarellum, 1583).

54 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »[So edirte er auch] *Procli Lycii Diadochi elementa theologica et graeco latine a se versa* <...>«. Potpuna bibliografska jedinica Petrićeva latinskog prijevoda Proklovih spisa pod zajedničkim naslovom *Elementa theologica et physica* je: Procli Lycii Diadochi, Platonici Philosophi eminentissimi, *Elementa theologica, et physica*. Opus omni admiratione prosequendum. Quae Franciscus Patricius de Graecis, fecit Latina. (Ferrariae: Apud Dominicum Mamarellum, 1583). Vidi i: Davor Balić, »Izvori Petrićeve Panarchije«, *Filozofska istraživanja* 19/1-2 (1999), pp. 43-88, na p. 62.

55 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »oracula Zoroastris, Hermetis Trismegisti & alior.[um] ex scriptis platonior.[um] collecta gr.[aee] & latine, praefixa dissert.[atione] historica.«. Petrićevo prikupljanje proročanstava »Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih iz spisā platonovaca« dokazuje i, primjerice, naslovnica mletačkoga pseudo-izdanja *Nove sveopće filozofije* iz 1593. godine: Franciscus Patricius, *Nova de universis philosophia libris quinquaginta comprehensa. ... Quibus postremo sunt adiecta. Zoroastris oracula CCCXX. ex Platoniciis collecta. Hermetis Trismegisti libelli, & fragmenta, quotcunque reperiuntur, ordine scientifico disposita. Asclepij discipuli tres libelli. Mystica Aegyptiorum, à Platone dictata, ab Aristotele excepta, & perscripta Philosophia. Platoniorum dialogorum novus penitus à Francisco Patricio inventus ordo scientificus. Capita demum multa in quibus Plato Concors, Aristoteles vero Catholicę fidei adversarius ostenditur*. (Venetiis: Excudebat Robertus Meietus, 1593). Vidi i: Ivica Martinović, »Uz Petrićev *Index Pancosmiae*«, *Filozofska istraživanja* 19/1-2 (1999), pp. 139-191, na p. 145: »Možda je [u »Dodacima« (*adiecta*) *Nove sveopće filozofije*] najteže uočiti nenaslovljene odlomke, primjerice iznimno važnu Petrićevu uredničku bilješku o izvorima prema kojima je na kraju treće folijacije, iza Pselovih spisa, priredio izdanje Zoroastrovih *Oracula*: 'Ova smo proročanstva, tu i tamo rasuta, prikupili po knjigama platonovaca: iz Proklove *Teologije*, iz komentara uz *Parmenida*, *Timeja*, *Državu*, *Kratila*; iz Hermijina komentara uz *Fedar*; iz Olimpiodorova komentara uz *Fileb* i *Fedon*; iz Sinezija; iz Simplicijeva komentara uz četvrtu knjigu *Fizike*; napokon iz istoga Damascija i Nicefora Gregora. A pro-

Na samom kraju natuknice Jöcher upozorava da Petrić kojega je obradio u natuknici nije autor djela *Espositione delli oracoli de Leone imperatore*, nego je to »neki drugi, istoga imena iz Slavonije«. ⁵⁶ Nažalost, moja pretraživanja spomenutoga djela u elektroničkim katalozima važnih europskih knjižnica bila su bezuspješna.

Dakle, natuknicu o Frani Petriću, hrvatskom renesansnom filozofu i jednom od vodećih platonovaca 16. stoljeća, Jöcher je, pridržavajući se vlastite metodologije, napisao vrlo uzorno. Dvojio je tek o mjestu (Klis u Dalmaciji ili Siena) i godini (1529. ili 1530.) Petrićeva rođenja. U svjetlu takve natuknice, smatram da je važno postaviti pitanje koje glasi: Zašto je Jöcher dvojio o mjestu i godini Petrićeva rođenja? No, nakon tog, nameću se i ova pitanja: Zašto je Jöcher u svoju natuknicu o Petriću uvrstio upravo one biografske podatke koje sam istaknuo u prikazu prve cjeline natuknice? Zašto nije zabilježio i neke druge? Nadalje, zašto je u natuknicu uvrstio baš onih devet Petrićevih djela čiji sam popis donio u prikazu druge cjeline natuknice? Zašto nije zabilježio i, primjerice, Petrićev mladenački spis *La città felice* iz 1553. godine? Na ova pitanja može se odgovoriti tek nakon prouka izvorā kojima se Jöcher poslužio pri pisanju svoje natuknice o Petriću. Tada ćemo, osim spoznaje iz kojeg ili kojih izvora je preuzeo podatke, doznati koje je još podatke imao priliku uvrstiti u natuknicu, a to nije učinio.

4. Izvori Jöcherove natuknice o Petriću

U svojem *Lexiconu* Jöcher je na kraju gotovo svake natuknice zabilježio prezime pisca čijim se djelom poslužio pri njezinu sastavljanju. Istu metodologiju primijenio je i na natuknicu o Petriću, u kojoj je, posluživši se pokratama, naveo prezimena devet pisaca: »*Mi., Cra., B., Er., Teiss., PB., Gad., Pap., Nic.*«. ⁵⁷ Uvidom u »Popis spisā«

ročanstva smo, radi jasnijeg razumijevanja, rasporedili u stanovite razrede.«

56 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »Ein anderer dieses Nahmens aus Sclavonien, schrieb *Espositione delli oracoli de Leone imperatore.*«

57 Ibid.

(»Verzeichniß der Schrifften«), doznajemo da se pri sastavljanju natuknice o Petriću koristio ovim piscima i djelima:

Mi. – *Miraei* elogia illustrium Belgii scriptorum;
Cra. – *Crasso* elogi d'Uomini letterati;
B. – *Bayle* dictionaire historique critique;
Er. – *Erythraei* pinacotheca;
Teiss. – *Teissier* eloges des Savans;
PB. – *Pope Blount* censura celebrium auctorum;
Gad. – *Gaddius* de scriptoribus ecclesiasticis;
Pap. – *Papadopoli* historia gymnasii patavini;
Nic. – *Niceron* memoires.⁵⁸

Kao što je uočljivo iz podastrtoga popisa, Jöcher se u nabranju svojih izvora nije pridržavao abecednog pristupa. No, nije se pridržavao ni kronološkog pristupa. Da Jöcher u nabranju izvora natuknice o Petriću nije odabrao kronološki pristup, jasno je nakon uvida u Prilog 2 ovoga članka. Njemački leksikograf tako je, primjerice, Gaddija (*Gaddius*) zabilježio kao sedmoga, a pri odabiru kronološkog pristupa trebao ga je navesti kao trećega. Naime, prije Gaddija svoja su djela objavili samo Le Mire (*Miraeus*) i Rossi (*Erythraeus*). Osim toga, da se pridržavao kronološkog kriterija, ne bi ni, primjerice, Crassa uvrstio kao drugoga nego kao četvrtoga. Izvore Jöcherove natuknice o Petriću u članku ću obraditi kronološki, dakle onim redoslijedom koji se temelji na podacima iz Priloga 2. Time će biti omogućen uvid u možebitni utjecaj starijih biografa i njihovih zapisa o Petriću na one biografe koji im slijede, kao i na Jöchera.

4.1. *Elogia illustrium Belgii scriptorum* Auberta Le Mirea

Djelo *Elogia illustrium Belgii scriptorum*⁵⁹ Auberta Le Mirea (1573-1640) najstariji je izvor

58 [Christian Gottlieb Jöcher], »Verzeichniß der Schrifften, so in dieser Ausgabe häufig gebraucht worden, nebst deren Abbreviaturen.«, u: Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, ff. Iiiiiiii1v-3v.

59 Aubertus Miraeus [= Aubert Le Mire], *Elogia illustrium Belgii scriptorum*, qui vel Ecclesiam Dei propugnârunt, vel disciplinas illustrârunt. Centuria dedicadibus distincta. (Antverpiae: Sumptibus viduae et haeredum Ioannis Belleri, 1602).

Jöcherove natuknice o Petriću. Budući da je objavljen 1602. godine, samo pet godina nakon Petrićeve smrti, ovaj nekrologij znamenitih Belgijanaca mogao bi biti jedan od prvih i najranijih biografskih prikaza o Petriću. Što je Le Mire zapisao o svojem suvremeniku Petriću? Koje je podatke naveo? Zašto je Petrić uopće uvršten u zbirku nekrologā belgijskih pisaca? Nažalost, Le Mireovo djelo ne nudi odgovore na ta pitanja. Naime, u djelo *Elogia illustrium Belgii scriptorum* nije uvršten nijedan podatak o Petriću. Ovu tvrdnju potvrđuje i »Popis pisaca« koji je Le Mire priložio na kraju djela.⁶⁰

Dokora, točnije 1609. godine, Le Mire je objavio i drugo izdanje svojega nekrologija. Naslovio ga je *Elogia Belgica sive illustrium Belgii scriptorum*.⁶¹ Iako je u njega uvrstio nova imena, te ga dopunio i proširio, o Frani Petriću ponovo nije zapisao nijedan podatak.⁶²

60 [Aubertus Miraeus (= Aubert Le Mire)], »Index illustrium Belgii scriptorum Alphabeti serie.«, u: Miraeus [= Le Mire], *Elogia illustrium Belgii scriptorum* (1602), ff. N4va-O2va. Na f. O1rb, a pod slovom »F.«, zabilježeni su ovi pisci: Franciscus Baldvinus, Franciscus Craneveldius, Franciscus Richardotus, Franciscus Sonnius i Franciscus Titelmannus, dok su na ff. O2rb-O2va, a pod slovom »P.«, zabilježeni ovi pisci: Paulus Middelburgius, Persevaldus Belligenius, Petrus Baccherius, Petrus Canisius, Petrus Gallandius, Petrus Nannius, Petrus Peckius i Philippus Cominaeus.

61 Aubertus Miraeus [= Aubert Le Mire], *Elogia Belgica sive illustrium Belgii scriptorum*, qui nostrâ patrumque memoriâ, vel Ecclesiam Dei propugnarunt, vel disciplinas illustrarunt, vitae breviter commemoratae. (Antverpiae: Apud Davidem Martinium, 1609).

62 [Aubertus Miraeus (= Aubert Le Mire)], »Index alphabeti serie digestus.«, u: Miraeus [= Le Mire], *Elogia Belgica sive illustrium Belgii scriptorum* (1609), ff. Dd2ra-Dd4rb, na f. Dd2va, a pod slovom »F«, zabilježeni su ovi pisci: Florentius Vander-Harius, Franciscus Baldvinus, Franciscus Costerus, Franciscus Craneveldius, Franciscus Modius, Franciscus Richardotus, Franciscus Ruaeus, Franciscus Sonnius, Franciscus Titelmannus i Franciscus Torius, dok su na ff. Dd3vb-Dd4ra, a pod slovom »P«, zabilježeni ovi pisci: Paschasius Baldvinus, Paullus Middelburgius, Persevaldus Belligenius, Petrus Bacherius, Petrus Canisius, Petrus Coretus, Petrus Gallandius, Petrus Nannius, Petrus Pantinus, Petrus Peckius, Petrus Simonius, Petrus Vanderanus, Petrus Vorstius, Philippus Cominaeus, Philippus Gaeringus i Potus Heuterus.

Dakle, natuknicu o creskom filozofu ne sadrži nijedno izdanje Le Mireova nekrologija, što je, s obzirom na karakter djela, bilo i očekivano. Zašto je Jöcher naveo Le Mirea kao izvor?

4.2. *Pinacotheca* Giana Vittorija Rossija

Sljedeći Jöcherov izvor po kronološkom poretku je Rossijevo trosveščano djelo *Pinacotheca imaginum illustrium, doctrinae vel ingenii laude, virorum, qui, auctore superstite diem, suum obierunt*.⁶³ Gian Vittorio Rossi (1577-1647) je sva tri sveska *Pinakoteke* potpisao pseudonimom Ianus Nicius Erythraeus.⁶⁴ Natuknica o Petriću uvrštena je u prvi svezak Rossijeva djela.⁶⁵ Zbog odabranog pristupa, Rossi se usredotočio na prikaz Petrićevih djela, dok su mu podaci iz Petrićeve biografije bili sporedni. Ipak, iz *Pinakoteke* doznajemo da je Petrić porijeklom bio iz Venecije ili mletački podanik (*Franciscus Patritius Venetus*)⁶⁶ i da je bio jedan od najučenijih Talijana u svakoj vrsti izvrsnih umijeća.⁶⁷ Premda bilježi da je Petrić gotovo neprekidno putovao,⁶⁸ Rossi nije zapisao ime nijednog odredišta. Međutim, kada je nabrajao Petrićeva djela, za-

pisao je da je Petrić mnoga od njih donio s otoka Cipra (*ex insula Cypri*).⁶⁹ Po Rossijevim spoznajama, Petrić je filozofiju podučavao na dvama najslavnijim talijanskim učilištima: u Rimu i u Padovi.⁷⁰

Ističući da je Petrić »napisao mnoga izvrsna djela o kojima su izrečene najveće pohvale svih književnika«,⁷¹ Rossi je najviše prostora posvetio prikazima triju Petrićevih djela: *Paralleli militari, Nova de universis philosophia* i *Discussiones peripateticae*. Najslavnijim Petrićevim djelom pritom je smatrao *Vojne usporedbe (Paralleli militari)*, u kojima se, piše Rossi, »uspoređuje vojna vještina starih careva s onom koja danas vlada u našim običajima«. ⁷² Da bi nam ukazao na vrijednost *Vojnih usporedaba*, Rossi je predočio i stajališta koja je o tom Petrićevu djelu izrekao Joseph Juste Scaliger (1540-1609), Petrićev suvremenik i, nažalost, jedini izvor na koji se Rossi pozvao u natuknici o Petriću. U *Pinakoteci* tako imamo priliku pročitati i rečenicu koju je Rossi preuzeo iz Scaligerova pisma Isaacu Casaubonu (1559-1614), u kojoj je Scaliger pohvalio Petrićev odnos prema izvorima: »Čini mi se da je na izvore ukazao jedino Frane Petrić, a drugi, koji su ovo proučavali, kolikogod da su ga slijedili, ipak nijednom nisu spomenuli njegovo ime.«⁷³

63 Ianus Nicius Erythraeus [= Gian Vittorio Rossi], *Pinacotheca imaginum, illustrium, doctrinae vel ingenii laude, virorum, qui, auctore superstite, diem suum obierunt*. (Colon. Agrippinae: Apud Iodocum Kalcovium et Socios, 1645). Nakon ovoga, objavljena su još dva sveska: Ianus Nicius Erythraeus [= Gian Vittorio Rossi], *Pinacotheca altera imaginum, illustrium, doctrinae vel ingenii laude, virorum, qui, auctore superstite, diem suum obierunt*. (Coloniae Ubiorum: Apud Iodocum Kalcovium & socios, 1645); Ianus Nicius Erythraeus [= Gian Vittorio Rossi], *Pinacotheca tertia, imaginum, virorum, aliqua ingenii & eruditionis fama illustrium, qui, auctore superstite, è vita decesserunt*. (Coloniae Ubiorum: Apud Iodocum Kalcovium & Socios, 1648).

64 Da se Gian Vittorio Rossi koristio pseudonimom Ianus Nicius Erythraeus, vidi u: Weller, »Enthüllte Pseudonymen«, p. 50a: »Erythraeus, Janus Nicius, – Gio. Vitt. Rossi.«

65 Erythraeus [= Rossi], *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, pp. 203-205. Prikaz Rossijeve natuknice vidi u: Premec, »Patricijeva povijesno-filozofska sudbina«, p. 54.

66 Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 203.

67 Ibid., p. 203: »non hujus modo sed longo superioris aevi Italorum fere omnium multo doctissimus, in omni praestantissimarum artium genere;«.

68 Ibid., p. 203: »ac fere perpetuo itinerum <...>«.

69 Ibid., p. 205.

70 Ibid., p. 205: »Docuit Philosophiam in duobus clarissimis Italiae gymnasiis, Romano ac Patavino.«

71 Ibid., p. 203: »nunquam literarum studia intermisit, & egregia multa composuit, quae summis literatorum omnium laudibus efferuntur.«

72 Ibid., p. 203: »Paralleli militares, in quibus veterum Imperatorum militaris disciplina cum ea comparatur atque confertur, quae nostris nunc viget in moribus;«.

73 Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 203: »De cujus Parallelis militaribus praesertim, notissimum iudicium est Iosephi Scaligeri, hujus generis acerrimi aestimatoris, qui in suis ad amicos epistolis scripsit his verbis: *Franciscus Patricius solus mihi videtur digitum ad fontes intendisse: quem ad verbum alii, qui hoc studium tractarunt cum sequantur, tamen ejus nomen ne semel quidem memorarunt.*« Usp. [Iosephus Scaligerus (= Joseph Juste Scaliger)], »Epistola CXIX. [Isacio Casaubono]«, liber secundus, u: Iosephus Scaligerus [= Joseph Juste Scaliger], *Epistolae omnes quae reperiri potuerunt, nunc primum collectae ac editae*. (Lugduni Batavorum: Ex Officinâ Bonaventurae & Abrahami Elzevir. Academ. Typograph., 1627), pp.

Prema Rossijevoj prosudbi, Petrićeva djela *Nova de universis philosophia* i *Discussiones peripateticae* izdvajaju se po opsegu i važnosti nauka (*mole ac doctrinae praestantia*). U *Novoj sveopćoj filozofiji* (*Nova de universis philosophia*) Petrić je svojom oštroumnošću, zapaža Rossi, nastojao prodrijeti u najdublje tajne filozofije i ponuditi vlastitu filozofsku misao. Uz to, postavke koje su drugi zastupali, Petrić je, tvrdi Rossi, nastojao potkopati i obeskrjepiti, pri čemu je utemeljio postavke koje se razlikuju od prijašnjih i koje je, smatrajući ih sukladnima kršćanskoj vjeri, predložio za poučavanje u školama.⁷⁴ U svojoj natuknici Rossi se očitovao i o sudbini znamenita Petrićeva

309-313, na p. 310: »Franciscus Patricius solus mihi videtur digitum ad fontes intendisse: quem ad verbum alii, qui hoc studium tractarunt, quum sequantur, tamen ejus nomen ne semel quidem memorarunt.«

74 Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 203: »Librum hunc alii duo sequuntur, item mole ac doctrinae praestantia inter se genuini atque simillimi, quorum unus, nova, de Universis Philosophiae, inscribitur; ubi ad intima & arcana Philosophiae penetralia, ingenii sui acumine, sibi iter faciens, ab aliis posita ejus tradendae principia, & tanquam fundamenta convellere ac labefactare conatur, & alia ab illis diversa statuere atque defigere, quibus, utpote cum vera fide congruentibus, Christiana adolescentium ingenia in scholis erudiantur.«. O Petrićevu mišljenju da pet filozofija na kojima je temeljio *Novu sveopću filozofiju* (»naša vlastita što je nedavno zasnovana, kaldejska Zoroastra, egipatska Hermesa Trismegista, mistička egipatska i Platonova«) zaslužuju biti poučavane u svim školama i samostanima kršćanskoga svijeta, vidi u: [Franciscus Patricius], »Sanctiss.[imo] D.[omino] N.[ostro] Gregorio XIII. Pont.[ifice] Max.[imo] futurisque Romm.[anis] Pontt.[ificibus] Maxx.[imis]« / [Frane Petrić], »Najsvetijem gospodinu našem papi Grguru XIV i ostalim budućim rimskim papama«, u: Patricius, *Nova de universis philosophia* / Petrić, *Nova sveopća filozofija*, ff. a2r-a3v, na ff. a2v-a3r: »Cur ergo Pater Beatiss.[ime] Sperare non debeam, quin tu primis, quando philosophiae istae tam piae, te summo animarum pastore praesidente, ac Christi vices in ternis gerente, partim natae sunt, partim renatae, touque nomini ac numini consecratae, ac commendatae, tu quoque eas libentissime suscipias, ac iubeas atque horreris, & te imitati, reque ipsa admoniti successores omnes tui, pariantur etiam ac velint, ut in omnibus ditio- nis tuae, & Romae praesertim, ac reliquis Christiani orbis gymnasijs, coenobijsque harum aliqua, publice legatur philosophia.«

djela: kolikogod bila izvrsna, *Nova sveopća filozofija* jedva se može naći u bibliotekama učenih ljudi.⁷⁵

U *Raspravama o peripatetičkoj filozofiji* ili *Peripatetičkim raspravama* (*Discussiones peripateticae*) Petrić je, misli Rossi, čudesnim darom (*admirabili ingenii*) izložio prosudbu Aristotelova nauka.⁷⁶ Nakon toga Rossi je upozorio i na Petrićevo stajalište da je Aristotel sve preuzeo od ranijih filozofa.⁷⁷ Uz to, ponudio je tumačenje i svrhu Petrićeve kritike Aristotela: razarajući radionicu Aristotelove filozofije, Petrić je postavio nove temelje za »pročelje i zabat« svojega filozofskog sustava.⁷⁸ Premda je pohvalio Petrićevu nadarenost i marljivost, Rossi je smatrao da je Petrićeva kritika Aristotela bila beskoristan i uzaludan posao.⁷⁹ Na- posljertku, Aristotel je, tvrdi Rossi, bio prevažan mislilac da bi se prema njemu netko trebao odnositi onako kako je to činio Petrić.⁸⁰

Osim djelā *Paralleli militari*, *Nova de universis philosophia* i *Discussiones peripateticae*, koja je prikazao detaljnije, Rossi je u *Pinakoteci*

75 Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 204: »nova vero Patritii Philosophia, quantumvis egregia, vix locum in eruditorum bibliothecis inveniet,«.

76 Ibid., pp. 203-204: »alterum vero volumen egregium, Peripateticarum discussionum nomine appellat, in quo, admirabili ingenii diligentiaeque laude, Aristotelis inventa ad exactam judicii sui normam exigit, examinat, ac sua illa mirifica ad refellendum consuetudine usus, explodit & ejicit; quibus transactis, aliam à se excogitatam scribendi rationem affert,«.

77 Ibid., p. 204: »ac si sint veri ejusdem libri, nihil eos ab ipsius marte depromptum continere, sed omnia ab aliis Philosophis erepta complecti; idque pluribus veterum dictis, quae ab Aristotelis sententia non aberrant, conatur ostendere:«.

78 Ibid., p. 204: »denique totus in eo est, ut Aristotelicae philosophiae fabricam funditus evertat ac diruat, jactisque novis fundamentis, suae fastigium ac culmen imponat;«.

79 Ibid., p. 204: »prope inutili ac supervacuo labore: quid enim tam inutile est, quam si convellere adoriaris ea, quae commoveri non possunt? quid tam supervacaneum, quam si velis novam & angustam ad id semitam facere, ad quod latissima multorumque trita itineribus via cernatur?«

80 Ibid., p. 204: »ac nemo, cui cor sapiat, non satius esse ducet in iis, quae ad Philosophiam pertinent, cum deo, ut ita dicam, philosophorum errare, quam cum aliis recte sapere, minorum gentium magistris.«

zabilježio naslove još devet Petrićevih djela: novu geometriju (*novam Geometriam*); novu retoriku, u kojoj je Petrić preporučio nauk Euklida, Cicero-
na, Kvintilijana i drugih koji su ih slijedili (*novam Rhetoricam; qui libri, in commendationem Euclidis, Ciceronis, Quintilianii, aliorumque, qui, hos secuti*); tri dijaloga o pisanju povijesti (*de scribenda historia tres dialogos*); jednak broj dekada djela o pjesničkom umijeću (*de arte poetica totidem decadis*); komentar uz Polibija o rimskoj vojsci (*commentarium in Polybium; de Militia Romanorum*); grčki komentar Filopona uz Aristotelovu *Metafiziku*, koji je Petrić preveo na latinski (*Commentarium Graecum Philoponi in Metaphysicam Aristotelis, quem etiam, in Latinum à se conversum emisit*); ulomke iz spisā Hermesa Trismegista, koje je Petrić sabrao u jednu cjelinu (*Mercurii Trismegisti operum fragmenta, tanquam disjecta membra, in unum corpus collegit*); polemike s Teodorom Angeluccijem, padovanskim filozofom i liječnikom, o temama iz filozofije prirode (*controversias cum Theodoro Angelutio, philosopho ac medico Patavino, de naturali Philosophia*) i s Jacopom Mazzonijem (*et cum Iacobo Mazzono*).⁸¹ Dakle, Rossi je, čime završava njegova natuknica o Frani Petriću, zabilježio sveukupno dvanaest Petrićevih tiskanih djela.

Nakon usporedbe Rossijeve natuknice o Petriću s Jöchеровom, razlike su očigledne. Pišući o Petrićevoj biografiji, Rossi i Jöcher zabilježili su različite podatke. Naime, Jöcher nije, poput Rossija, zapisao da je Petrić bio porijeklom iz Venecije ili mletački podanik (*Franciscus Patritius Venetus*), kao što nije istaknuo ni to da je Petrić bio jedan od najučenijih Talijana, a ni to da su o Petrićevim djelima izrečene najveće pohvale. Isto tako, Jöcher nije izjavio da je Petrić filozofiju predavao u Rimu i Padovi, nego je donio točne podatke: Petrić je, s velikim ugledom, podučavao u Ferrari i Rimu.

Da se Rossijeva i Jöcheroва natuknica o Petriću uvelike razlikuju, jasno je i nakon usporedbe njihovih popisa Petrićevih djela. Za razliku od Rossija, Jöcher u svoju natuknicu nije uvrstio

Petrićevu polemiku s Angeluccijem, ali je upozorio na dva izdanja koja se ne nalaze u Rossijevoj natuknici: na Petrićev prijevod Proklovihih spisa pod zajedničkim naslovom *Elementa theologica et physica* i na izdanje u kojem je Petrić prikupio proročanstva Zoroastra. No, natuknice Rossija i Jöchera razlikuju se i po karakteru dodatnih podataka zabilježenih uz neka od Petrićevih djela. Jöcher je, primjerice, o trima najvažnijim Petrićevim djelima donio tek podatak da je *Nova sveopća filozofija* podijeljena u 50 knjiga, dok je Rossi, premda obrnutim redosljedom od redosljeda njihova objavljivanja, ukratko ocijenio *Vojne usporedbe, Novu sveopću filozofiju* i *Rasprave o peripatetičkoj filozofiji*. Zbog razlika u pristupu, strukturi i sadržaju, zaključujem da Rossijevu *Pinakoteku* nije uputno smatrati izvorom Jöcherove natuknice o Petriću.

4.3. De scriptoribus Iacopa Gaddija

U drugi svezak djela *De scriptoribus* [*non ecclesiasticis, Graecis, Latinis, Italicis primorum graduum in quinque Theatris scilicet Philosophico, Poetico, Historico, Oratorio, Critico*] iz 1649. godine, Iacopo Gaddi (?-1668) uvrstio je i natuknicu »Patritius Fran. Senensis«. ⁸² U natuknici je obradio dva *Patritiusa* [Patrizija iz Siene i Petrića Cresanina], pri čemu je mislio da su obojica iz Siene.

4.3.1. O trima netočnim podacima u jednoj Gaddijevoj rečenici

Još dok je pisao o Patriziju iz Siene (1413-1492), Gaddi je istaknuo da se u djelu *Bibliotheca universalis* [sic!] »ovaj Patritius [Patrizi iz Siene] brka ili miješa (*confunditur*) s drugim Patritiusom kojim ćemo se doskora pozabaviti [Petrićem Cresaninom]«, pri čemu je kao primjer netočnog atribuiranja izdvojio djelo *Della historia diece dialoghi* (*Deset dijaloga o povijesti*), koje je na tali-

81 Ibid., pp. 204-205.

82 Iacobus Gaddius [= Iacopo Gaddi], *De scriptoribus* [*non ecclesiasticis, Graecis, Latinis, Italicis primorum graduum in quinque Theatris scilicet Philosophico, Poetico, Historico, Oratorio, Critico*]. Tomus Secundus. (Lugduni: Ex typographia Ioan. Pet. Chancel, 1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, pp. 148-154. Frane Petrić Cresanin (*Patritius Franciscus alter*) je u natuknici obrađen na pp. 150-154.

janskom jeziku objavljeno u Veneciji, nakon čega ga je, nastavlja Gaddi, na latinski preveo Giovanni Niccolò Stupario [sic!], pa je ovo Petrićevo djelo bilo objavljeno i 1569. godine [sic!] u Baselu.⁸³ U nastojanju da ukaže na zbrku u natuknicama o Patriziju iz Siene i Petriću Cresaninu, Gaddi je, i to u samo jednoj rečenici, zapisao tri netočna podatka: naslov djela u kojem se Patrizi iz Siene brka (*confunditur*) s Petrićem Cresaninom (*Bibliotheca universalis*), zatim prezime prevoditelja *Deset dijaloga o povijesti* s talijanskog na latinski (Stuparius) i godinu objavljivanja latinskog prijevoda Petrićevih *Deset dijaloga o povijesti* (1569. godina). S dvama od ovih triju netočnih podataka prvi se put susrećemo tek u Gaddijevu djelu. U *De scriptoribus* Gaddi je prouzročio ova dva netočna podatka: nerazlikovanje Patrizija iz Siene s Petrićem Cresaninom uočljivo je u djelu kojem je naslov *Bibliotheca universalis*; prevoditelj Petrićevih *Deset dijaloga o povijesti* prezivao se Stuparius.

Djelo *Bibliotheca universalis* švicarskog bibliografa Konrada Gesnera (Conradus Gesnerus, 1516-1565) objavljeno je 1545. godine.⁸⁴ Budući da je Frane Petrić Cresanin tada bio šesnaestogodišnjak i budući da je svoj prvijenac objavio 1553. godine,⁸⁵ Gesnerovo djelo iz 1545. godine nipošto nije moglo sadržavati natuknicu o creskom renesansnom filozofu. Nakon Gesnerove smrti, s radom na općoj znanstvenoj bibliografiji nastavio je švicarski teolog i povjesničar Josias Simler (Josias Simlerus, 1530-1576), pa je, najprije 1574., a

onda 1583. godine, objavljeno djelo *Bibliotheca instituta et collecta*.

U izdanju djela *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1574. godine Patrizi iz Siene i Petrić Cresanin obrađeni su u zajedničkoj natuknici »Franciscus Patricius«, unutar koje je Patrizi iz Siene obrađen pod imenom »Franciscus Patricius Senensis«,⁸⁶ dok je Petrić Cresanin obrađen pod imenom »Fridericus [sic!] Patricius Venetus«.⁸⁷ No, u istu natuknicu uvršten je još jedan *Franciscus Patricius*, onaj koji je u Parizu, u dva dijela i u šesnaestini, objavio »*Commentariorum epitome in duas partes secta*«.⁸⁸ U natuknici su točni svi podaci koji se odnose na Patrizija iz Siene. U slučaju, pak, Petrića Cresanina zapisani su ovi netočni podaci: Petrićevo ime (*Fridericus*, umjesto *Franciscus*), godina objavljivanja latinskog izdanja Petrićeva djela *Della historia diece dialoghi* (1569. godina, umjesto 1570. godina, kada je latinski prijevod objavljen prvi put)⁸⁹ i godina objavljivanja Petrićeva djela

83 Gaddius [= Gaddi], *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 150: »In Bib. Universalis [sic!] epitome Patritius hîc cum altero Patricio, de quo mox egemus, confunditur, ... de legenda, scribendêque historiae Dialogi X. Italicè Ven. editi, & postea Latinè Ioanne Nicolao Stupario [sic!] interprete Bas. 1569. [sic!] <...>«.

84 Conradus Gesnerus [= Konrad Gesner], *Bibliotheca universalis, sive catalogus omnium scriptorum locupletissimus, in tribus linguis, Latina, Graeca, & Hebraica: extantium & non extantium, veterum & recentiorum in hunc usque diem, doctorum & indoctorum, publicatorum & in Bibliothecis latentium. Opus novum, & non Bibliothecis tantum publicis privatisve instituendis necessarium, sed studiosis omnibus* (Tiguri: Apud Christophorum Froshoverum, 1545 mense Septembri).

85 Francesco Patritio, *La città felice* (In Venetia: Per Giovan.[ni] Griffio, 1553).

86 Conradus Gesnerus – Josias Simlerus [= Konrad Gesner – Josias Simler], *Bibliotheca instituta et collecta primum a Conrado Gesnero, deinde in Epitomen redacta & novorum Librorum accessione locupletata, iam vero postremo recognita, & in duplum post priores editiones aucta, per Iosiam Simlerum Tigurinum*. (Tiguri: Apud Christophorum Froshoverum, mense Martio, anno 1574), s. v. »Franciscus Patricius Senensis«, p. 205a: »Franciscus Patricius Senensis, pontifex Caietanus, scripsit de regno & regis institutione lib. 9. historiarum varietate, & sententiarum gravitate refertissimos. Opus cum Ioannis Savignei scholiis impress. Paris. 1519. Item de institutione Reipu. lib. eius 9. cum eiusdem annotationib. eodem tempore & loco impress. Scripsit præterea plura poemata.«

87 Gesnerus – Simlerus [= Gesner – Simler], *Bibliotheca instituta et collecta* (1574), s. v. »Fridericus [sic!] Patricius Venetus«, p. 205a: »Friderici [sic!] Patricij Veneti, De legendae scribendêque histor[i]ae ratione Dialogi decem, Italicè primum Venetijs editi, & postea Latine Ioan. Nicolao Stupano interprete. Basileae per Xistum Henr. Petri in 8, 1569. [sic!]. Eiusdem Discussionum Peripateticarum, tomi primi lib. 13. Venetijs 1571. in 4. De rhetorica dialogi X. Venetijs 1572. [sic!] Itali.«

88 Gesnerus – Simlerus, *Bibliotheca instituta et collecta* (1574), s. v. »Franciscus Patricius«, p. 205a: »Francisci Patricij Commentariorum epitome in duas partes secta. Parisijs in decimosexto.«

89 Franciscus Patricius, *De legendae scribendaeque historiae ratione*, Dialogi decem, ex Italico in Latinum sermonem conversi. Io. Nic. Stupano, Rheto, Philosopho et Medico Interprete. (Basileae: Per Sixtum Henricpetri,

Della retorica dieci dialoghi (1572. godina, umjesto 1562. godina).⁹⁰ Što se tiče trećega *Patriciusa*, dakle autora spisa *Commentariorum epitome*, podatke o njemu uopće nije trebalo izdvajati, jer je riječ o Patriziju iz Siene i njegovu spisu *Compendiosa epitome commentariorum* koji je objavljen 1566. godine u Parizu.⁹¹

U izdanju djela *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine, Patrizi iz Siene, Petrić Cresanin i treći *Patricius*, onaj koji je u Parizu objavio spis *Commentariorum epitome*, a koji je, zapravo, Patrizi iz Siene, obrađeni su u trima zasebnim natuknicama. Patrizi iz Siene obrađen je u natuknici »Franciscus Patricius Senensis«, Petrić Cresanin u natuknici »Fridericus [sic!] Patricius Venetus«, dakle u natuknici koja ponovo sadrži pogrešan podatak o njegovu imenu, a *Patricius* koji je napisao *Commentariorum epitome* u natuknici »Franciscus Patricius«. Podaci koji su u djelu *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine zapisani o Petriću Cresaninu, kao i o *Patriciusu* koji je bio autorom spisa *Commentariorum epitome*, nimalo se ne razlikuju od onih koji su u istoimenu djelu zapisani 1574. godine. U natuknicu o Petriću Cresaninu tako su ponovo uvršteni bibliografski podaci o njegovim trima djelima: o djelu *Della histo-*

ria diece dialoghi, koje je najprije objavljeno na talijanskom jeziku u Veneciji, a onda, na temelju prijevoda koji je sačinio Giovanni Niccolò Stupano (*a Latine Ioan. Nicolao Stuppano interprete*), i na latinskom jeziku, u Baselu 1569. godine [sic!], u osmini i pod naslovom *De legendae scribendaeque historiae ratione*; o djelu *Discussionum peripateticarum*, koje je objavljeno u Veneciji 1571. godine u četvrtini i koje se sastoji od sveska podijeljenog u trinaest knjiga; o djelu *Della retorica dieci dialoghi*, koje je na talijanskom jeziku objavljeno 1572. godine [sic!] u Veneciji.⁹² Dakle, i u izdanju djela *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine o Petriću Cresaninu zabilježena su tri netočna podatka. Prvi od njih odnosi se na Petrićevo ime (*Fridericus*, umjesto *Franciscus*), drugi na godinu objavljivanja latinskog izdanja Petrićeva djela *Della historia diece dialoghi* (1569. godina, umjesto 1570. godina), a treći na godinu objavljivanja Petrićeva djela *Della retorica dieci dialoghi* (1572. godina, umjesto 1562. godina). U natuknici, pak, »Franciscus Patricius« ponovo možemo pročitati da je taj *Patricius*, u dva dijela, u Parizu i u šesnaestini, objavio spis pod naslovom *Commentariorum epitome*.⁹³ Međutim, u izdanju djela *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine, sadržaj natuknice o Patriziju iz Siene uvelike se razlikuje od sadržaja koji je objavljen u izdanju iz 1574. godine. Uz podatke koje je sadržavala natuknica iz 1574. godine, u izdanje iz 1583. godine uvršteni su i ovi podaci: Patrizi iz Siene napisao je djelo *Discussionum peripateticarum*, koje je u četiri sveska objavljeno u Baselu kod Pietra Perne i u kojem je, lijepo i učeno, prikazana cjelokupna Aristotelova filozofija, kao što

mense Martio. Anno 1570). O latinskim izdanjima ovoga Petrićeva djela vidi u: Franjo Zenko, »Bibliografska napomena o *Dijalozima o povijesti*«, u: Frane Petrić, *Deset dijaloza o povijesti* (Pula: Čakavski sabor, Istarska naklada / Rijeka: Otokar Keršovani, Liburnija, Edit, 1980), p. 302: »I. N. Stupano prevodi djelo [*Della historia diece dialoghi*] na latinski i taj je prijevod objavljen pod naslovom *De legendae scribendaeque historiae ratione*, 1570. u Baselu. ... Jean Bodin uvrštava i Petrićev traktat u Stupanovu latinskom prijevodu u neku vrstu hrestomatije tekstova o teoriji i metodologiji historiografije pod naslovom *Methodus historica ...*, 1576 [vidi bilješku 170]. Također u latinskom prijevodu uvrštava Petrićev traktat i Wolfius Joannes u svoju antologiju tematski istorodnih tekstova *Artis historicae penus*, Basel, 1579 [vidi bilješku 50].«

90 Francesco Patritio, *Della retorica dieci dialoghi*, negli quali si favella Dell'arte Oratoria con ragioni repugnanti all'openione, che intorno a quella hebbero gli antichi scrittori. (In Venetia: Appresso Francesco Senese, 1562).

91 [Franciscus Patritius], *Compendiosa epitome commentariorum Francisci Patriti Senensis Episcopi, in duas partes secta* (Parisiis: Apud Hieronymum de Marnef, & Guilielmum Cavellat, sub Pelicano, monte D. Hilarij, 1566).

92 Conradus Gesnerus – Josias Simlerus [= Konrad Gesner – Josias Simler], *Bibliotheca instituta et collecta, primum a Conrado Gesnero: Deinde in Epitomen redacta, & novorum Librorum accessione locupletata, tertio recognita, & in duplum post priores editiones aucta, per Iosiam Simlerum: Iam verò postremò aliquot mille, cum priorum tum novorum authorum opusculis, ex instructissima Viennensi Austriae Imperatoria Bibliotheca amplificata, per Iohannem Iacobum Frisium Tigurinum*. (Tiguri: Excudebat Christophorus Froschoverus, 1583), s. v. »Fridericus [sic!] Patricius Venetus«, p. 242b.

93 Gesnerus – Simlerus [= Gesner – Simler], *Bibliotheca instituta et collecta* (1583), s. v. »Franciscus Patricius«, p. 242b.

je napisao i deset dijaloga (*Dialogi decem*), koji su najprije objavljeni na talijanskom jeziku, da bi zatim, na temelju prijevoda koji je sačinio Giovanni Niccolò Stupano (*ex Italico in Latinum sermonem conversi à Ioanne Nicolao Stuppano*), bili objavljeni i na latinskom, u Baselu 1570. godine, a pod naslovom *De legendae scribendaeque historiae ratione*.⁹⁴ Dakle, u djelu *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine Patriziju iz Siene i Petriću Cresaninu pripisana su djela istih naslova. Zato se treba složiti s Gaddijem koji je, podsjećam, izjavio da se u djelu *Bibliotheca universalis* Patrizi iz Siene brka (*confunditur*) s Petrićem Cresaninom. Nažalost, Gaddi je naveo pogrešan naslov djela. Umjesto naslova *Bibliotheca universalis*, trebao je zapisati naslov *Bibliotheca instituta et collecta*. Pritom je nedvojbeno da se koristio onim izdanjem djela *Bibliotheca instituta et collecta* koje je objavljeno 1583. godine. Naime, u Gesnerovu djelu *Bibliotheca universalis* iz 1545. godine nema natuknice o Petriću Cresaninu, u Simlerovu djelu *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1574. godine podaci o Patriziju iz Siene i Petriću Cresaninu nisu istovjetni, a u izdanju djela *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine Patriziju iz Siene i Petriću Cresaninu pripisana su djela istih naslova.

Nakon što sam, kako smatram, dokazao da je natuknica o Petriću Cresaninu uvrštena u one bibliografije koje su 1574. i 1583. godine objavljene pod naslovom *Bibliotheca instituta et collecta*, a

94 Gesnerus – Simlerus, *Bibliotheca instituta et collecta* (1583), s. v. »Franciscus Patricius Senensis«, p. 242b: »Franciscus Patricius Senensis, pontifex Caietanus, scripsit de regno & regis institutione lib. 9. historiarum varietate, & sententiarum gravitate refertibimos. Opus cum Ioannis Savignei scholiis impressum Parisijs 1519. Item de institutione Reipub. libros eius 9. cum eiusdem annotationibus eodem tempore & loco impres. Scripsit praeterea multa poemata. * Item discubionum Peripateticarum Tomos 4. quibus Aristotelicae philosophiae universa historia atque dogmata cum veterum placitis collata, eleganter & erudite declarantur. In fol. Basileae apud Petrum Pernam. Eiusdem de legendae scibendaeque historiae ratione, ex Italico in Latinum sermonem conversi à Ioanne Nicolao Stuppano. Basileae Sixtus Henr. Petri 1570. Eius de Institutione Reipub. lib. 9. unà cum argumentis in singulos titulos, & authorum locis in margine adscriptis. Per. Io. Nicodonom Sammaxentium. 16. Parisijs, 1580.«

ne pod naslovom *Bibliotheca universalis*, u ovom ću se odlomku usmjeriti na drugi netočan podatak koji je Gaddi prouzročio kada je u svojoj natuknici »Patritius Fran. Senensis« pisao o Petriću Cresaninu. Taj podatak tiče se prezimena prevoditelja Petrićevih *Deset dijaloga o povijesti s talijanskoga na latinski jezik*. Naime, Gaddi je zapisao da je prevoditelj spomenutoga Petrićeva djela bio Ioannes Nicolaus Stupparius.⁹⁵ Prevoditeljevo ime vjerojatno je saznao iz natuknica koje su objavljene u djelu *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine, u kojem je djelu, kako u natuknici »Franciscus Patricius Senensis«, tako i u natuknici »Fridericus Patricius Venetus«, zabilježeno da su Patrizi iz Siene i Petrić Cresanin napisali deset dijaloga (*Dialogi decem*), koji su prvo bili objavljeni na talijanskom jeziku, da bi zatim, na temelju prijevoda koji je sačinio Ioannes Nicolaus Stuppanus (*ex Italico in Latinum sermonem conversi à Ioanne Nicolao Stuppano*⁹⁶ / *a Latine Ioan. Nicolao Stuppano interprete*⁹⁷), bili objavljeni i na latinskom, a pod naslovom *De legendae scribendaeque historiae ratione*. U izdanju djela *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine donijeti su točni podaci o imenu i prezimenu prevoditelja. Kao što je istaknuto i na naslovnici Petrićevih *Deset dijaloga o povijesti*, to djelo je s talijanskog na latinski preveo Giovanni Niccolò Stupano (Ioannes Nicolaus Stuppanus, 1542-1621), retoričar, filozof i liječnik.⁹⁸ Međutim, Gaddi je u Stupanovu prezimenu slovo »n« pročitao kao slova »ri«, zbog čega je u natuknici »Patritius Fran. Senensis«, umjesto Stupano, zapisao Stupario.

95 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 150: »de legenda, scribendaeque historiae Dialogi X. Italicè Ven. editi, & postea Latinè Ioanne Nicolao Stupario interprete Bas. 1569. <...>«. Isticanje kosim pismom moje.

96 Gesnerus – Simlerus, *Bibliotheca instituta et collecta* (1583), s. v. »Franciscus Patricius Senensis«, p. 242b.

97 Gesnerus – Simlerus, *Bibliotheca instituta et collecta* (1583), s. v. »Fridericus [sic!] Patricius Venetus«, p. 242b.

98 Franciscus Patricius, *De legendae scribendaeque historiae ratione*, *Dialogi decem*, ex Italico in Latinum sermonem conversi. Io. Nic. Stupano, Rheto, Philosopho et Medico Interprete. (Basileae: Per Sixtum Henricipetri, mense Martio. Anno 1570).

Do treće Gaddijeve netočnosti, one da je latinski prijevod *Deset dijaloga o povijesti* objavljen 1569. godine, došlo je zbog toga što se Gaddi oslonio na podatke koji su u izdanju djela *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine zapisani u natuknici »Fridericus Patricius Venetus«. U toj natuknici stoji da je deset dijaloga djela *De legendae scribendaeque historiae ratione* otisnuo Xistus [sic!] Henric-petri (Sixtus Henric-petri, 1547-1579?), u Baselu, u osmini, 1569. godine.⁹⁹ Da je, kojim slučajem, podatke o istom djelu, umjesto iz natuknice o Petriću Cresaninu, preuzeo iz natuknice koja je u djelu *Bibliotheca instituta et collecta* objavljenom 1583. godine posvećena Patriziju iz Siene, Gaddi bi donio točne podatke o prvom latinskom izdanju *Deset dijaloga o povijesti*. Naime, u toj natuknici piše da je deset dijaloga *De legendae scribendaeque historiae ratione* otisnuo Sixtus Henric-petri u Baselu 1570. godine.¹⁰⁰

4.3.2. Gaddijevi podaci o Frani Petriću Cresaninu

Gaddijev pristup u sastavljanju natuknice o Frani Petriću Cresaninu (*Patritius Franciscus alter*) bio je sličan pristupu koji je odabrao Rossi. I Gaddiju su biografski podaci bili sporedni. Ipak, iz Petrićeve biografije Gaddi je izdvojio ove podatke: Petrića je, kada je u Ferrari podučavao Platonovu filozofiju, veoma cijenio Antonio Montecatino (1537-1599); na dvoru kardinala Cinzija Aldobrandinija (1560-1610) Petrić je neprestano raspravljao o Platonovim i Aristotelovim gledištima, odgajajući Scipionea Chiaramontija (1565-1652) u peripatetičkom nauku.¹⁰¹

99 Gesnerus – Simlerus, *Bibliotheca instituta et collecta* (1583), s. v. »Fridericus [sic!] Patricius Venetus«, p. 242b: »Friderici Patricij Veneti, de Legendae scribendaeque historiae ratione Dialogi decem, ... Basiliae per Xistum Hen. Petri in 8. 1569.«

100 Gesnerus – Simlerus, *Bibliotheca instituta et collecta* (1583), s. v. »Franciscus Patricius Senensis«, p. 242b: »Eiusdem de legendae scribendaeque historiae ratione Dialogi decem, ... Basiliae Sixtus Henr. Petri 1570.«

101 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 154: »Platonicam Sophiam professus est Ferrariae à Duce ornatus, magnoque in pretio habitus à Montecatino. In aula verò Cardinalis Cynthij Aldoblandini continenter disserebat

U svojoj natuknici Gaddi je bio usredotočen na prikaz Petrićevih djela, ali i na tumačenje Petrićevih filozofskih stajališta. Po Gaddiju, drugi *Patritius* [Petrić Cresanin] »nije želio crpiti filozofiju iz Aristotela i drugih filozofa, nego je stvorio novu, pri čemu je nastojao potkopati temelje tuđe, Aristotelove filozofije.«¹⁰² Premda nas nije izvijestio da se pri pisanju natuknice o Petriću Cresaninu koristio Rossijevim podacima, dio ove rečenice otkriva da je Gaddi bio vrlo dobro upoznat sa sadržajem koji je u natuknici o hrvatskom renesansnom filozofu uvršten u *Pinakoteku*. Naime, u rečenicu koju sam citirao Gaddi je ugradio Rossijevu tvrdnju o Petrićevu nastojanju da potkopa temelje tuđih filozofija, pri čemu je, za razliku od Rossija, izdvojio filozofiju koju je naučavao Aristotel.¹⁰³

Već u sljedećoj rečenici Gaddi je zapisao da je Petrić, »kao najstroži prosuditelj, ispitao, odbacio i opovrgnuo Aristotelovu filozofiju u djelu *Discussiones peripateticae*«. ¹⁰⁴ Pritom je upozorio na neka od Petrićevih stajališta iz devete knjige četvrtog sveska *Raspravā o peripatetičkoj filozofiji* (*Discussiones peripateticae*),¹⁰⁵ dakle iz one knji-

de opinionibus Platonicis; & Aristotelicis tuente Perip. doctrinam Charamontio.«

102 Ibid., p. 150: »Siquidem hīc non contentus hausisse Philosophiam ab Aristotele, aliisque traditam, novam ipse molitus est, alienae scilicet Aristotelicae fundamenta convellens, aut certi convellere conatus.«

103 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 150: »alienae scilicet Aristotelicae fundamenta convellens, aut certi convellere conatus.« Isticanje kosim pismom moje. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 203: »tanquam fundamenta convellere ac labefactare conatur,«. Isticanje kosim pismom moje.

104 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 150: »Aristotelicam Philosophiam censor severissimus examinavit, reiecit, confutavit opere inscripto: Discussiones Peripateticae.«

105 Ibid., p. 150: »In tom. 4. l. 9. principio acutè, solidè que reiiicit Aristotelicum hac axioma. Naturam in omnibus semper melius expetere, evincens scilicet; non posse fieri electionem à natura, cum non sit haec rationalis, vel intellectualis; talis enim haud est materia, nec forma rerum irrationalium, Deum verò ponit Aristoteles alium à natura, etsi eundem cum hac faceret, sibi contradiceret scribenti Deum non curere, nec regere terrena procul à cura individuorum corruptibilem, & vilium.«

ge u kojoj je Petrić kritizirao nauk koji je Aristotel izložio u djelu *De generatione et corruptione*.¹⁰⁶ Osim u *Raspravama o peripatetičkoj filozofiji*, Petrić je, izvještava nas Gaddi, svoje neslaganje s Aristotelovom mišlju izricao i u svojim drugim djelima.¹⁰⁷ Prikaz Petrićeva odnosa prema Aristotelu Gaddi je završio rečenicom u kojoj je iznio ove tvrdnje: Petrić je »najstrožom prosudbom toliko puta kritizirao Aristotela i aristotelovce« da je, ponajprije zato što je prema njima bio vođen žestokom netrpeljivošću, donosio zaključke koji su bili ili pogrešni ili neumjesni.¹⁰⁸

U djelu *De scriptoribus* Gaddi ističe da je čitao sedmi i deveti Petrićev dijalog o povijesti, te da je Petrić u njima, posebice o povijesti i općoj politici, ponudio više od onih mislilaca koji su o tome raspravljali na temelju Platonovih spisa.¹⁰⁹ No, odmah potom, donio je i svoju prosudbu izvornosti Petrićevih promišljanja o povijesti. Zbog toga što se uvelike oslanjao na Platonov nauk i spise, Petrića je, predlaže Gaddi, možda primjerenije smatrati Platonovim nasljedovateljem (*imitator*), nego izvornim misliocem.¹¹⁰ Kada je, pak, izricao ocje-

nu o prvom Petrićevu dijalogu o povijesti, Gaddi je bio oštar kritičar. Po Gaddiju, na početku toga dijaloga Petrić se ili na pretjeran način prikazao filozofom ili se udaljio od građanske mudrosti.¹¹¹ Nažalost, u nastavku natuknice Gaddi ne navodi razloge zbog kojih je kritizirao Petrićev početak prvoga dijaloga o povijesti, znači početak dijaloga kojemu je naslov »Il Gigante, overo della historia« (»Gigante ili o povijesti«).¹¹² Na kraju prikaza Gaddijevih zapisa posvećenim Petrićevim dijalozima o povijesti ističem da je Gaddi doista čitao Petrićevo djelo *Della historia diece dialoghi*. U natuknici je, naime, citirao jedan veći odlomak iz početka sedmoga dijaloga, onoga koji je Petrić naslovio »Il Guidone overo dell' historia minore« (»Guidone ili o maloj povijesti«), kao i nekoliko rečenica iz prve polovice istoga dijaloga.¹¹³

Osim djelā *Discussiones peripateticae* i *Della historia diece dialoghi*, o kojima je svoja stajališta izložio u prvoj polovici natuknice, Gaddi je u natuknici imenovao i neka druga Petrićeva djela. Njihove naslove pritom je najčešće zapisao u skraćenom obliku, zbog čega ću ih tako i prenijeti. U svojoj natuknici Gaddi je zapisao da je Petrić bio autorom i ovih triju djela: *Paralleli militari*, *Nova Geometria* i *Nova Rhetorica*. Kada je, pak, najavljivao Petrićeva poetska djela, istaknuo je da je Petrić »na stanovit način obnovio poetiku i povi-

106 [Franciscus Patricius], »De generatione et corruptione. Discussionum peripateticarum. Tomi IIII, liber IX.«, ff. P6r-Q5v (pp. 455-470), u: Franciscus Patritius, »Discussionum peripateticarum, tomus quartus. Aristotelis dogmatum censuram continens.«, ff. H1r-R4r (pp. 361-479), u: Franciscus Patricius, *Discussiones peripateticae*. Nachdruck der vierbändigen Ausgabe Basel 1581, herausgegeben von Zvonko Pandžić, u: Elisabeth von Erdmann-Pandžić (hrsg.), *Quellen und Beiträge zur kroatischen Kulturgeschichte 9 / Vrela i prinosi za hrvatsku kulturnu povijest 9* (Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag, 1999).

107 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 150: »Alia etiam reicit, ut etiam in aliis libris.«

108 Ibid., p. 150: »Patritium, qui severissima censura toties damnavit Aristotelem; & Philosophos Aristotelicos, liceat mihi critico candidè, ac liberè iudicare (idem fortè à quibusdam, sed non eodem candore puro livoris, & malignitatis agetur de me) illius quaedam vel errata, vel abhorrentia à gravitate, ac prudentia expendendo, sive indicando.«

109 Ibid., pp. 150-151: »Patritius igitur 7. & 9. Dialogis de Historia cursim à me lectis, ... ita ut Politices, ac Philosophiae universae cognitionem ostendet magis, quàm doceat disserentem de Historia qui è Platonis fontibus haurit non pauca dogmata seu sententias.«

110 Ibid., p. 151.

111 Ibid., p. 151: »In principio primi Dialogi, haec habet, quibus se exprimit vel nimis Philosophum, vel à Sophia civili remotum, nullo gravitatis respectu.«

112 [Francesco Patritio / Frane Petrić], »Il Gigante, overo della historia. Dialogo primo.« / »Gigante ili o povijesti. Prvi dijalog«, pp. 44-65 [ff. 1r-6r], u: Francesco Patritio / Frane Petrić, »Della historia diece dialoghi« / »Deset dijaloga o povijesti« (In Venetia: Appresso Andrea Arrivabene / U Veneciji kod Andreje Arrivabene, 1560), preveo Krešimir Čvrljak, pp. 28-293, u: Frane Petrić, *Deset dijaloga o povijesti* (Pula: Čakavski sabor, Istarska naklada / Rijeka: Otokar Keršovani, Liburnija, Edit, 1980).

113 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 151. Usp. [Francesco Patritio / Frane Petrić], »Il Guidone, overo dell' historia minore. Dialogo settimo.« / »Guidone ili o maloj povijesti. Sedmi dijalog«, u: Patritio / Petrić, »Della historia diece dialoghi« / »Deset dijaloga o povijesti«, pp. 186-215 [ff. 36v-43v], na p. 186 i 194 / na p. 187 i 195 [f. 36v i 38v].

jesnu znanost.«¹¹⁴ Od poetičkih djela najprije je zabilježio ono pod naslovom *In menne in risposta alle opposizioni fatte dal S. T. Tasso al parer suo scritto in difesa del Ariosto*, što je, zapravo, spis *Trimerone*, koji je Petrić priložio uz djelo *Della Poetica: La Deca Disputata* iz 1586. godine¹¹⁵ i kojim je zaključio svoju polemiku s Torquatom Tassom (1544-1595).¹¹⁶ Odmah potom, Gaddi se poduhvatio prikaza Petrićeva djela *Della Poetica*. Smatrajući da je riječ o djelu »neizmjerne učeno- sti« (*immensae opus eruditionis*), u natuknici je zapisao potpune i točne naslove obiju objavljenih dekada: *La Deca Disputata; La Deca Istoriale*.¹¹⁷ Uz to, upozorio nas je i na Petrićevu razdiobu pjesništva (*tria genera, quatuor species*), koju je ocijenio oštroumnom i točnom (*tria haec genera ingeniose, ac recte ponit*).¹¹⁸ Posebnu pozornost pritom je posvetio *Povijesnoj dekadi* (*La Deca Istoriale*), a svoju upućenost u sadržaj Petrićeve *Poetike* dokazao je i time što je citirao nekoliko rečenica iz prve polovice osme knjige *Povijesne dekade*, dakle iz knjige u kojoj je Petrić izložio stajališta o ritmu.¹¹⁹

114 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 152: »Renovavit quodammodo Poëticam, & hist. artem.«

115 [Francesco Patrici], »Trimerone. Risposta al Signor Torquato Tasso. Che è parte di questo Libro.«, u: Francesco Patrici, *Della Poetica: La Deca Disputata*. Nella quale, e per istoria, e per ragioni, e per autorità de' grandi antichi, si mostra la falsità delle più credute vere opinioni, che di Poetica, à di nostri vanno intorno. *Et vi è aggiunto il Trimerone del medesimo, in risposta alle opposizioni fatte dal Signor Torquato Tasso al parer suo scritto in difesa dell' Ariosto*. (In Ferrara: Per Vittorio Baldini Stampator Ducale, 1586), pp. 211-250. Hrvatski prijevod Petrićeva *Trimerona* vidi u: [Frane Petrić], »Trimeron. Odgovor gosparu Torquatu Tassu, a dio je ove knjige«, s talijanskog prevela Sanja Roić, u: Ljerka Schiffler, *Frane Petrić o pjesničkom umijeću: Izabrani tekstovi* (Zagreb: Institut za filozofiju, 2007), pp. 245-284.

116 O Petrićevoj polemici s Tassom vidi u: Ljerka Schiffler, »Petrićeva poetika«, u: Schiffler, *Frane Petrić o pjesničkom umijeću: Izabrani tekstovi*, pp. VII-LXXXVI, posebice u poglavlju »Sudjelovanje F. Petrića u kontroverzama oko Tassa«, pp. LXXIV-LXXXII.

117 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 152.

118 Ibid.

119 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v.

Kada je pisao o Petrićevim djelima, Gaddi je u dvama odlomcima svoje natuknice zapisao i podatke koji se u potpunosti oslanjaju na zapise iz Rossijeve *Pinakoteke*. Rossijevo ime pritom uopće nije spomenuo. Prvi od tih Gaddijevih odlomaka sadrži podatke o Petrićevu latinskom prijevodu Filoponova grčkog komentara uz Aristotelovu *Metafiziku* (*Comment. Grecum Philoponi in Metaph. Aristotelis in Latinum a se conversum emisit*), kao i podatke o dvjema Petrićevim polemikama: o filozofiji prirode s padovanskim filozofom i liječnikom Teodorom Angeluccijem te o moralu s »velikim« Mazzonijem (*cum Th. Angelutio Phil. Medicoque Patavino de naturali Philosophia & cum magno Mazzono de morali controversias*).¹²⁰ U drugom je, pak, odlomku Gaddi citirao one rečenice iz *Pinakoteke* u kojima je Rossi iznio svoja promišljanja o Petrićevim djelima *Nova de universis philosophia* i *Discussiones peripateticae*. U tom povećem Gaddijevu odlomku tako ponovo možemo pročitati Rossijeve tvrdnje poput, primjerice, ovih: Petrić je »napisao mnoga izvrsna djela o kojima su izrečene najveće pohvale svih književnika«; u *Novoj sveopćoj filozofiji* (*Nova de universis philosophia*) Petrić je svojom oštroumnošću nastojao prodrijeti u najdublje tajne filozofije i ponuditi vlastitu filozofsku misao; u *Raspravama o peripatetičkoj filozofiji* (*Discussiones peripateticae*) Petrićeva kritika Aristotela bila je beskoristan i uzaludan posao; Aristotel je bio prevažan mislilac da bi se prema njemu netko trebao odnositi onako kako je to činio Petrić; kolikogod bila izvrsna, *Nova sveopća filozofija* jedva se može naći u bibliotekama učenih ljudi.¹²¹

»Patritius Fran. Senensis«, p. 153. Usp. Francesco Patrici, »Della Ritmica, Compagna dell' antiche Poesie. Libro ottavo.«, u: Francesco Patrici, *Della Poetica: La Deca Istoriale*, nella quale, con dilettevole antica novità, oltre à Poeti, et lor poemi innumerabili, che vi si contano: si fan palesi, tutte le cose compagne, e seguaci dell' antiche poesie. (In Ferrara: Per Vittorio Baldini Stampator Ducale, 1586), pp. 329-354, na p. 330, 331 i 332.

120 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 153. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 205.

121 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 153. Usp. Erythraeus, *Pi-*

Pri kraju natuknice Gaddi je citirao i dvije Petrićeve rečenice iz *Nove sveopće filozofije*. Riječ je o rečenicama kojima počinje prva knjiga *Panaugije*, dakle knjiga koju je Petrić naslovio »De luce« (»O svjetlu«). Gaddi je u natuknici najprije citirao rečenicu u kojoj je Petrić samosvjesno izjavio da svojim djelom namjerava utemeljiti »novu, istinsku, cjelovitu sveopću filozofiju«, a zatim rečenicu u kojoj se Petrić pohvalio svojim metodološkim pristupom: »sve što je izrečeno sustavno je poredano i potkrijepljeno božanskim proroštvima, geometrijskim nužnostima, filozofskim dokazima i najjasnijim iskustvima.«¹²² Posljednji podaci o Petriću Cresaninu u Gaddijevoj su se natuknici odnosili na prikaz Petrićevih stajališta iznijetih u prvoj knjizi *Pancosmije*, dakle u knjizi koju je hrvatski renesansni filozof naslovio »De spacio physico« (»O fizičkom prostoru«). Iz posljednje Gaddijeve rečenice doznajemo da Petrić prostor nije smatrao ni bivstvom izvan kategorije (*substantia extra Categoriam*) ni tijelom (*corpus*), već ga je odredio kao netjelesno tijelo (*corpus incorporeum*) i tjelesno netijelo (*noncorpus corporeum*), a oboje je, citira Gaddi Petrića, »po sebi postojeći, po sebi opstojeći, u sebi opstojeći, tako da uvijek stoji po sebi i u sebi.«¹²³

nacotheca imaginum illustrium, s. v. »Franciscus Patritius.«, pp. 203-204.

122 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 154. Usp. Franciscus Patricius, »De luce. Liber primus.« / Frane Petrić, »O svjetlu. Prva knjiga.«, ff. 1r-3r, u: Franciscus Patricius, *Panaugia* / Frane Petrić, *Panaugia*, ff. 1r-23v prve folijacije, u: Patricius, *Nova de universis philosophia* / Petrić, *Nova sveopća filozofija*, na f. 1ra: »Franciscus Patricius, Novam, Veram, Integram, de universis conditurus Philosophiam, sequentia, uti verissima, pronunciare est ausus. Pronunciata, ordine persecutus, Divinis oraculis, Geometricis necessitatibus, Philosophicis rationibus, clarissimisque experimentis comprobavit.«

123 Gaddius, *De scriptoribus*, tomus secundus (1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, p. 154: »Ponit spatium substantiam extra Categoriam non corpus, neque non corpus esse, sed corpus incorporeum, & non corpus corporeum, atque utrumque per se subitans per se existens, in se existens adeo, ut etiam per se stet semper, atque in se stet.« Usp. Franciscus Patricius, »De spacio physico. Liber primus.« / Frane Petrić, »Fizički prostor. Knjiga prva.«, ff. 61r-65v, u: Franciscus Patricius, *Pancosmia* / Frane Petrić, *Pancosmia*, ff. 61r-153v druge folijacije, u:

I kada je riječ o Gaddijevoj natuknici, potrebno je postaviti ovo pitanje: Koje je podatke Jöcher u svojoj natuknici o Petriću preuzeo od Gaddija? Unatoč tome što je Gaddi o Petriću donio skromnu količinu biografskih podataka, Jöcher od Gaddija nije preuzeo nijedan od tih podataka. Niti onaj da se Petrić rodio u Sieni, niti onaj da ga je za vrijeme podučavanja Platonove filozofije u Ferrari veoma cijenio Antonio Montecatino, a niti onaj da je boravio na dvoru kardinala Cinzija Aldobrandinija, gdje je, raspravljajući o Platonovim i Aristotelovim stajalištima, odgajao Scipionea Chiaramontija u peripatetičkom nauku. Nažalost, istovjetan rezultat dobivamo i onda kada usporedimo Gaddijev s Jöcherovim popisom Petrićevih djela. Naime, Gaddi je u svoju natuknicu uvrstio sve tri Petrićeve polemike, znači onu s Angellucijem, Mazzonijem i Tassom, dok je Jöcher u svoju natuknicu uvrstio tek Petrićevu polemiku s Mazzonijem. Osim toga, o Petrićevim djelima *Della historia diece dialoghi*, *Discussionum peripateticarum tomi IV*, *Della Poetica* i *Nova de universis philosophia* Gaddi je donio i kratke prikaze, a ne, poput Jöchera, samo bibliografske podatke. No, za razliku od Jöchera, Gaddi u svoju natuknicu nije uvrstio Petrićevo djelo *La militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo*, kao ni Petrićev prijevod Proklovihih djela s grčkog na latinski, a nije nas izvijestio ni o tome da je Petrić »iz spisā platonovaca na grčkom i latinskom jeziku prikupio proročanstva Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih, predgovorivši ih povijesnom raspravom.«¹²⁴

Za stanovitu bliskost Jöcherovih s Gaddijevim podacima o nekom Petrićevu djelu zaslužna je Jöcherova tvrdnja da je Petrićevo djelo *Della historia diece dialoghi* prevedeno i objavljeno na

Patricius, *Nova de universis philosophia* / Petrić, *Nova sveopća filozofija*, na f. 65rb: »Sed alia quaedam extra categoriam substantia est [spatium]. Quid igitur corpus ne est, an incorporea substantia? ... Corpus non est, ... Incorporeum rusus non est, ... Itaque corpus incorporeum est, & noncorpus corporeum. Atque utrumque per se substans, per se existens, in se existens, adeo, ut etiam per se stet semper, atque in se stet.«

124 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303.

latinskom jeziku. No, Jöcher to zasigurno nije doznao od Gaddija. Naime, za razliku od Jöchera, Gaddi je, donoseći pritom netočan podatak, zapisao ime i prezime prevoditelja Petrićeva djela s talijanskog na latinski (Giovanni Niccolò Stupario). Uz to, donio je i netočan podatak o godini objavljivanja latinskog prijevoda (1569). Jöcher je, pak, u svojoj natuknici istaknuo podatak o godini objavljivanja trećega izdanja latinskog prijevoda Petrićeva djela *Della historia diece dialoghi* (1579), kao i naslov antologije u kojoj je to izdanje bilo objavljeno (*Artis historicae penus*). Nakon analize Gaddijeve natuknice i usporedbe njezina sadržaja sa sadržajem Jöcherove natuknice, nejasan je razlog zbog kojega se Jöcher odlučio uvrstiti Gaddija i njegovo djelo u popis izvorā svoje natuknice o Petriću.

4.4. Elogii d'huomini letterati Lorenza Crassa

Za razliku od Rossija i Gaddija, koji su svoja biografska djela napisali na latinskom, Lorenzo Crasso (1623-?) je svoje djelo *Elogii d'huomini letterati* napisao na talijanskom jeziku. U njega je uvrstio i natuknicu »Francesco Patrizio« (Slika 3.).¹²⁵

Svoju natuknicu Crasso je započeo tvrdnjom da je Petrić »veliki književnik, koji je bio proizvod Italije i koji, u neprestanu tijeku jednoga života prezausetoga u poslovima za moćnike, nikada nije napustio proučavanje one književne djelatnosti, koja uvijek ostaje očuvanom izvan voda zaborava i biva najslavnijom na usnama smrtnikā.«¹²⁶ Nakon što je iznio mišljenje o Petriću književniku, Crasso je donio i prosudbe o Petriću filozofu. Petrić je, bilježi Crasso, prodro u tajne filozofije (*penetrando ne' più rimoti arcani della Filosofia*) i otvorio novu stazu u umovanju (*apriSSI nuova*

strada al filosofare).¹²⁷ Premda se može pretpostaviti da je ponajprije mislio na umovanja koja je Petrić izložio u djelu *Nova de universis philosophia*, Crasso u svojoj natuknici Petrićevo remek-djelo uopće nije spomenuo. Nakon rečenice u kojoj je ukazao na Petrićevu upućenost u filozofiju, a onda i na njegov doprinos filozofiji, Crasso se usmjerio na prikaz djela *Discussiones peripateticae*.¹²⁸

Francesco Patrizio:

Venga pure à farsi vedere nel Publico il maggior Letterato, che habbia prodotto l'Italia, Francesco Patrizio, il quale nel corso continuato d'vna Vita occupatissima in affari d'alcuni Potenti, non abbandonò mai lo studio di quelle Lettere, che lo ferberanno sempre fuori delle acque dell' Oblivione, e celebratissimo nelle bocche de' Mortali. Egli con l'acutezza del suo ingegno penetrando ne' più rimoti arcani della Filosofia, e sdegnando quasi di calcare le pedate degli Antichi, aprissi nuoua strada al filosofare. Leggiamo vn'Opera in quattro parti diuuisa, che egli inti-

Slika 3. Početak Crassove natuknice o Frani Petriću: Lorenzo Crasso, *Elogii d'huomini letterati* (In Venetia: Per Combi, & La Noù, 1666), s. v. »Francesco Patrizio«, p. 61.

U *Raspravama o peripatetičkoj filozofiji* (*Discussiones peripateticae*) Petrić je, piše Crasso, svojim čudesnim darom (*suo mirabile ingegno*) ispitao Aristotelovu filozofsku misao, koju je, svojim suptilnim načinom osporavanja, prikazao

¹²⁵ Lorenzo Crasso, *Elogii d'huomini letterati* (In Venetia: Per Combi, & La Noù, 1666), s. v. »Francesco Patrizio«, pp. 61-64.

¹²⁶ Crasso, *Elogii d'huomini letterati*, s. v. »Francesco Patrizio«, p. 61: »Venga pure à farsi vedere nel Publico il maggior Letterato, che habbia prodotto l'Italia, Francesco Patrizio, il quale nel corso continuato d'una Vita occupatissima in affari d'alcuni Potenti, non abbandonò mai lo studio di quelle Lettere, che lo serberanno sempre fuori delle acque dell' Oblivione, e celebratissimo nelle bocche de' Mortali.«

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Ibid., pp. 61-62: »Leggiamo un'Opera in quattro parti diuisa, che egli intitola *Discussioni Peripatetiche*,«.

lažnom.¹²⁹ Štoviše, u svojem djelu Petrić je, nastavlja Crasso, zaključio da Aristotelova djela ne sadrže rezultate njegova vlastita truda, »nego su nakupina lupeština iz drugih filozofa.«¹³⁰ U natuknici »Francesco Patrizio« Crasso je ponudio tumačenje i svrhu Petrićeve kritike Aristotela: razarajući radionicu Aristotelove filozofije, Petrić je postavio temelje za vlastiti filozofski sustav.¹³¹ Prikaz *Raspravā o peripatetičkoj filozofiji* Crasso je zaključio rečenicom u kojoj je istaknuo kako je nedvojbeno »da su Petrić i Telesio bili prvi koji su se zauzeli da potpuno sruše peripatetičku filozofiju, pripremivši tako put kojim su krenuli Pierre Gassendi, René Descartes i toliki drugi istaknuti umovi.«¹³²

Osim što je prikazao *Rasprave o peripatetičkoj filozofiji*, Crasso se u natuknici očitovao i o drugim Petrićevim djelima. Najprije je zapisao da je Petrić autor jedne nove retorike i jedne nove geometrije (*una nuova Retorica, una nuova Geometria*), zatim triju dijaloga o povijesnom umijeću (*Tre Dialoghi dell'Arte Storica*) te dviju dekada poetičkoga umijeća (*due Deche dell'Arte Poetica*).¹³³ Kada je, pak, pisao o obilježjima dviju objavljenih dekada djela *Della Poetica*, Crasso je naglasio da je Petrić u njima »uistinu namučio Aristotela« (*dove veramente fà sudare Aristotele*).¹³⁴ U sljedećoj rečenici Crasso je ukazao na Petrićevu zaokupljenost komentarima. Najprije je istaknuo da je Petrić napisao komentar uz Polibija o rimskoj vojsci, a zatim da je, prevevši ga na latinski i istrgnuvi ga iz tame antike, na vidjelo donio Fi-

loponov grčki komentar uz Aristotelovu *Metafiziku*.¹³⁵ Uz to, Crasso je zapisao da je Petrić u cjelinu sabrao fragmente iz spisā Hermesa Trismegista,¹³⁶ nakon čega se usmjerio na dvije Petrićeve polemike. S poznatim padovanskim liječnikom i profesorom Teodorom Angeluccijem Petrić je, bilježi Crasso, polemizirao o filozofiji prirode, dok je s književnikom Jacopom Mazzonijem polemizirao o moralu i poetici.¹³⁷

Svoje iskaze o Petriću Crasso je zaključio ovom rečenicom: »Nakon što je s najvećom slavom predavao u dvjema glasovitim talijanskim akademijama, naime u Rimu i Padovi, te bio vrlo čašćen od presvijetle vladarske loze d'Este, uz žaljenje književnoga svijeta, iz zemaljske je slave prešao u nebesku.«¹³⁸

Natuknici »Francesco Patrizio« Crasso je priložio i popis Petrićevih tiskanih djela (»Opere stampate«).¹³⁹ Pritom naglašavam da broj i naslovi djelā uvrštenih u taj popis nisu istovjetni broju i naslovima djelā obrađenih u tekstu natuknice. Naime, od djelā koja je spomenuo u tekstu natuknice, Crasso je u »Opere stampate« uvrstio naslov djela u kojem je Petrić prikazao i ocijenio Aristotelovu filozofiju (*Discussionum peripateticarum. To: I. II. III. IV.*), zatim pojedinačne naslove dviju poetičkih dekada (*Della Poetica Deca Istoriale* i *Della Poetica Deca Disputata*), onda naslove obiju

129 Ibid., p. 62.

130 Ibid., p. 62: »E quando, che veramente fossero di quello, contrasta, che niente contengano di propria fatica, ma che sieno un aggregato di ladronecci fatti ad altri Filosofanti.«

131 Ibid., p. 62: »In fine tutti i suoi sforzi sono per rovinare da' fondamenti la fabrica della Filosofia Aristotelica, e per istabilire i principij della sua.«

132 Ibid., p. 62: »Non è dubbio alcuno, che'l Patrizio, e l Telesio sieno stati i primi, che discendessero nell' arena per abbatter totalmente la Filosofia Peripatetica, da' quali spianata la strada, hebber largo campo d'innoltrarsi Pietro Gassendo, Renato Des Cartes, e tanti altri peregrini Ingegneri.«

133 Ibid.

134 Ibid.

135 Ibid., p. 62: »Commentò Polibio della Milizia Romana, e produsse in luce dalle tenebre dell'antichità il Commentario greco di Filopone nella Metafisica d'Aristotele, e poi lo diede al Pubblico trasportato da lui medesimo in Lingua Latina.«

136 Ibid., p. 62: »Ridusse in un Corpo i Fragmenti dell' Opere di Mercurio Trimegisto.«

137 Ibid., p. 62: »Hebbe perpetue gare circa la natural Filosofia con Teodoro Angelucio Medico, e Lettor famoso in Padova, e intorno alla Morale, e in alcune erudizioni poetiche hebbe continue controversie con Giacompo Mazzoni Uomo d'infinita Lettura, quali Controversie veggonsi per mezzo delle stampe in diversi tempi pubblicate alla luce.«

138 Ibid., p. 62: »Dopo d'haver letto con somma Gloria nelle due celebri Accademie dell'Italia, di Roma cioè, e di Padova, essendo stato molto onorato da Serenissimi Estensi, con dolor de' Letterati, passò dalla Gloria terrena à quella del Cielo.«

139 Ibid., p. 64.

polemika s Mazzonijem (*Risposta a due Oppositioni del Mazzoni* i *Difesa dalle cento accuse del Mazzoni*), a izdvojio je i Petrićev rad na izdanju hermetičkih spisa (*Mercurij Trismegisti Opera*).¹⁴⁰ No, trima Petrićevim tiskanim djelima, o kojima se također očitovao u tekstu natuknice, Crasso je u »Opere stampate« zapisao netočne ili skraćene naslove: *Dialoghi dell'Arte Storica* umjesto *Della historia diece dialoghi*, *Retorica* umjesto *Della retorica dieci dialoghi* i *Geometria* umjesto *Della nuova geometria ... libri XV*.¹⁴¹ Uz to, u »Opere stampate« uvrstio je i naslove dvaju Petrićevih djela o kojima se u tekstu natuknice uopće nije očitovao. Djelo *Nova de universis philosophia* pritom je naslovio tek kao *Philosophia*, dok je Petrićevu sintezu vojne misli naslovio točno: *Paralleli Militari*.¹⁴² S druge, pak, strane, premda ih je spominjao u tekstu natuknice, Crasso u »Opere stampate« nije uvrstio Petrićevo djelo *La militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo*, kao ni djelo *Apologia contra calumnias Theodori Angelutii eiusque novae sententiae quod Metaphysica eadem sint, quae Physica*.

Crasso u svojoj natuknici o Petriću nije zabilježio nijedan izvor. Međutim, zbog toga što sam u ovom članku izvore Jöcherove natuknice o Petriću odlučio obraditi kronološki, dakle onim redosljedom koji se temelji na podacima iz Priloga 2, izvor Crassove natuknice »Francesco Patrizio« bilo je vrlo lako ustanoviti. Naime, gotovo sve podatke za svoju natuknicu Crasso je preuzeo iz Rossijeve *Pinakoteke*. Najbolji dokaz za ovu tvrdnju zacijelo pruža usporedba Crassove s Rossijevom natuknicom o Petriću. Premda se istovjetnost tih dviju natuknica očituje u brojnim slučajevima, ovom prilikom ću ukazati tek na četiri mjesta:

1. Kada je donosio prosudbu o Petrićevoj upućenosti u filozofiju, Crasso je istaknuo da je Petrić prodro u tajne filozofije (*penetrando ne' più rimoti arcani della Filosofia*). Rossi je dvadeset i jednu godinu prije Crassa također izjavio da je

Petrić prodro u tajne filozofije (*arcana Philosophiae penetrabilia*);¹⁴³

2. U svojoj natuknici Crasso je zapisao da je Petrić u djelu *Discussiones peripateticae* Aristotelovu filozofsku misao ispitao svojim čudesnim darom (*suo mirabile ingegno*). Kada je pisao o djelu *Discussiones peripateticae*, Rossi je također istaknuo da je Petrić u tom djelu prosudbu Aristotelova nauka izložio čudesnim darom (*admirabili ingenii*);¹⁴⁴
3. Pišući o Petrićevoj kritici Aristotela, Crasso je izjavio da je Petrić temelje za vlastiti filozofski sustav postavio razaranjem radionice Aristotelove filozofije (*in fine tutti i suoi sforzi sono per rovinare da'fondamenti la fabrica della Filosofia Aristotelica, e per istabilire i principij della sua*). Rossi je također zabilježio da je Petrić, razarajući radionicu Aristotelove filozofije, postavio nove temelje za »pročelje i zabat« svoje filozofskoga sustava (*denique totus in eo est, ut Aristotelicae philosophiae fabricam funditus evertat ac diruat, jactisque novis fundamentis, suae fastigium ac culmen imponat*);¹⁴⁵
4. Zbog toga što se oslonio na Rossija, Crasso je donio netočne podatke o Petrićevim profesurama. I po Crassu, Petrić je predavao na dvjema glasovitim talijanskim akademijama, naime u Rimu i Padovi (*dopo d'haver letto con somma Gloria nelle due celebri Accademie dell'Italia, di Roma cioè*). Rossi je u *Pinakoteci* zapisao da je Petrić podučavao filozofiju na dvama najslavnijim talijanskim učilištima: u Rimu i u Padovi (*docuit Philosophiam in duobus clarissimis Italiae gymnasiis, Romano ac Patavino*).¹⁴⁶

143 Crasso, *Elogii d'huomini letterati*, s. v. »Francesco Patrizio«, p. 61. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrum*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 203.

144 Crasso, *Elogii d'huomini letterati*, s. v. »Francesco Patrizio«, p. 62. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrum*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 203.

145 Crasso, *Elogii d'huomini letterati*, s. v. »Francesco Patrizio«, p. 62. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrum*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 204.

146 Crasso, *Elogii d'huomini letterati*, s. v. »Francesco Patrizio«, p. 62. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrum*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 205.

140 Ibid.

141 Ibid.

142 Ibid.

Ipak, Crassova se natuknica od Rossijeve razlikuje u trima slučajevima: Rossi nije tvrdio da su Petrić i Telesio bili prvi koji su rušili Aristotelovu filozofiju, čime su, po Crassu, pripremili put kojim su krenuli Pierre Gassendi i René Descartes; Rossi je naveo tri dekade Petrićeva djela *Della Poetica*, umjesto dvije objavljene, kako je točno zapisao Crasso; Rossi nije zabilježio podatak da je Petrić bio čašćen od presvijetle vladarske loze d'Este.

Na kraju prikaza Crassove natuknice o Petriću još mi preostaje odgovoriti na ovo pitanje: Koje je podatke Jöcher o Petriću preuzeo od Crassa? Budući da sam u onom dijelu članka koji se odnosio na Rossijevu *Pinakoteku* zaključio da se Rossijeve i Jöcherova natuknica o Petriću u tolikoj mjeri razlikuju po pristupu, strukturi i sadržaju da *Pinakoteku* nije uputno smatrati izvorom Jöcherove natuknice (vidi 4.2.), u odgovoru na postavljeno pitanje usmjerit ću se na podatke po kojima se Crassova natuknica o Petriću razlikuje od Rossijeve, a koje sam naveo u prethodnom odlomku ovoga članka. Nakon što te podatke usporedimo s onima koje je u svojoj natuknici o Petriću zapisao Jöcher, slijedi da Jöcher nije preuzeo nijedan od Crassovih podataka. Ni onaj da su Petrić i Telesio bili prvi koji su rušili Aristotelovu filozofiju, pa tako ni da su pripremili put kojim su krenuli Pierre Gassendi i René Descartes, ni onaj da Petrićevo djelo *Della Poetica* sadrži dvije dekade, kao ni onaj da je Petrić bio čašćen od vladarske loze d'Este. Zato je, dakle, nejasan razlog zbog kojega je Jöcher odlučio navesti Crassa i njegovo djelo *Elogii d'huomini letterati* kao izvor svoje natuknice o Petriću.

4.5. *Les Eloges des hommes savans* Antoinea Teissiera

Francuski biograf Antoine Teissier (1632-1715) uvrstio je u drugi svezak prvoga izdanja djela *Les Eloges des hommes savans* iz 1683. godine i natuknicu »François Patrice«, koju je popratio rubnim naslovom »Franciscus Patritius.«¹⁴⁷

¹⁴⁷ Antoine Teissier, *Les Eloges des hommes savans, tirez de l'Histoire de M. de Thou. Avec des additions contenant l'Abbrégé de leur vie, le jugement, & le Catalogue*

Teissierova natuknica o Petriću sastoji se od dva dijela: prvi dio sadrži elogij, čiji je sadržaj, prevevši ga s latinskog na francuski jezik, Teissier gotovo u potpunosti preuzeo iz ljetopisa *Historiarum sui temporis* Jacquesa Augusta de Thoua (1553-1617), dok drugi dio sadrži Teissierov »Dodatak« (»Addition«).¹⁴⁸

4.5.1. Teissierov elogij

Kada je u djelu *Historiarum sui temporis* obrađivao 1597. godinu, de Thou je jedan odlomak posvetio i Frani Petriću.¹⁴⁹ Iz tog odlomka možemo doznati i, primjerice, ove podatke: Frane Petrić

de leurs Ouvrages. Seconde partie. (A Geneve: Chez Jean Herman Widerhold, 1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. 265-268.

¹⁴⁸ Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. 265-268. Glavni tekst natuknice o Petriću ili elogij, čiji je sadržaj, prevevši ga s latinskog na francuski jezik, Teissier gotovo u potpunosti preuzeo iz de Thouova ljetopisa, nalazi se na pp. 265-266, a Teissierov »Dodatak« (»Addition.«) na pp. 266-268.

¹⁴⁹ Iacobus Augustus Thuanus [= Jacques Auguste de Thou], »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, u: Iacobus Augustus Thuanus [= Jacques Auguste de Thou], *Historiarum sui temporis*. Pars quinta. Ab A. C. N. 1594. usque ad Annum eiusdem seculi 1607. (Francofurti: Excudebatur typis Egenolphi Emmelij, impensisque Petri Kopffij Bibliopolae, 1621), pp. 446-481, na p. 478: »Ante eos Romae itidem obiit VIII Eid. Feb. cum aetatis annum LXVII ageret, Franciscus Patricius Clissae in Istriae finib.[us], ditionis Venetae opido natus, & ut aiebat, Senis oriundus, qui literis Graecis & Latinis egregie instructus ad p[hilosophiae] studia animum applicuit. Sed dum ex ingenio suo natus & à communi plerumque sensu abhorrentis sententias in scriptoribus interpretandis consecatur, à plerisque reprehensus, & in Peripateticis discussionibus ac Nova de universis Philosophia, cum adhuc Ferrariae esset, ante sexennium edita complures adversarios habuit; & novam Philosophiam quidem censura notatam paullo ante mortem retractavit, Ferrariae totos XVII annos philosophiam Platoniam docuit, Alfonso II perquam familiaris, & à Clemente VIII, qui eius opera olim usus fuerat, cum primum Pontifex renuntiatus est, magno stipendio Romam evocatus Paralella militaria statim publicavit, multaque alia praeterea scripsit, quae in amicorum scriniis inedita iacent.« Prikaz de Thouovih zapisa o Petriću vidi u: Vladimir Premec, »Patricijeva povijesno-filozofska sudbina«, u: Vladimir Premec, *Franciskus Patricijus* (Beograd: Odeljenje za filozofiju Instituta društvenih nauka, 1968), pp. 53-79, na p. 53.

umro je 8. veljače u Rimu, u dobi od 67 godina; rođen je u Klisu, utvrdi pod vlašću Venecije u Istri; porijeklom je bio iz Siene,¹⁵⁰ nakon što je bio izvrsno poučen u grčkom i latinskom, prihvatio se studija filozofije,¹⁵¹ njegova mišljenja stekla su brojne protivnike, posebice mišljenja koja je izložio u djelima *Discussiones peripateticae* i *Nova de universis philosophia*;¹⁵² nauk iz djela *Nova de universis philosophia* bio je cenzuriran, pa je, malo prije smrti i nakon sedamnaestogodišnjeg predavanja Platonove filozofije u Ferrari, Petrić porekao svoja stajališta;¹⁵³ Petrić je bio blizak s Alfonsom II. d'Este, dok ga je Klement VIII., postavši papom, u Rim privukao velikom plaćom;¹⁵⁴ u Rimu je objavio djelo *Paralleli*

militari, a napisao je i »mnoga druga djela, koja neobjavljena leže u škrinjama prijatelja.«¹⁵⁵

Kao što sam već istaknuo, gotovo sve podatke iz de Thouova ljetopisa Teissier je, prevevši ih s latinskog na francuski jezik, uvrstio u elogij ili prvi dio svoje natuknice o Frani Petriću. Ovom ću prilikom ukazati tek na dva slučaja koji nam dokazuju da se Teissier ipak nije u potpunosti oslonio na de Thouove podatke. Za razliku od de Thoua, Teissier u svojem elogiju nije zabilježio podatak o datumu Petrićeve smrti, kao ni podatak o imenu grada u kojem je Petrić sedamnaest godina držao predavanja o Platonovoj filozofiji. Naime, premda je de Thou svoje izlaganje o Petriću započeo iznošenjem podataka o gradu u kojem je Petrić umro (Rim), a onda o datumu njegove smrti (8. veljače) i o dobi u kojoj je umro (67. godina života), Teissier je svoj elogij o Petriću zaključio rečenicom o gradu u kojem je Petrić umro (Rim) i o dobi u kojoj je umro (67. godina života).¹⁵⁶ Dakle, Teissier u prvom dio svoje natuknice nije unio de Thouov pogrešan podatak o datumu Petrićeve smrti. Kao što je poznato, Petrić nije umro 8. veljače, kako nas izvještava de Thou, nego 7. veljače 1597. godine.¹⁵⁷ Drugi podatak koji je Teissier izostavio u svojem elogiju, a koji se nalazi u de Thoua, odnosi se na grad u kojem je Petrić sedamnaest godina predavao Platonovu filozofiju: Ferraru.¹⁵⁸

150 Thuanus [= de Thou], »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478. Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 265: »François Patrice étoit né à Clisse dans l'Istrie, village appartenant à la Seigneurie de Venise, & issu, comme il le disoit, d'une famille originaire de Sienne.«

151 Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478. Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 265: »Après s'être bien instruit dans la Langue Gréque, & dans la Latine, il s'adonna à l'étude de la Philosophie.«

152 Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478. Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 265: »Etant à Ferrare, il s'ôtint les attaques de plusieurs Adversaires, qui combattoient ses discussions Peripatétiques, & sa nouvelle Philosophie sur la matière des universaux, qu'il avoit donnée au public six ans auparavant.«

153 Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478. Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. 265-266: »Et comme sa doctrine fut censurée, il la retracta avant sa mort, & il enseigna pendant dix & sept ans la doctrine de Platon.«

154 Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478. Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 266: »Il fut chéri par Alfonse 2. & le Pape Clement 8. qui s'étoit autrefois servi de Patrice, eut tant d'estime pour lui, qu'étant parvenu au Pontificat il l'attira à Rome, & lui assigna une pension considérable.« Vidi i: Stjepan Krasić, »'Slučaj Petrić' i stavljanje na Indeks zabranjenih knjiga njegova djela *Nova de universis philosophia*«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 5 (1979), pp. 85-109, na pp. 90-91.

155 Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478. Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 266: »Patrice n'y fut pas plutôt arrivé, qu'il publia ses paralleles Militaires, & qu'il y fit divers autres traitez, qui sont cachez dans les cabinets de ses Amis.«

156 Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478: »Ante eos Romae itidem obiit [Franciscus Patritius] VIII Eid. Feb. cum aetatis annum LXVII ageret.« Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 266: »Il mourut en cette ville-là [à Rome], âgé de soixante sept ans.«

157 Vidi, primjerice, u: Mihaela Girardi-Karšulin, »Frane Petrić«, u: Franjo Zenko (priređivač sveska), *Starija hrvatska filozofija*. Hrestomatija filozofije, sv. 9 (Zagreb: Školska knjiga, 1997), pp. 203-223, na p. 206: »Umro je [Petrić] 7. 2. 1597. i pokopan je u crkvi sv. Onofrija, u grobnici svojeg oponenta Torquata Tassa.«

158 Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p.

4.5.2. Teissierov »Addition« (»Dodatak«)

Nakon što je u elogiju ili prvom dijelu svoje natuknice o Petriću zapisao podatke koji su se uvelike temeljili na ljetopisu de Thoua, u »Dodatku« (»Addition«) ili drugom dijelu natuknice Teissier je zapisao podatke koji su se temeljili na djelima drugih pisaca. Od tih djela najprije izdvajam ona dva koja su napisali Rossi i Crasso, znači pisci na koje se u natuknici o Petriću pozvao i Jöcher.

Već iz prve rečenice Teissierova »Dodatka« doznajemo da je Petrić bio »ružan i nizak rastom, ali velika i plemenita duha«, kao i to da je »bio najučćeniji od svih Talijana, po sudu Vittorija Rossija«. ¹⁵⁹ Uz ovu rečenicu, a na margini stranice, Teissier je pokratama zapisao podatke o svojem izvoru: »Nic. Erythr. Pinac. I.«. Podsjećam da je prvi dio rečenice, onaj koji se tiče Petrićeva izgleda i karaktera, zapisao i Jöcher. No, Teissier je pogriješio kada je sve podatke iz navedene rečenice pripisao Rossiju. Naime, Rossi je u *Pinakoteci* doista izjavio da je Petrić bio jedan od najučćenijih Talijana, ¹⁶⁰ međutim u svojoj natuknici nije donio podatke o Petrićevu izgledu i karakteru. Premda se pozvao na Rossija, čime nam je poručio da tvrdnje iz prve rečenice »Dodatka« ne treba smatrati rezultatom njegovih vlastitih istraživanja Petrićeva života i opusa, Teissier je, zato jer je pogriješio kada je Rossijevu *Pinakoteku* naveo kao izvor u kojem stoji da je Petrić bio »ružan i nizak rastom, ali velika i plemenita duha«, prvi od Jöchеровih izvora koji nas je izvijestio o izgledu i karakteru creskog filozofa.

Za razliku od izdanja otisnutog 1683. godine, Teissier je u »Dodatke« (»Additions«) četvrtoga izdanja svojega djela, dakle onoga iz 1715.

478: »Ferrariae totos XVII annos philosophiam Platoniam docuit.« Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. 265-266: »il enseigne pendant dix & sept ans la doctrine de Platon.«

159 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 266: »François Patrice étoit laid, mal fait & de petite taille, mais il avoit un grand & beau genie, & il étoit le plus savant de tous les Italiens, au jugement de Victor Rossi.«

160 Vidi bilješku 67.

godine, ¹⁶¹ uvrstio i neke druge Rossijeve podatke o Petriću. Tako je, primjerice, upozorio na Rossijevo stajalište o Petrićevu odnosu prema Aristotelu, pa u izdanju djela *Les Eloges des hommes savans* iz 1715. godine imamo priliku pročitati i to da je, prema Rossijevu mišljenju, Aristotel bio prevažan mislilac da bi se prema njemu netko trebao odnositi onako kako se odnosio Petrić. ¹⁶² Uz to, u »Dodatke« iz 1715. godine Teissier je uvrstio i Rossijevu ocjenu Petrićevih djela o povijesti i poetici: »njihova se prava vrijednost jedva može procijeniti.« ¹⁶³

161 Antoine Teissier, *Les Eloges des hommes savans, tirez de l'Histoire de M. de Thou, avec des additions contenant l'Abbrégé de leur Vie, le Jugement & le Catalogue de leurs Ouvrages. Tome quatrième. Quatrième Edition revûe, corrigée, & augmentée, outre un très-grand nombre de nouvelles remarques, d'un quatrième Tome. (A Leyde: Chez Theodore Haak; Marchand Libraire, 1715), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. [318]-324. Umjesto na 218. stranici, kako je pogreškom otisnuto, natuknica o Petriću počinje na 318. stranici. U djelu je pogrešno označena i sljedeća stranica: umjesto 219 treba 319. Glavni tekst natuknice o Petriću ili elogij, čiji je sadržaj, prevevši ga s latinskog na francuski jezik, Teissier gotovo u potpunosti preuzeo iz de Thouova ljetopisa, nalazi se na pp. 318-319, a Teissierovi »Dodaci« (»Additions.«) na pp. 319-324.*

162 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Tome quatrième (1715), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 321: »Janus Nicius Erythraeus est du nombre de ces derniers. Il dit que l'autorité d'Aristote a jetté de si profondes racines, que quelques efforts qu'on puisse faire, on ne sauroit jamais l'ébranler; & il croit qu'il vaut mieux errer avec le Dieu des Philosophes, (c'est le titre qu'il donne à Aristote) *quam cum aliis rectè sapere minorum gentium Magistris.*« Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, p. 204: »ac nemo, cui cor sapiat, non satius esse ducet in iis, quae ad Philosophiam pertinent, cum deo, ut ita dicam, philosophorum errare, quam cum aliis recte sapere, minorum gentium magistris.«

163 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Tome quatrième (1715), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 321: »Cependant il loue fort les Livres de Patrice touchant l'Histoire, & son Art Poétique, disant qu'on ne peut pas les estimer suivant leur juste valeur.« Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, pp. 204-205: »Edidit [Franciscus Patritius] de scribenda historia tres dialogos, & de arte poetica totidem decadas, quibus precium statui pro illorum aestimatione vix potest;«

Kao što sam istaknuo, izvor Teissierove natuknice o Petriću bilo je i djelo *Elogii d'huomini letterati* Lorenza Crassa. Podatke o Crassu i njegovu djelu Teissier je također zabilježio na margini stranice: »Elog. di Lorenz. Crasso.«. Iz natuknice o Petriću koja je uvrštena u *Elogii d'huomini letterati* Teissier je preuzeo sljedeće tvrdnje: Petrić je bio poznat po utemeljenju vlastite filozofije; bio je među prvima koji su se usudili napasti Aristotela i rušiti temelje njegove filozofije, čime je pripremio put Gassendiju i Descartesu; zastupao je stajalište da je većina Aristotelovih knjiga pripisana Aristotelu bez razloga, a ako ih je Aristotel i napisao, u njima je prisvojio nauk filozofa koji su mu prethodili.¹⁶⁴ Da je Teissier izostavio informaciju o Crassu kao svojem izvoru, pa da smo zaključak o izvoru ovih Teissierovih zapisa bili primorani donijeti vlastitim snagama, autorstvo svim podacima, izuzev onoga da je Petrić pripremio put Gassendiju i Descartesu, zasigurno bismo pripisali Rossiju. Naime, kao što sam već istaknuo u analizi Crassove natuknice o Petriću, Crasso je, osim u trima slučajevima, svoju natuknicu o Petriću temeljio na podacima koje je preuzeo od Rossija (vidi 4.4.).

U »Dodatku« ili drugom dijelu svoje natuknice, Teissier je zapisao i tvrdnju da su »sva djela« koja je Petrić objavio bila »vrlo slavna«, a posebice *Paralleli militari*, djelo koje je poštovao »veliki« Joseph Scaliger.¹⁶⁵ Nakon toga je istaknuo da je Scaliger pohvalio Petrićeva rješenja svih poteškoća koje su se odnosile na vojsku starih Rimljana te dodao da je Scaliger prekorio one koji su o istom predmetu raspravljali nakon Petrića, a u svojim ga spisima nisu spominjali, nego su autoritetom smatrali Justusa Lipsiusa.¹⁶⁶ Kao i onda

kada nas je izvijestio da je svoje zapise temeljio na Rossijevu i Crassovu djelu, Teissier je, na margini stranice i uz rečenice u kojima je parafrazirao Scaligerove izjave, zapisao podatke o svojem izvoru: »Scalig. Epist. lib. 2. ep. 119.«.

Od izvorā kojima se Teissier poslužio u djelu *Les Eloges des hommes savans* ističem još i djelo *Bibliographia politica*, koje je napisao Gabriel Naudé (1600-1653). Naime, Teissier je u svoju natuknicu o Petriću uvrstio Naudéovu tvrdnju da je djelo *Della historia diece dialoghi* (*Deset dijaloga o povijesti*) bilo toliko uspješno da je Petriću osiguralo da, zajedno s Jeanom Bodinom, bude smatran »najučenijim i najrazumnijim od svih autora koji su pisali o toj temi.«¹⁶⁷ No, Teissier nije zapisao da je Naudé o ovom Petrićevu djelu u svojoj *Bibliografiji* donio i ove podatke: *Deset dijaloga o povijesti* objavljeni su u četvrtini 1560. godine u Veneciji; na latinski ih je preveo Giovanni Niccolò Stupano; latinski prijevod objavljen je u osmini 1576. godine u Baselu, unutar djela *Artis historicae penus*.¹⁶⁸ Dakako, Naudé je pogriješio kada je

dent la Milice des anciens Romains, & que tous ceux qui traitté ce sujet après lui, ne font que copier ce qu'il en a dit, sans daigner faire mention de lui dans leurs Ecrits, désignant sur-tout par là Juste Lipse.«

167 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius).«, p. 267: »Il a si bien reüssi en ses Dialoges de l'Histoire, suivant Naudé, qu'il assure que Bodin & Patrice sont les plus doctes & les plus judicieux de tous les Auteurs qui ont écrit sur cette matière.« Ista rečenica zapisana je i u: Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Tome quatrième (1715), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius).«, p. 320. Usp. Gabriel Naudaeus Parisinus [= Gabriel Naudé], »Bibliographia politica«, u: Gabriel Naudaeus Parisinus [= Gabriel Naudé], *Bibliographia politica & Arcana status*, cum notis & observationibus literario-criticis, quae auctorem partim illustrant, partim suppleant, partim corrigunt. (Lipsiae: Apud Christophorum Hülsium, 1712), pp. 1-274, s. v. »§. XLVI.: Scriptores hujus Laudis.«, pp. 101-102: »Sed etiam si maximum in illa subsidium repositum esse videatur, vix tamen istud abunde unquam se prodit atque manifestat, nisi prius auctores illi, tanquam pararii, in consilium advocentur, qui de historiis ordine & methodo conscribendis evolvendisque proprias leges tulerunt. Ex quibus eruditione quidem & judicio principes audiunt Joannes Bodinus & Franciscus Patricius;«.

168 Naudaeus Parisinus [= Naudé], »Bibliographia politica«, s. v. »Patricius«, p. 249: »Patricius) *Della Historia*

164 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius).«, pp. 266-267. Usp. Crasso, *Elogii d'huomini letterati*, s. v. »Francesco Patrizio«, p. 62.

165 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius).«, p. 266: »Tous les ouvrages qu'il a donnez au public lui ont acquis beaucoup de gloire, & particulièrement son livre des Paralleles Militaires, qui ont mérité l'estime du grand Joseph Scaliger.«

166 Ibid., p. 266: »lequel [Scaliger] assure que François Patrice seul a bien expliqué toutes les difficultez qui regar-

zapisao da je latinski prijevod Petrićeva djela *Deset dijaloga o povijesti* otisnut 1576. godine u djelu *Artis historicae penus*. Umjesto antologije *Artis historicae penus*, koja je svjetlo dana ugledala tek 1579. godine te u koju je Johann Wolf (1537-1600) doista uvrstio i latinski prijevod Petrićevih *Deset dijaloga o povijesti*,¹⁶⁹ Naudé je, kao djelo u kojem je 1576. godine također objavljen latinski prijevod spomenutoga Petrićeva djela, trebao navesti zbornik *Methodus historica*, dakle zbornik koji je uredio Jean Bodin (1529/30-1596).¹⁷⁰

I Jöcher je, podsjećam, uz Petrićevo djelo *Deset dijaloga o povijesti* zapisao dodatne podatke. Pritom se nije poslužio tvrdnjama iz Naudéova djela *Bibliographia politica*. Premda nas je, za razliku od Naudéa, propustio izvijestiti o formatu prvotiska (četvrtina), kao i o gradu u kojem je prvotisk objavljen (Venecija), pa i o imenu i prezimenu prevoditelja djela s talijanskoga na latinski jezik (Giovanni Niccolò Stupano), u Jöcherovoj su natuknici svi podaci točni: djelo *Della historia diece dialoghi* objavljeno je 1560. godine; prevedeno je na latinski; prijevod je objavljen 1579. godine u Baselu; format latinskog prijevoda bila je osmina; latinski prijevod uvršten je u prvi svezak djela *Artis historicae penus*.¹⁷¹ Osim toga, Jöcher se u *Lexiconu* uopće nije poslužio Naudéovim djelom *Bibliographia politica*. Naime, u »Popis spisā« (»Verzeichniß der Schrifften«) je od Naudéovih djela uvrstio tek ono kojemu je zapisao ovaj naslov: *Apologie pour les grand hommes soupçonnées de la magie*.¹⁷²

Dialogi X prodierunt Venet. 1560. 4. latine vertit Joh. Nicol. Stupanus, & emisit Basil. 1576. 8. praeterea in *Penu artis historicae* reperiuntur.«

169 Vidi bilješku 50.

170 Franciscus Patritius, »De historia dialogi X.«, Ioanne Nicolao Stupano Rheto interprete., u: Ioannes Bodinus [= Jean Bodin], *Methodus historica, duodecim eiusdem argumenti Scriptorum, tam veterum quàm recentiorum, Commentariis adaucta: quorum elenchum Praefationi subieciimus*. (Basileae: Ex Petri Pernaie, 1576), pp. 397-543.

171 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303.

172 [Jöcher], »Verzeichniß der Schrifften, so in dieser Ausgabe häufig gebraucht worden, nebst deren Abbriviaturen.«, u: Jöcher, *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*,

Pri kraju natuknice Teissier je nabrojio Petrićeva djela. I tada je dokazao svoju upućenost u sadržaj Crassove natuknice o Petriću. Ne odstupajući od Crassova popisa, Teissier je u »Dodatku« zabilježio naslove svih onih jedanaest Petrićevih djela koja je Crasso uvrstio u »Opere stampate«.¹⁷³ Najbolji primjer kojim se može potkrijepiti ta tvrdnja zacijelo je onaj koji se tiče djela *Nova de universis philosophia*. Naime, Teissier je, s punim povjerenjem u Crassa, također zapisao da je naslov toga djela glasio *Philosophia*. Uz to, Teissier je Petrićeva djela zapisao po redoslijedu koji je istovjetan onome iz Crassova popisa. Ipak, u svoj je popis uvrstio i dva djela kojih nema u Crassovu popisu. Prvo od njih je Petrićev latinski prijevod Pseudo-Filoponova grčkog komentara uz Aristotelovu *Metafiziku*, koji je Teissier naslovio *Commentarius Graecus Philoponi in Metaphysicam Aristotelis*, dok je drugo Petrićev komentar o rimskoj vojsci, koji je Teissier naslovio *La militia Romana di Polibio, di Tito Livio & di Dionigi Halicarnasseo dichiarata con varie figure*. Kao što sam već istaknuo u onom dijelu ovoga članka koji je posvećen Crassu i njegovu djelu *Elogii d'huomini letterati*, o ovim dvama djelima, iako ih nije uvrstio u »Opere stampate«, Crasso je pisao u tekstu svoje natuknice o Petriću (vidi 4.4.).

Svoj »Dodatak« ili drugi dio natuknice o Petriću, Teissier je zaključio podacima koji su uvršteni

Dritter Theil, M-R, f. Iiiiiii2vb. Jöcher se najvjerojatnije koristio izdanjem Naudéova djela iz 1712. godine: Gabriel Naude Parisien., *Apologie pour les grands hommes soupçonnées de magie*. Dernière Edition où l'on a ajoûté quelques remarques. (A Amsterdam: Ches Pierre Humbert, 1712).

173 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. 267-268: »Ses oeuvres imprimées sont, *Discussiones Peripateticae. Philosophia. Della poëtica Deca Istoriale. Della poëtica, Deca disputata. Paralleli militari. Dialogi dell' Arte storica. Retorica. Geometria. Commentarius [sic!] Graecus Philoponi in Metaphysicam Aristotelis, in linguam Latinam conversus. Mercurij Trismégisti opera in unum corpus collecta. La militia Romana di Polibio, di Tito Livio & di Dionigi Halicarnasseo dichiarata con varie figure. Risposta à due opposizioni del Mazzoni. Diffesa dalle cento accuse del Mazzoni*.« Usp. Crasso, *Elogii d'huomini letterati*, s. v. »Francesco Patrizio«, p. 64.

i u Jöcherovu natuknicu o Petriću. U posljednjem odlomku natuknice Teissier je naveo da su postojala trojica učenjaka čija su imena i prezimena bila istovjetna: *François Patrice*. Najprije je istaknuo da filozofa o kojemu je do tada pisao (Petrić Cresanin) ne treba brkati ili miješati (*confondre*) s »inferiornijim« učenjakom iz Siene, onim koji je, kako kaže, napisao »raspravu *de Republicâ, de Regno, & regis Institutione*« (Patrizi iz Siene), a onda je naglasio da tu dvojicu ne treba brkati s trećim učenjakom istoga imena i prezimena, onim koji je porijeklom bio iz Slavonije i koji je, po Teissieru, bio autorom »djela pod naslovom *Esposizione delli Oracoli di Leone Imperatore*.«¹⁷⁴ Premda je, bilo u tekstu bilo na margini stranice, najčešće bilježio podatke o izvorima iz kojih je crpio svoje zapise, Teissier nas, niti u tekstu niti na margini stranice, nije uputio na izvor podataka o trojici učenjaka koji su imali istovjetno ime i prezime. Pritom nam je najtajanstveniji i dalje ostao onaj *François Patrice* o kojemu je Teissier zapisao da je porijeklom bio iz Slavonije i da je napisao djelo *Esposizione delli Oracoli di Leone Imperatore*. Teissierove podatke o tom učenjaku Jöcher je preuzeo u cijelosti. Naime, na kraju natuknice posvećene *Patriciusu* filozofu (Frane Petrić Cresanin) Jöcher nas je, podsjećam, upozorio da *Patricius* kojega je obradio u natuknici nije autor djela *Esposizione delli oracoli de Leone imperatore*, nego je to »neki drugi [pisac], istoga imena iz Slavonije.«¹⁷⁵ Dakle, za razliku od Teissiera, koji je zapisao da je *Patricius* iz Slavonije svoje djelo naslovio *Esposizione delli Oracoli di Leone Imperatore*, Jöcher je, zamijenivši riječ »di« riječju »de«, djelu *Patriciusa* iz Slavonije zabilježio ovaj naslov: *Esposizione delli Oracoli de Leone Imperatore*. Pritom podsjećam da sam prilikom analize Jöcherove natuknice o Petriću istaknuo da elektro-

nički katalozi važnih europskih knjižnica ne sadrže podatke o djelu *Esposizione delli Oracoli de Leone Imperatore* (vidi 3.). Nažalost, moja pretraživanja djela *Esposizione delli Oracoli di Leone Imperatore* u elektroničkim katalozima važnih europskih knjižnica također su bila bezuspješna.

Budući da sadržaj natuknice o Petriću iz prvoga izdanja Teissierova djela nije istovjetan onome iz četvrtoga izdanja i budući da je četvrto izdanje objavljeno 1715. godine, dakle trideset i šest godina prije onoga sveska Jöcherova *Lexicona* u kojem se nalazi natuknica o Petriću, moguće je da se Jöcher poslužio podacima koje je Teissier zapisao u četvrtom izdanju svojega djela. Zbog toga je potrebno ukazati i na podatke koji su uvršteni u četvrto izdanje, dakle izdanje iz 1715. godine, a koji se ne nalaze u prvom izdanju, dakle onom iz 1683. godine.

Kao što sam već istaknuo, u izdanju iz 1715. godine Teissier je zabilježio i neke podatke iz Rossijeve *Pinakoteke* koje nije zapisao u izdanju iz 1683. godine. Primjerice, podatak o Rossijevu stajalištu da je Aristotel bio prevažan mislilac da bi se prema njemu netko trebao odnositi onako kako se odnosio Petrić, kao i podatak da se prava vrijednost Petrićevih djela o povijesti i poetici jedva može procijeniti.¹⁷⁶ Međutim, ovi podaci, zato jer ih ne nalazimo u Jöchera, nisu od presudne važnosti za ostvarenje zadatka zbog kojega sam prionuo na pisanje ovoga članka: ukazati na izvore onih podataka koje je Jöcher zapisao u svojoj natuknici o Petriću. Osim Rossijem i njegovom *Pinakotekom*, Teissier se pri sastavljanju natuknice o Petriću, koja je objavljena 1715. godine, poslužio i podacima koje je doznao od izvora koje nije spomenuo u izdanju iz 1683. godine. Tako se, primjerice, triput pozvao na djelo *Polyhistor* koje je napisao Daniel Georg Morhof (1639-1691), dok se jedanput pozvao na djelo *La science universelle* koje je napisao Charles Sorel (oko 1600-1674) i na djelo *Dictionnaire historique et critique* koje je napisao Pierre Bayle (1647-1706). U izdanju djela *Les Eloges des hommes savans* iz 1715. godine Teissier je parafrazirao Morhofove iskaze o

174 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 268: »Il faut prendre garde de ne pas confondre François Patrice dont nous parlons, avec un autre François Patrice Siennois qui lui est extrêmement inférieur, & qui a fait un Traitté de Republicâ, de Regno, & regis Institutione, & avec François Patrice né dans l'Esclavonie, qui est l'Auteur d'un livre intitulé *Esposizione delli Oracoli di Leone Imperatore*.«

175 Vidi bilješku 56.

176 Vidi bilješke 162 i 163.

sadržaju svake od četiriju knjiga Petrićeva djela *Discussiones peripateticae*,¹⁷⁷ zatim je istaknuo da je Morhof to djelo smatrao vrlo korisnim za poznavanje peripatetičke filozofije,¹⁷⁸ a zabilježio je i Morhofovu tvrdnju da je Petrić bio jedan od naj-mudrijih talijanskih mislioca koji je svojim promišljanjima unio novosti u gotovo sve discipline, a posebice u filozofiju, poetiku i retoriku.¹⁷⁹ Iz Sorelova djela Teissier je, pak, preuzeo stajalište da su Petrićeva promišljanja u filozofiji bila pronicljiva i

nova,¹⁸⁰ dok je iz Bayleova *Rječnika* preuzeo tvrdnju da je Petrić, prikriven pseudonimom *François Mutus*, napisao spis pod naslovom *Disceptationes contra Theodori Angelutii calumnias*, u kojem je polemizirao protiv Teodora Angeluccija, slavnoga liječnika koji je branio Aristotela.¹⁸¹

Na temelju iznijetoga, a iz perspektive proučavanja izvorā onih podataka koji su uvršteni u Jöchеровu natuknicu o Petriću, jasno je da se Jöcher pri sastavljanju natuknice o hrvatskom renesansnom filozofu uopće nije koristio podacima koje je Teissier unio u četvrto izdanje svojega djela, odnosno podacima po kojima se četvrto izdanje razlikuje od prvoga. Naime, na kraju natuknice o Petriću Jöcher kao svoje izvore nije imenovao Morhova i Sorela, dok od Baylea, kojega bilježi kao izvor, nije preuzeo podatak da je Petrić bio prikriven pseudonimom *François Mutus*, kao ni to da je Petrić bio autorom spisa koji je Bayle naslovio *Disceptationes contra Theodori Angelutii calumnias*. Zato je utemeljeno tvrditi da se Jöcher poslužio nekim od onih izdanja Teissierova djela koja su bila objavljena u razdoblju od 1683. do 1697. godine. Naime, u tim je izdanjima sadržaj natuknice o Petriću istovjetan.¹⁸²

177 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Tome quatrième (1715), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 322. Usp. Daniel Georgius Morhofius [= Daniel Georg Morhof], *Polyhistor*, tomus II., liber I. (»Philosophico-Historicus.«), caput VIII. (»De Aristotele, Scriptoribusque de Secta ac Philosophia Peripatetica Isagogicis ac Historicis.«), u: Daniel Georgius Morhofius [= Daniel Georg Morhof], *Polyhistor*, literarius, philosophicus et practicus cum accessionibus virorum clarissimorum Ioannis Frickii et Iohannis Molleri, Flensburgensis. Editio tertia. Tomus secundus et tertius (Lubecae: Sumptibus Petri Boeckmanni, 1732), n. 3. (»Conspectus *Discussionum Peripateticarum* Franc. Patricii, omnia, ad Aristotelis pertinentia notitiam, accurate persequentium, sed maligno simul animo criminantium, Compendiarius. Aristoteles a plagii crimine absolvitur, & ob methodum luculentam commendatur.«), pp. 45-46.

178 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Tome quatrième (1715), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. 322-323. Usp. Daniel Georgius Morhofius [= Daniel Georg Morhof], *Polyhistor*, tomus II., liber II. Pars prima (»Physicus.«), caput XII. (»De Principiis Physicis Aristotelis, viriisque ejus tam Propugnatoribus, quam Impugnatoribus.«), u: Morhofius [= Morhof], *Polyhistor*, Editio tertia. Tomus secundus et tertius, n. 2. (»Praeceteris commendantur Franc. Patricii *Discussiones Peripateticae*. De Libris Aristotelis supposititiis, nec non Metaphysicis, nonnulla. Interpretibus ejus haud nimis fidendum. Joh. Cratonis prudens de nova Operum illius editione consilium. Commandantur Joach. Jungii Notae in Aristot. ineditae, Paulique Sarpii in eundem, ac Philosophos alios, affecta.«), pp. 216-217.

179 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Tome quatrième (1715), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 323. Usp. Daniel Georgius Morhofius [= Daniel Georg Morhof], *Polyhistor*, tomus I., liber VI. (»Oratorius.«), caput I. (»De Scriptoribus Rhetoricis.«), u: Daniel Georgius Morhofius [= Daniel Georg Morhof], *Polyhistor*, literarius, philosophicus et practicus cum accessionibus virorum clarissimorum Ioannis Frickii et Iohannis Molleri, Flensburgensis. Editio tertia. [Tomus primus] (Lubecae: Sumptibus Petri Boeckmanni, 1732), n. 12. (»Franc. Patricius & Thom. Campanella, Novatores, Paulus Benius.«), p. 947.

180 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Tome quatrième (1715), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 323. Usp. [Charles Sorel], »Des Novateurs modernes en la Philosophie: Comme de Telesius, de Patritius, de Cardan, de Ramus, de Campanelle, de Descartes, & autres; Avec un Examen Sommaire de leurs principales opinions.«. Troisième Traite., u: [Charles Sorel], *La science universelle*. Tome quatriesme. De l'Usage des Idées, ou de l'origine des Sciences & des Arts, & de leur Enchaînement. Du Langage, de l'Escriture, & des Chiffres. (A Paris: Chez Iean Guignard, 1668), pp. 360-449, s. v. »De Patritius«, pp. 372-378, na pp. 372-373.

181 Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Tome quatrième (1715), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 322. Usp. [Pierre] Bayle, *Dictionnaire historique et critique*. Tome troisième, seconde edition. Revue, corrigée & augmentée par l'Auteur. N-Z. (A Rotterdam: Chez Reinier Leers, 1702), s. v. »Patrice (François)«, pp. 2320-2322, na p. 2322. O Bayleovoj tvrdnji da se Petrić prikrivao pseudonimom *François Mutus*, vidi u potpoglavlju 4.7.1. i u 217. bilješci ovoga članka.

182 Da Teissier u onim izdanjima svojega djela koja su objavljena u razdoblju od 1683. do 1697. godine nije mijenjao sadržaj natuknice o Petriću, može se dokazati tako da sadržaj natuknice o Petriću iz izdanja objavljenoga 1697. godine usporedimo sa sadržajem natuknice koja je o Pe-

4.5.3. O podacima koje je Jöcher mogao preuzeti iz djela *Les Eloges des hommes savans*

Nakon analize Teissierove natuknice o Petriću, napokon se može istaknuti da je u ovom članku obrađen i izvor koji sadrži nekoliko podataka koje je Jöcher uvrstio u svoju natuknicu o Petriću. Naime, Jöcher je od Teissiera mogao preuzeti podatke o Petrićevu obrazovanju, pa su obojica, pri čemu podsjećam da se Teissier oslonio na de Thouov ljetopis, upozorila na Petrićevo studiranje latinskoga i grčkoga jezika, a potom filozofije. Nadalje, Teissier je, ponovo se oslonivši na de Thouov ljetopis, istaknuo da su Petrićeva mišljenja stekla brojne protivnike. O tome je pisao i Jöcher, navodeći da je Petrić bio napadan od mnogih, jer je žestoko osporavao Aristotela. Osim toga, Jöcher je, također iz onog dijela Teissierove natuknice o Petriću koja je počivala na de Thouovu ljetopisu, mogao preuzeti i podatke o gradu u kojem je Petrić umro, kao i o dobi u kojoj je umro: Rim, u dobi od 67 godina.

Ukoliko je ove podatke, kolikogod bili malo-brojni, Jöcher doista preuzeo iz Teissierova djela *Les Eloges des hommes savans*, a o čemu se zaključak može donijeti tek nakon analize svih izvora koje je istaknuo na kraju svoje natuknice o Petriću, onda smatram da Jöcherovu metodologiju, nažalost, treba podvrći kritici. Naime, premda je znao da je Teissier prvi dio svoje natuknice o Petriću temeljio na zapisima iz de Thouova ljetopisa, zbog čega je za iznošenje podataka o Petrićevu obrazovanju, o brojnim napadima na Petrićevu

filozofsku misao te onih o gradu u kojem je Petrić umro i o dobi u kojoj je umro, ponajprije zaslužan de Thou, a tek onda Teissier, Jöcher je de Thoua i njegovo djelo neopravdano izostavio iz popisa izvora svoje natuknice o Petriću. Stjecanju još nepovoljnijega mišljenja o Jöcherovoj metodologiji zacijelo pridonosi i činjenica da se pri sastavljanju svojega *Lexicon*a, što je jasno nakon uvida u »Popis spisā« (»Verzeichniß der Schrifften«), Jöcher uopće nije neposredno koristio de Thouovim djelom *Historiarum sui temporis*.

Ipak, Jöcher je na kraju natuknice o Petriću opravdano istaknuo Teissiera. Naime, budući da je djelo *Les Eloges des hommes savans*, jer se Teissier netočno pozvao na Rossija i njegovu *Pinakoteku*, bilo prvo od svih dosad obrađenih izvora iz kojega smo doznali da je Petrić bio »ružan i nizak rastom, ali velika i plemenita duha«, Jöcher je od Teissiera mogao preuzeti podatke o Petrićevim fizičkim i karakternim obilježjima. Uz iznijeto, njemački leksikograf Jöcher je od francuskog biografa Teissiera mogao preuzeti i zapise o onom učenjaku kojemu su ime i prezime također glasili *Franciscus Patricius* (*François Patrice*), a koji je porijeklom bio iz Slavonije i koji je, prema Teissieru, napisao djelo *Esposizione delli Oracoli di Leone Imperatore*, odnosno djelo čiji je naslov, prema Jöcheru, glasio *Esposizione delli Oracoli de Leone Imperatore*.

Međutim, u Teissierovu djelu nema brojnih podataka koji su uvršteni u Jöcherovu natuknicu o Petriću. Prvi od njih tiče se mjesta Petrićeva rođenja. Upoznat s postojanjem dvaju mišljenja, Jöcher je kao mjesta Petrićeva rođenja istaknuo Klis u Dalmaciji i Sienu. Za razliku od Jöchera, Teissier je, oslonivši se na de Thoua, zabilježio samo Klis, utvrdu pod vlašću Venecije u Istri. Uz to, Jöcher je u svoju natuknicu uvrstio i podatke o godinama Petrićeva rođenja (»1529 oder 1530«) i smrti (1597), dok u Teissiera, kao i de Thoua, takvih podataka nema. Isto tako, Jöcher nas je izvijestio i o Petrićevim putovanjima na Cipar te u Španjolsku i Francusku, a o čemu se Teissier i de Thou također nisu očitovali. Osim toga, velika razlika između Jöcherove i Teissierove natuknice uočljiva je i u popisu Petrićevih djela. Ali taj po-

triću objavljena u izdanju 1683. godine. Vidi: Teissier, *Les Eloges des hommes savans, tirez de l'Histoire de M. de Thou*. Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. 265-268. Glavni tekst natuknice o Petriću ili elogij, čiji je sadržaj, prevevši ga s latinskog na francuski jezik, Teissier gotovo u potpunosti preuzeo iz de Thouova ljetopisa, nalazi se na pp. 265-266, a Teissierov »Dodatak« (»Addition.«) na pp. 266-268. Usp. Antoine Teissier, *Les Eloges des hommes savans, tirez de l'Histoire de M. de Thou. Avec des additions contenant l'Abbrégé de leur Vie; le Jugement, & le Catalogue de leurs Ouvrages*. Seconde partie. Seconde édition revûë, corrigée, & augmentée d'un tres-grand nombre de remarques. (A Utrecht: Francois Halma, 1697), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. 339-341. Glavni tekst natuknice o Petriću na p. 339, a »Dodatak« (»Addition.«) na pp. 340-341.

datak, budući da je Teissier popis Petrićevih djela u cijelosti preuzeo od Crassa, a Crasso od Rossija, uopće ne iznenađuje. Naime, kada sam analizirao Rossijevu i Crassovu natuknicu o Petriću, iznio sam razloge zbog kojih nije uputno zaključiti da se Jöcher poslužio njihovim popisom Petrićevih djela, kao ni, uostalom, bilo kojim drugim podatkom iz njihovih natuknica (vidi 4.2. i 4.4.).

Nedvojbeno je da je Jöcher poznao sadržaj Teissierove natuknice. Nažalost, u svoju natuknicu o Petriću nije uvrstio brojne važne podatke koje je u svoju natuknicu o Petriću uvrstio Teissier. Vrijedi i obratno. Usprkos tome, Teissierovo djelo *Les Eloges des hommes savans* je u ovom članku prvo od svih dosad obrađenih Jöchеровih izvora u kojemu se može naći nekoliko podataka istovjetnih onima iz Jöcherove natuknice. To su, ponavljam, podaci o Petrićevu obrazovanju, o Petrićevu pobijanju Aristotelova nauka, o gradu u kojem je Petrić umro, o dobi u kojoj je umro, o Petrićevim fizičkim i karakternim obilježjima i, naposljetku, o porijeklu i naslovu spisa onoga učenjaka kojemu su ime i prezime također glasili *Franciscus Patricius*. Ovi nalazi, koji su uslijedili nakon prouka čak petorice »izvora« Jöcherove natuknice o Petriću (Le Mire, Rossi, Gaddi, Crasso, Teissier), za sada su jedini siguran pokazatelj da se Jöcher doista poslužio zapisima nekog od onih pisaca koje je naveo na kraju svoje natuknice o Petriću. Međutim, izvor ili izvori većine Jöchеровih podataka o Frani Petriću još uvijek su nam nepoznati.

4.6. *Censura celebriorum authorum Thomasa-Pope Blounta*

Engleski biograf Thomas-Pope Blount (1649-1697) je u svoje djelo *Censura celebriorum authorum*¹⁸³ iz 1690. godine također uvrstio natuknicu »Franciscus Patricius«.¹⁸⁴ Natuknica se sastoji od desetak kratkih odlomaka, na kraju kojih je Blount

u većini slučajeva zapisao podatke o izvoru kojim se poslužio. Osim iz djela koja su napisali Rossi i Teissier, dakle biografi na koje se u svojoj natuknici o Petriću pozvao Jöcher, Blount je podatke o Petriću preuzeo i iz djela koja su napisali Joseph Juste Scaliger (1540-1609), Jacques August de Thou (1553-1617), Johannes Jonsius (1624-1659) i Georg Matthias König (1616-1699?).

Prvi izvor na čije se podatke Blount oslonio u svojoj natuknici o Petriću bilo je djelo *Bibliotheca vetus et nova*, koje je objavljeno 1678. godine i u koje je njemački biograf König uvrstio natuknicu o Petriću.¹⁸⁵ Iz Königove natuknice Blount je preuzeo podatak o godini Petrićeve smrti (*anno 1597.*), o gradu u kojem je Petrić umro (*Romae decessit*), kao i o dobi u kojoj je umro (*anno aetatis 67.*).¹⁸⁶ Zbog toga što donosi podatak o godini Petrićeve smrti, Blountovo djelo je, a od svih dosad obrađenih izvora koje je Jöcher naveo u svojoj natuknici o Petriću, prvi Jöchеров izvori iz kojega smo doznali da je Petrić umro 1597. godine. Uz iznijeto, Blount je iz Königove natuknice preuzeo i podatke da je Petrić u Ferrari sedamna-

185 Georgius Matthias Königius [= Georg Matthias König], *Bibliotheca vetus et nova*, in qua Hebraeorum, Chaldaeorum, Syrorum, Arabum, Persarum, Aegyptiorum, Graecorum & Latinorum per universum terrarum orbem Scriptorum, Theologorum, [P]jctorum, Medicorum, Philosophorum, Historicorum, Geographorum, Philologorum, Oratorum, Poëtarum, &c. (Altdorfi[i]: Impensis Wolfgangi Mauriti & Haeredum Johannis Andreae Endterorum, Bibliopol. Norimb. Typis Henrici Meyeri, Typographi Acad., 1678), s. v. »Patricius (Franc.)«, p. 612b: »Patricius (Franc.) An. 1597. Romae decessit, anno aetatis 67. Juxta *Barthium in l. 1. Thebaid. Papinii pag. 437.* securi capite truncatus est. Ferrariae totos 17. annos philosophiam Platoniam professus est. Totus in eo erat, ut Aristotelicae philosophiae fabricam funditus everteret atque dirueret. Adversarios habuit *Theod. Angelutium & Jac. Mazzonum*, qui editis libris eum fortiter impugnarunt. Scripsit parallela militaria, quae *Jos. Scaliger plurimum commendat: item, discussiones peripateticas & novam de universis philosophiam. Ut taceam novam geometriam: novam rhetoricam: dialogos tres de scribenda historia, &c. Vid. *Thuanus, l. 119. Sorellus de Hom. perf. pag. 421. Nicius Erythr. part. I. Pinacoth. pag. 203. Quenst. pag. 271.*« Sadržaj Königove natuknice o Petriću prenio sam u cijelosti.*

186 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562. Usp. Königius [= König], *Bibliotheca vetus et nova*, s. v. »Patricius (Franc.)«, p. 612b.

183 Thomas-Pope Blount, *Censura celebriorum authorum: sive Tractatus in quo varia Virorum Doctorum de Clarissimis cujusque S[a]eculi Scriptoribus judicia traduntur*. (Londini: Impensis Richardi Chiswel ad Insigne Rosae Coronatae in Coemeterio S. Pauli, 1690).

184 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, pp. 562-563.

est godina predavao Platonovu filozofiju, zatim da je nastojao razoriti Aristotelovu filozofiju i da je u Teodoru Angelucciju i Jacopu Mazzoniju imao protivnike »koji su ga u objavljenim knjigama žestoko napali.«¹⁸⁷ Naposljetku, Blount je preuzeo i cjelokupan Königov popis Petrićevih djela: »Njegova [Petrićeva] djela su: *Paralleli Militares. Discussiones Peripateticae. Nova de Universis Philosophia. Nova Geometria. Nova Rhetorica. Dialogi tres de scribendâ Historiâ*«. ¹⁸⁸ No, osim o ovim djelima, Blount nas je izvijestio o još dvama djelima čije naslove König nije uvrstio u svoju natuknicu o Petriću. Pritom nam, nažalost, nije otkrio podatke o svojem izvoru. Od Blounta tako doznajemo da je Petrić napisao i djela *De arte poëticâ tres decades* i *Commentarius in Homerum*, kao što doznajemo i to da je Petrić u djelo *Commentarius in Homerum* »uložio neizmjeran trud mnogih godina, ali ga nije objavio«. ¹⁸⁹

Drugi izvor Blountove natuknice o Petriću bio je de Thouov ljetopis *Historiarum sui temporis*. Iz odlomka koji je de Thou posvetio Petriću, Blount je preuzeo ove podatke: nakon što je bio izvrsno poučen u grčkom i latinskom jeziku, Petrić je studirao filozofiju; u tumačenjima djelā starih filozofa odstupao je od stajalištā koja su tada bila smatrana ispravnima, zbog čega je bio osuđivan; protivnike je imao i zbog promišljanja koja je izložio u djelima *Discussiones peripateticae* i *Nova de universis philosophia*; nauk iz djela *Nova de universis philosophia* bio je cenzuriran i Petrić ga je porekao malo prije svoje smrti; bio je vrlo blizak

s Alfonsom II. d'Este, dok ga je Klement VIII., postavši papom, u Rim privukao velikom plaćom; Petrić je u Rimu objavio djelo *Paralleli militari*; napisao je i mnoga druga djela, koja su pohranjena kod njegovih prijatelja. ¹⁹⁰

Kao što sam već istaknuo, sadržaj Blountove natuknice o Petriću počivao je i na rečenicama preuzetim iz Rossijeve natuknice o Petriću. Tako se, zahvaljujući Blountu, možemo prisjetiti i, primjerice, ovih Rossijevih izjava: Petrić je bio jedan od najuččenijih Talijana u svakoj vrsti izvrsnih umijeća; gotovo neprekidno je putovao; napisao je mnoga izvrsna djela o kojima su izrečene najveće pohvale svih književnika. ¹⁹¹ U sljedećem odlomku, koji je također temeljio na zapisima iz Rossijeve *Pinakoteke*, Blount nas je podsjetio i na Rossijeva stajališta o Petrićevu djelu *Paralleli militari*. Nakon što je preuzeo rečenicu u kojoj je Rossi mnoga Petrićeva djela ocijenio izvrsnima, Blount je, ponovo se posluživši Rossijevim prosudbama, zapisao da je od svih Petrićevih djela ipak najbolje ono kojemu je naslov *Paralleli militari*. ¹⁹² Da bi opisao to Petrićevo djelo, Blount se još jednom oslonio na Rossija: u tom djelu se »uspoređuje vojna vještina starih careva s onom koja danas vlada u našim običajima«. ¹⁹³ No, Blount je djelu *Paralleli militari* posvetio još jedan odlomak. U njemu je istaknuo da se o tom Petrićevu djelu očitovao i Joseph Juste Scaliger u pismu Isaacu Casaubonu, nakon čega je citirao Scaligerovu rečenicu iz pisma: »Čini mi se da je na izvore ukazao jedino Frane Petrić, a drugi, koji su ovo

187 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562: »Ferrariae totos 17. annos Philosophiam Platoniam professus est. Totus in eo erat, ut Aristotelicae Philosophiae fabricam funditus everteret atque dirueret. Adversarios habuit Theodorum Angelutium & Jacobum Mazzonum qui editis libris eum fortiter impugnarunt.« Usp. Königius, *Bibliotheca vetus et nova*, s. v. »Patricius (Franc.)«, p. 612b.

188 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562. Usp. Königius, *Bibliotheca vetus et nova*, s. v. »Patricius (Franc.)«, p. 612b.

189 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562: »Scripta ejus [Patricii] sunt: ... De arte poëticâ tres decades. Commentarius in Homerum; quem infinito multorum annorum labore confecerat, sed non ediderat.«

190 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562. Usp. Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478. Vidi i bilješku 149.

191 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patricius.«, p. 203. Vidi i bilješke 67, 68 i 71.

192 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patricius.«, p. 203.

193 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patricius.«, p. 203.

proučavali, koliko god da su ga slijedili, ipak nijednom nisu spomenuli njegovo ime.«¹⁹⁴

U jednom od svojih odlomaka Blount je upozorio i na osobitosti Petrićeva djela *Discussiones peripateticae*. Pritom se potpuno oslonio na stajališta koja je u svojem djelu *De scriptoribus historiae philosophicae* iz 1659. godine izrekao povjesničar filozofije Johannes Jonsius. Kao što doznajemo iz Blountove natuknice, Jonsius je zapisao da je Petrić bio čovjek odvažna duha koji se u djelu *Discussiones peripateticae* usmjerio na pobijanje Aristotelove filozofije, zatim da su četiri sveska toga djela objavljena u Baselu 1581. godine i da je zbog tog, uistinu izvrsna djela, Petrić zaslužio pohvale za svoju marljivost, ali i pokude za drskost.¹⁹⁵

194 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562. Usp. [Scaligerus (= Scaliger)], »Epistola CXIX. [Isacio Casaubono]«, liber secundus, p. 310. Vidi i bilješku 73.

195 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562: »Franciscus Patricius, audacis homo ingenii, ut nomen sibi compararet, Aristotelis Philosophiam refutandam sibi sumpsit, Tomos quatuor Discussionum Peripateticarum editis Basileae in fol. Anno 1581. Verum in superbo hoc opere diligentiam ejus laudamus, judicium desideramus, audaciam improbamus.« Vidi i: [Joannes Jonsius Holsatus], »Viri Docti, qui sequentibus seculis Historiam nostram Philosophicam illustrarunt, breviter & cursim attinguntur. Caput XX.«, pp. 308-316, u: Joannes Jonsius Holsatus, »Liber Tertius.«, pp. 213-316, u: Joannes Jonsius Holsatus, *De scriptoribus historiae philosophicae*. Libri IV. (Francofurti: Ex Officina Thom. Matth. Götzii, 1659), p. 311: »Franciscus Patricius, audacis homo ingenij ut nomen sibi compararet, Aristotelis philosophiam refutandam sibi sumpsit Tomos quatuor discussionum Peripateticarum editis Basileae in fol. A. MDLXXXI. quorum Tomus primus, *De Aristotelis Vita, Moribus, Libris, Auditoribus, Sectatoribus, Expositoribus, Interpretibus*. Tom. II. *Aristotelis cum latone alijsque veteribus Philosophis à multis promissam, à nemine editam, in omni Philosophiae genere concordiam, libris octo continet*. Tomus III, *Aristotelis cum Platone alijsque veteribus à nemine promissam vel editam discordiam libris septem persequitur*. Tom. IV, *Aristotelis dogmatum censuram philosophicam libris decem instruxit*. Verum in superbo hoc opere diligentiam ejus laudamus, judicium desideramus, audaciam improbamus.«

Nekoliko podataka Blount je preuzeo i iz »Dodatka« Teissierove natuknice o Petriću. Ovom prilikom ukazujem tek na onaj da je Petrićevo djelo *Della historia diece dialoghi*, a što Teissier doznaje iz Naudéova djela *Bibliographia politica*, bilo toliko uspješno da je Petriću osiguralo da, zajedno s Jeanom Bodinom, bude smatran »najučenijim i najrazumnijim od svih autora koji su pisali o toj temi.«¹⁹⁶

Pri kraju svoje natuknice Blount je bibliografski obradio djelo *Magia philosophica*.¹⁹⁷ Pritom je, ne otkrivajući nam svoj izvor, zabilježio podatke o pet izdanja toga djela: Hamburg 1593., Offenbach 1611. i 1614., Frankfurt 1630. i 1673. godine.¹⁹⁸

196 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 562. Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, p. 267. Vidi i: Naudaeus Parisinus, »Bibliographia politica«, pp. 101-102.

197 *Magia philosophica hoc est Francisci Patricii summi philosophi Zoroaster & eius 320. Oracula Chaldaica. Asclepii Dialogus, & Philosophia magna. Hermetis Trismegisti. Poemander. Sermo sacer. Clavis. Sermo ad filium. Sermo ad Asclepium. Minerva mundi & alia Miscellanea*. Iam nunc primum ex Bibliotheca Ranzoviana è tenebris eruta & latine reddita. (Hamburgi, Anno 1593).

198 Blount, *Censura celebriorum authorum*, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 563: »Extat Magia Philosophica, hoc est, Zoroaster, & eius 320. Oracula Chaldaica: Asclepii Dialogus, & Philosophia magna: Hermetis Trismegisti Pymander: Sermo Sacerd. Clavis: Sermo ad Filium: Sermo ad Asclepium: Minerva Mundi: Et alia Miscellanea. Nunc primum ex Bibliothecâ Ranzovianâ è tenebris eruta & Latine reddita. Hamburgi, 1593. in 8°. Extat etiam cum Caesaris Longini Trino Magico, sive secretorum Magicorum Opere. Offenbachii, apud Antonium Hummum, 1611. in 12°. Ibidem apud eundem, 1614, in 12°. Francofurti, apud Conradum Eifridum, 1630, in 12°. Ibidem, apud Jacobum Gothofredum Seylerum, 1673, in 12°.« Bibliografski opis ovoga Petrićeva djela vidi i, primjerice, u: Mirko Dražen Grmek, *Bibliographia medica Croatica*. Descriptio librorum articulorumque de humana, veterinaria medicina pharmaceuticeque spectantium ad Croatiam, pars I.: Libri, fasciculus I.: 1470.-1875. / *Hrvatska medicinska bibliografija*. Opis tiskanih knjiga i članaka s područja humane i veterinarske medicine i farmacije, koji se odnose na Hrvatsku, dio I: Knjige, sv. I: 1470.-1875. (Zagreb: JAZU, 1955), p. 136, n. 580. Vidi i: [Šime Jurić], »Philosophia. Psychologia. Naturae res occultae. Magia«, u: Šime Jurić (collegit et digessit), *Croatae scriptores Latini recentioris aetatis: Opera scriptorum Latinorum natione Croatarum usque ad Annum MDCCCXLVIII typis edita* (Zagrabiae: Institutum historicum Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1971), pp. 6-27, na p. 9a, n. 36.

Jöcher se u svojoj natuknici o Petriću najvjerojatnije nije poslužio podacima iz Blountove natuknice. Podaci koji su u njihovim natuknicama istovjetni su samo oni da je Petrić umro u Rimu, 1597. godine, u 67. godini. U svim ostalim slučajevima Jöcher i Blount su o Petriću zabilježili podatke koji su različiti. Osim toga, Blount je u svoju natuknicu uvrstio podatke koje je preuzeo od Scaligera, de Thoua, Jonsiusa te Königa. Tu četvoricu pisaca Jöcher uopće nije spomenuo na kraju svoje natuknice o Petriću. Istodobno, premda je istaknuo da se poslužio i podacima iz djela Rossija i Teissiera, a na koje se oslonio i Blount, Jöcher u svojoj natuknici o Petriću, što sam dokazao onda kada sam analizirao Rossijevu *Pinakoteku*, iz Rossijeva djela nije preuzeo nijedan podatak (vidi 4.2.), dok je od Teissiera preuzeo podatke koje Blount u svojoj natuknici nije zabilježio.

Inače, prije negoli je Jöcher objavio svoj *Lexicon*, Blountovo djelo *Censura celebriorum authorum* objavljeno je čak triput. Nakon prvog izdanja iz 1690. godine, drugo je otisnuto 1694., a treće 1710. godine. Blountova natuknica o Petriću iz trećeg izdanja istovjetna je onoj iz prvoga.¹⁹⁹ I zbog toga se može ponoviti da Blountovo djelo *Censura celebriorum authorum* nije bilo izvorom Jöcherove natuknice o Petriću.

4.7. *Dictionnaire historique et critique* Pierrea Baylea

Svoju natuknicu Jöcher je uvelike temeljio na podacima koje je francuski leksikograf i filozof Pierre Bayle (1647-1706) o Petriću objavio 1702. godine, dakle u drugom izdanju svojega znamenita djela *Dictionnaire historique et critique* (Slika 4.).²⁰⁰

199 Thomas-Pope Blount, *Censura celebriorum authorum: sive Tractatus in quo Varia Virorum Doctorum de Clarissimis cujusque S[a]eculi Scriptoribus Judicia traduntur*. Editio nova correctior (Genevae: Apud G. de Tournes, Cramer, Perachon, Ritter, & S. de Tournes, 1710), s. v. »Franciscus Patricius«, pp. 797-799.

200 [Pierre] Bayle, *Dictionnaire historique et critique*. Tome troisième, seconde édition. Revuë, corrigée & augmentée par l'Auteur. N-Z. (A Rotterdam: Chez Reinier Leers, 1702), s. v. »Patrice (François)«, pp. 2320-2322. Glavna natuknica »Patrice (François)«, na pp. 2320-2322, i o Patriziju iz Siene (*Patrice le Siennois*) i o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*); bilješka (A), na pp. 2320b-2321b, pretežito o Patriziju

Da se Jöcher poslužio upravo tim izdanjem, jasno je nakon što Bayleove zapise o godini Petrićeva rođenja iz glavnih natuknica prvoga i drugoga izdanja njegova *Rječnika* usporedimo s Jöchеровим zapisima o godini Petrićeva rođenja. Naime, u prvom izdanju *Rječnika* iz 1697. godine²⁰¹ Bayle je u glavnoj natuknici zapisao da je Petrić »rođen 1529. godine«,²⁰² dok je u glavnoj natuknici drugoga izdanja *Rječnika*, znači izdanja iz 1702. godine, zapisao da je Petrić »rođen 1529. ili 1530. godine«. ²⁰³ Jöcher je, kao i Bayle u drugom izdanju svojega *Rječnika*, istaknuo da je Petrić »rođen 1529. ili 1530. godine«. ²⁰⁴ Ovom ću prilikom zato obraditi sadržaj one Bayleove natuknice o Petriću koja je uvrštena u drugo izdanje njegova *Rječnika*.

iz Siene (*Patrice le Siennois*), a tek usputno o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*); bilješka (B), na pp. 2321b-2322a, u cijelosti o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*); bilješka (C), na p. 2322a-b, u cijelosti o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*). Natuknicu »Patrice (François)« Bayle je dodatno opremio rubnim bilješkama, koje su označene posebnim znakovima i slovima.

201 [Pierre] Bayle, *Dictionnaire historique et critique*. Tome second, seconde partie. P-Z. (A Rotterdam: Chez Reinier Leers, 1697), s. v. »Patrice (François)«, pp. 749-751. Glavna natuknica »Patrice (François)«, na pp. 749-750, i o Patriziju iz Siene (*Patrice le Siennois*) i o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*); bilješka (A), na pp. 749a-750a, pretežito o Patriziju iz Siene (*Patrice le Siennois*), a tek usputno o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*); bilješka (B), na pp. 750a-751a, u cijelosti o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*). Natuknicu »Patrice (François)« Bayle je dodatno opremio rubnim bilješkama, koje su označene posebnim znakovima i slovima.

202 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome second, seconde partie (1697), s. v. »Patrice (François)«, p. 749: »qui [Patrice] étoit né ... l'an 1529.« Usp. Pierre Bayle, »Natuknica o Petriću filozofu u prvom izdanju *Rječnika*«, preveo s francuskoga Živan Filippi; dva autobiografska navoda iz Petrićevih djela s latinskoga preveo Ivica Martinović, *Dubrovnik* 8/1-3 (1997), pp. 364-366, na p. 364.

203 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde édition (1702), s. v. »Patrice (François)«, p. 2320: »qui [Patrice] étoit né ... l'an 1529. θ ou l'an 1530.«

204 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »geboren [Patricius] ... 1529 oder 1530.«

Slika 4. Naslovnica drugoga izdanja Bayleova *Rječnika* iz 1702. godine: [Pierre] Bayle, *Dictionnaire historique et critique*. Tome troisième, seconde edition. Revuë, corrigée & augmentée par l'Auteur. N-Z. (A Rotterdam: Chez Reinier Leers, 1702).

4.7.1. Glavna natuknica »Patrice (François)«

I u drugom izdanju *Rječnika* Bayle je u glavnoj natuknici »Patrice (François)« obradio dvojicu učenjaka istoga imena i prezimena. Najprije je izdvojio Patrizija iz Siene, o kojem je zapisao da je bio biskupom grada Gaete i da je rođen u Sieni (*evêque de Gaiète, nâtif de Sienne*), a onda Petrića Cresanina, o kojem je zapisao da je »rođen u mletačkim zemljama« (*qui étoit né sur les terres des Venitiens*),²⁰⁵ točnije »u Klisu u Istri« (*a Clisse dans l'Istrie*), kako je dodao u rubnoj bilješci, ističući da je taj podatak preuzeo iz 119. knjige

²⁰⁵ Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, p. 2320.

de Thouova ljetopisa *Historiarum sui temporis*.²⁰⁶

Da je Bayle jasno razlikovao dvojicu učenjaka čija su imena glasila *François*, a prezimena *Patrice*, potvrđuju nam i preostali podaci iz njegove natuknice. O Patriziju iz Siene je, uz to da je bio biskupom grada Gaete i da je rođen u Sieni, zabilježio i to da je objavio djela *De regno et regis institutione* te *De institutione reipublicae* te da je stvarao u 15. stoljeću,²⁰⁷ dok je o Petriću Cresaninu, uz podatak da je »rođen u mletačkim zemljama 1529. ili 1530. godine«, zabilježio i to da je bio veliki antiperipatetički filozof koji je »umro u Rimu, 6. veljače 1597. godine.«²⁰⁸

Nažalost, Bayleova glavna natuknica »Patrice (François)« izrazito je nepregledna. Bayle je u njoj obradio i Patrizija iz Siene (3 retka) i Petrića Cresanina (8,5 redaka). Osim u glavnoj natuknici, francuski prosvjetitelj je o hrvatskom filozofu pisao u opširnim bilješkama (B) i (C), ali i u bilješci (A), odnosno onoj koju je pretežito posvetio Patriziju iz Siene. Prikaz koji bi obuhvatio sve sastavnice Bayleove natuknice »Patrice (François)« zaslužio bi zaseban članak. Isto tako, materijala za zaseban članak nedvojbeno bi bilo dovoljno i onda kada bismo podatke natuknice »Patrice (François)« iz prvog izdanja Bayleova *Rječnika* odlučili usporediti s podacima natuknice »Patrice (François)« iz drugog izdanja Bayleova *Rječnika*. U ovom ću se članku zato usredotočiti tek na one podatke iz Bayleove natuknice koji su u izravnoj vezi sa sadržajem Jöcherove natuknice o Petriću Cresani-

²⁰⁶ Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka ζ, p. 2320: »A Clisse dans l'Istrie selon Mr. de Thou lib. 119. pag. 817.« Usp. Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478: »Franciscus Patricius Clissae in Istriae finib.[us], ditionis Venetae opido natus.«

²⁰⁷ Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, p. 2320: »Patrice (François) Evêque de Gaiète, nâtif de Sienne, debita beaucoup de lecture dans ses livres de *regno & Regis institutione*, & dans ceux de *Reipublicae institutione*. Il florissoit au XV. siecle.«

²⁰⁸ Ibid., p. 2320: »François Patrice, grand Philosophe anti-Peripateticien, qui étoit né ζ sur les terres des Venitiens l'an 1529. θ ou l'an 1530. & qui mourut à Rome le 6. [sic!] de Fevrier † 1597.«

nu i na podatke koje je Bayle temeljio na izvorima koje je istaknuo i Jöcher.

U prvom izdanju *Rječnika* Bayle je kao godinu Petrićeva rođenja zapisao 1529. godinu. Do te je spoznaje došao vlastitim snagama. Svoj zaključak temeljio je na Petrićevu portretu koji je objavljen na poleđini naslovnice djela *Discussiones peripateticae* (1581), uz kojega piše da je Petrić 1580. godine imao 51 godinu.²⁰⁹ No, u drugom izdanju *Rječnika* Bayle je dvojio o godini Petrićeva rođenja. Naime, u tom je izdanju zapisao da je Petrić »rođen 1529. ili 1530. godine«.²¹⁰ Razlog zbog kojega je u drugo izdanje *Rječnika* uveo i 1530. godinu počivao je na izjavi koju je Petrić u djelu *Nova de universis philosophia* zapisao odmah poslije naslova prve knjige *Panaugije*, zahvaljujući čemu doznajemo da je Petrić prvu knjigu *Panaugije*, dakle knjigu »De luce« (»O svjetlu«), pisao »godine spasenja 1588, a u godini svojoj 58 - ojk«.²¹¹ Za razliku od prvog izdanja, u kojem je zapisao tek podatak o godini Petrićeve smrti (1597), u drugom izdanju *Rječnika* Bayle je, osim podatka o godini (1597), zapisao i podatke o gradu u ko-

jem je Petrić umro (*à Rome*) i datumu Petrićeve smrti (*6. de Fevrier*).²¹² U rubnoj bilješci pritom je naveo da je podatke o gradu i datumu Petrićeve smrti preuzeo od de Thoua.²¹³ No, de Thou je, podsjećam, u 119. knjizi svojega ljetopisa *Historiarum sui temporis* zapisao da je Petrić umro 8. veljače.²¹⁴ Taj je podatak netočan, jer je Petrić, kao što znamo, umro 7. veljače 1597. godine.²¹⁵ Dakle, kada je u svojoj natuknici istaknuo da je Petrić umro 6. veljače, Bayle je zapravo prouzrokovao novi pogrešan podatak o datumu Petrićeve smrti.

U glavnoj natuknici Bayle je zapisao i to da se Petrić »mnogo tuži na svoju sudbinu«.²¹⁶ U prvom izdanju *Rječnika* tim je podatkom i završio glavnu natuknicu o Petriću. No, u drugom izdanju, nakon što je istaknuo da je Petrić bio nesretan zbog svoje sudbine, Bayle je u glavnoj natuknici zapisao još tri rečenice. Dvije od njih odnosile su se na Petrićevu polemiku s Angeluccijem. Pozivajući se na spis *De fato et fatali vitae termino* Gabriela Naudéa, Bayle je zabilježio da je Petrić, prikriven pseudonimom *François Mutus*, napisao djelo protiv Teodora Angeluccija, slavnoga liječnika koji je u polemici s Petrićem branio Aristotela.²¹⁷ Glavnu

209 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome second, seconde partie (1697), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka †, p. 749: »Son effigie au devant des discussions peripatetiques porte qu'il couroit sa 51. année l'an 1580.« Usp. Ivica Martinović (ur.), »Frane Petrić – O 400. obljetnici smrti hrvatskoga renesansnog filozofa«, *Dubrovnik* 8/1-3 (1997), pp. 11-630, na p. 11 i 12. Na 11. stranici nalazi se Petrićev portret, a na 12. stranici pripadna legenda: »Frane Petrić u vrijeme dovršetka knjige o Aristotelovoj filozofiji. Portret, prema dataciji na ovalnoj vrpici, nastao 'u dobi od 51 godine, godine Spasenja 1580.', objavljen na poleđini naslovne stranice. Franciscus Patricius, *Discussionum peripateticarum tomi IV (Četiri sveska raspravā o peripatetičkoj filozofiji*, Basel, 1581), f. 1v, vel. prikaza 162 x 152 mm.«

210 Vidi bilješku 203.

211 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka θ, p. 2320: »Son effigie au devant des discussions peripatetiques porte qu'il couroit sa 51. année l'an 1580. & il dit au commencement de sa *nova philosophia de Universis* qu'il écrivoit l'an 1588. le 58. de son âge.« Vidi i: Franciscus Patricius, »De luce. Liber primus. Salutis Anno MDLXXXVIII. aetatis suae LVIII.« / Frane Petrić, »O svjetlu. Prva knjiga. Godine spasenja 1588, a u godini svojoj 58 - ojk«, u: Patricius, *Nova de universis philosophia* / Petrić, *Nova sveopća filozofija*, f. 1r.

212 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome second, seconde partie (1697), s. v. »Patrice (François)«, p. 749. Usp. Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, p. 2320.

213 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka †, p. 2320.

214 Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478: »Ante eos Romae itidem obiit VIII Eid. Feb.«

215 Vidi bilješku 157.

216 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, p. 2321: »J'ajoutérai seulement que François Patrice le Philosophe [remarque] (B) se plaint fort de sa destinée.«

217 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, p. 2322: »Il se deguisa sous le nom † de François Mutus à la tête des *disceptationes contra Theodori Angelutii calumnias*. Cet Angelutius Medecin celebre avoit entrepris contre lui la defense d'Aristote.« Vidi i: Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka †, p. 2322: »Naudaeus de fato & vitae termino pag. m. 27.« U svojem *Rječniku* Bayle se poslužio

natuknicu drugog izdanja svojega *Rječnika* Bayle je završio rečenicom u kojoj nas je izvijestio da je »u posljednjem izdanju Morerijeva *Rječnika*« napisana nova natuknica o Petriću i da će svoje primjedbe o njoj izreći u bilješci koju je označio (C).²¹⁸

Kao što sam istaknuo u članku »Hrvatske bibliografije o Petriću«, podatak da je Naudé o Petriću pisao u spisu *De fato et fatali vitae termino* ne nalazi se u nijednoj od dosad objavljenih bibliografija o znamenitom creskom renesansnom filozofu.²¹⁹ Ovom prilikom naglašavam i to da sam proučavajući Naudéovu bibliografiju doznao da je o Petriću pisao i Guy Patin (1601-1672), doktor medicine na Fakultetu u Parizu. Taj podatak

također ne sadrži nijedna dosadašnja bibliografija o Petriću. Naime, u djelu *Naudaeana et Patiniana* iz 1701. godine objavljena je natuknica »Franciscus Patricius« u kojoj je Patin, osim o Patriziju iz Siene, zabilježio i podatke o Petriću Cresaninu.²²⁰

Inače, usprkos tome što su u njemu nerijetko bili zapisani netočni podaci, Bayleov je *Rječnik* bio vrlo utjecajan još sljedećih dvjestotinjak godina. Što se tiče Petrića, ovu tvrdnju, premda se Bayle pozvao na Naudéa, dokazuje podatak da se Petrić služio pseudonimom *François Mutus*. Međutim, Francesco Muti iz Cosenze (*Franciscus Mutus Consortinus*) bio je, kao što je to već istražila Mihaela Girardi-Karšulin, učenik Bernardina Telesija i svojim se djelom iz 1588. godine uključio u polemiku između Petrića i Angeluccija.²²¹ Ipak, zahvaljujući upravo Bayleu, podatak o Petrićeve pseudonimu *Mutus* uvršten je i u, primjerice,

Naudéovim spisom koji je pod naslovom *De fato et fatali vitae termino* objavljen 1639. godine, unutar djela *Epistolica quaestio, De vitae termino, Fatali, an Mobili?* liječnika Jana van Beverwijcka (1594-1647). Ovaj zaključak počiva na činjenici da su Naudéovi iskazi o Petrićeve pseudonimu u Beverwijckovu djelu zapisani na 27. stranici, a Bayle se u rubnoj bilješci svojega *Rječnika* pozvao upravo na 27. stranicu Naudéova spisa. Vidi: Gabriel Naudaeus [= Gabriel Naudé], »Quaestio iatrophilologica: De fato, et fatali vitae termino.«, u: Joh.[annes] Beverovicus [= Jan van Beverwijck], *Epistolica quaestio, De vitae termino, Fatali, an Mobili?* Pars tertia, et ultima, nunc primum edita. (Lugduni Batavorum: Ex officina Ioannis Maire, 1639), pp. 3-82, na pp. 27-28: »Franciscus Patricius, acer quidem ille discussionum Peripateticarum auctor, in quibus, & si recte memini, in praefatione etiam ad elementa Theologica Procli, nec non in discrepationibus sub Francisci Muti nomine contra Theodori Angelutii calumnias editis, librum de mundo Aristoteli tribuendum esse, velis & remis probare contendit.« Spis *De fato et fatali vitae termino* Naudé je objavio i u svojem djelu iz 1647. godine: Gabriel Naudaeus [= Gabriel Naudé], »De fato, & fatali vitae termino. Quaest.[io] quinta iatrophilologica.«, u: Gabriel Naudaeus [= Gabriel Naudé], *ΠΕΝΤΑΣ Quaestionum Iatro-philologicarum*. I. An magnum homini à venenis periculum? II. An vita hominum hodie quàm olim brevior? III. An matutina studia vespertinis salubriora? IV. An liceat Medico fallere aegrotum? V. De fato & fatali vitae termino. (Genevae: Apud Samuelem Chouët, 1647), pp. 157-335, na p. 213.

218 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde édition (1702), s. v. »Patrice (François)«, p. 2322: »Il y a dans la dernière édition du Dictionnaire de Moreri un nouvel article (C) sur quoi j'ai une remarque à faire.«

219 Balić, »Hrvatske bibliografije o Petriću«, p. 162a.

220 [Guy Patin], »Patiniana.«, u: *Naudaeana et Patiniana*. Ou singularitez remarquables, prises des conversations de Mess. Naudé & Patin. [Di Antoine Lancelot, publié avec la cura di Pierre Bayle] (A Paris: Chez Florentin & Pierre Dellaulne, 1701), pp. 1-118 druge paginacije, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 26: »Il y a eu deux Franciscus Patricius en Italie, unus Senensis, alter Dalmata. Senensis a précédé l'autre de cent ans, & étoit Evêque: l'autre étoit un Professeur à Rome: allant au levant avec des Venitiens, il en raporta la Metaphysique de Philoponus qu'il a fait imprimer en Latin à Venise.«

221 Mihaela Girardi Karšulin, »Neposredna reakcija na Petrićeve *Peripatetičke rasprave*«, u: Mihaela Girardi Karšulin, *Filozofska misao Frane Petrića* (Zagreb: Odjel za povijest filozofije Instituta za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1988), pp. 124-145, na pp. 125-126: »U Veneciji 1584. godine objavljena je kritika *Peripatetičkih rasprava* od Theodora Angeluccija: Angelucci T.: *Quod metaphysica sint eadem quae physica nova Theod. Angelutii sententio*, Venetiis 1584. Petrić odmah reagira i iste godine objavljuje: *Apologia contra calumnias Theod. Angelutii eiusque novae sententiae quod Metaphysica eadem sint quae physica*, Ferrariae 1584. Angelucci replicira sljedeće godine: Angelucci T.: *Exercitationum cum Francesco Patrizio liber primus*, Venetiis 1585. Petrić na to više nije reagirao, nego je u njegovu obranu stao F. Muti, Telezijev učenik sa spisom: *Disceptationum libri V contra calumnias Theodori Angelutii in maximum phylosophum F. Patriitium*, Ferrariae 1588.« O istome vidi i u: Mihaela Girardi-Karšulin, »Polemika između Frane Petrića i Teodora Angeluccija«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 30 (2004), pp. 103-117, na p. 103, 104 i 116.

izdanja djela *Le grand dictionnaire historique*,²²² kao i u Wellerov *Index Pseudonymorum* iz 1856. godine.²²³

4.7.2. Bilješka (A)

Osim brojnim podacima o Patriziju iz Siene, Bayle je u bilješci (A) puno prostora posvetio i razlikovanju dvojice istoimenih učenjaka: Patrizija iz Siene i Petrića Cresanina. Najprije je upozorio na zapise Konrada Gesnera. Po Bayleu, u svojoj bibliografiji znanstvenih radova Gesner je brkao ili miješao (*confond*) Petrića antiaristotelovca [Petrića Cresanina] i Petrića koji je bio biskup Gaete [Patrizija iz Siene].²²⁴ U rubnoj bilješci Bayle ističe da je svoj zaključak temeljio na podacima koji su zapisani na 242. stranici Gesnerova djela *Bibliotheca instituta et collecta*.²²⁵ Zahvaljujući tome što je naveo broj stranice, jasno je da se Bayle koristio onim izdanjem djela *Bibliotheca instituta et collecta* koje je objavljeno 1583. godine.²²⁶ Nerazlikovanje dvojice učenjaka s prezimenom *Patrice*, piše Bayle, rezultiralo je paradoksalnim

zapisima: u djelu *Bibliotheca instituta et collecta*, štoviše u istom stupcu, Patriziju iz Siene i Petriću Cresaninu pripisana su djela istih naslova.²²⁷

No, osim prema djelu *Bibliotheca instituta et collecta*, Bayle je u bilješci (A) žestoke kritike odaslao i prema djelu *Le grand dictionnaire historique* Louisa Morerija (1643-1680). Njegova kritika Morerijeva *Rječnika* važna nam je zbog prouka izvora Jöcherove natuknice o Petriću Cresaninu. Naime, Moreri je u natuknici posvećenoj Patriziju iz Siene zapisao netočno ime grada u kojem je Patrizi bio biskupom. Do toga je došlo, izvještava Bayle, zato što se Moreri oslonio na podatke iz djela Auberta Le Mirea. Uslijed tiskarske pogreške, u Le Mireovu djelu je ime grada u kojem je Patrizi iz Siene bio biskupom otisnuto »Caretanus«, umjesto »Caïetanus«.²²⁸ U rubnoj bilješci

222 Vidi rečenicu koja je u natuknici o Petriću objavljena u, primjerice, osamnaestom izdanju djela *Le grand dictionnaire historique*: Louiſ Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, dix-huitieme et derniere edition, revue, corrigée & augmentée très considérablement. Tome septieme. Lettres P-Seg. (A Amsterdam / A Leyden / A La Haye / A Utrecht, 1740), s. v. »Patrice, vulgairement Patricio (François)«, p. 79b: »Bayle dit que Patrice se déguisa sous le nom de François Mutas [sic!], à la tête des *Disceptationes contra Theodori Angelutii calumnias*.«

223 Emil Weller, »Enthüllte Pseudonymen«, u: Emil Weller, *Index Pseudonymorum. Wörterbuch der Pseudonymen oder Verzeichniss aller Autoren, die sich falscher Namen bedienten*. (Leipzig: Verlag von Falcke & Rössler, 1856), pp. 1-160, na p. 102a: »Mutus, Franc., – Franc. Patricius.«

224 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (A), p. 2320b: »Dans l'építome de Gesner (g) on confond François Patrice l'anti-Peripateticien avec l'Evêque de Gaïete.«

225 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (g), p. 2320: »[Gesnerus, in *Biblioth.*] Pag. 242.«

226 Gesnerus – Simlerus, *Bibliotheca instituta et collecta* (1583), s. v. »Franciscus Patricius Senensis«, p. 242b; Gesnerus – Simlerus, *Bibliotheca instituta et collecta* (1583), s. v. »Fridericus [sic!] Patricius Venetus«, p. 242b.

227 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (A), p. 2320b: »On ne peut comprendre qu'il y ait des compilateurs si destituez d'attention: dans la même colonne d'une page ils disent que *Franciscus Patricius Senensis* a composé des discussions peripatetiques, & dix dialogues en Italien, *de legendae scribendaeque historiae ratione*, & que *Fridericus Patricius Venetus* a fait les mêmes dialogues en Italien, & les discussions peripatetiques.« U izdanju djela *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine usporedi tekst natuknice »Franciscus Patricius Senensis« s tekstem natuknice »Fridericus Patricius Venetus«: Gesnerus – Simlerus, *Bibliotheca instituta et collecta* (1583), s. v. »Franciscus Patricius Senensis«, p. 242b; s. v. »Fridericus [sic!] Patricius Venetus«, p. 242b. Da su u djelu *Bibliotheca instituta et collecta* iz 1583. godine Patriziju iz Siene i Petriću Cresaninu pripisana djela istih naslova, vidi i u potpoglavlju 4.3.1. ovoga članka.

228 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (A), p. 2321a: »Mr. Moreri a tort de n'avoir pas dit, que Patrice le Sienois a été Evêque de Gaïete. Il lui donne l'Evêché de *Carriati dans la Calabre*; apparemment une faute d'impression qu'il n'a point conuë dans le livre d'Aubert le Mire, l'a jetté dans l'illusion. Il avoit lu dans cet Auteur (g) *Franciscus Patritius, Senensis, praesul Caretanus*, & ne sentant pas qu'il falloit lire *Caïetanus*, il est allé chercher cette Prelature à *Cariati dans la Calabre*.« Vidi rečenicu koja je u natuknici o Patriziju iz Siene objavljena u, primjerice, trećem izdanju djela *Le grand dictionnaire historique*: Louiſ Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, troisième edition, corrigée, & divisée en deux tomes. Tome second. [G-Z] (A Lyon: Chez Iean Girin, & Barthelemy Rivie-

Bayle je zabilježio naslov toga Le Mireova djela i broj stranice na kojoj se nalaze podaci o Patriziju iz Siene: »*Miraeus, de scriptoribus saeculi XVI. pag. 22.*«.²²⁹ Dakako, riječ je drugom svesku djela *Bibliotheca ecclesiastica sive de scriptoribus ecclesiasticis*, koje je objavljeno 1649. godine, devet godina nakon Le Mireove smrti, a u kojem je na 22. stranici uistinu otisnuto da je Patrizi iz Siene bio biskup u gradu čije je ime glasilo »Caretanus«.²³⁰

Osim za podatke o Patriziju iz Siene, Moreri je Le Mireovo djelo *Bibliotheca ecclesiastica* naveo kao izvor i za podatke o Petriću Cresaninu.²³¹ Doista, na 181. stranici drugoga sveska Le Mireova djela nalazi se natuknica »Franciscus Patritius, Venetus«.²³² Dakle, premda o tome ne izvještava

nijedna od dosadašnjih bibliografija, podatke o Petriću sadrži i djelo *Bibliotheca ecclesiastica*. U njemu su o znamenitom hrvatskom renesansnom filozofu zabilježene rečenice koje možemo pročitati i u Rossijevoj *Pinakoteci*. Neke od njih su i ove: Petrić je filozofiju podučavao u Rimu i Padovi, na dvama najslavnijim talijanskim učilištima; napisao je djelo *Paralleli militari*, u kojem se »uspoređuje vojna vještina starih careva s onom koja danas vlada u našim običajima«; napisao je i djela *Nova de universis philosophia, Discussiones peripateticae*, zatim novu geometriju (*Nova Geometria*), novu retoriku (*Nova Rhetorica*), tri dijaloga o povijesti (*De scribenda Historia libri tres*), jednak broj dekada djela o pjesničkom umijeću (*De arte Poëtica totidem decades*), djelo o rimskoj vojsci (*De militia Romanorum*), a u jednu je cjelinu sabrao ulomke iz spisā Hermesa Trismegista (*Mercurij Trismegisti operum fragmenta, in corpus unum collegit*).²³³ Što se može zaključiti nakon ovih nalaza? Ponajprije to da su obojica, i Le Mire i Rossi, preuzela zapise iz istog izvora. Naime, Le Mire se, premda je drugi svezak djela *Bibliotheca ecclesiastica* objavljen četiri godine poslije *Pinakoteke*, nije mogao osloniti na Rossijeve podatke,

re / A Paris: Chez Denis Thierry, 1683), s. v. »Patritius ou Patrizio (François)«, p. 833b: »Evêque de Carriati dans la Calabre a vécu au commencement du XVI. [sic!] Siecle.«

229 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde édition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (g), p. 2321.

230 Aubertus Miraeus [= Aubert Le Mire], *Bibliotheca ecclesiastica sive de scriptoribus ecclesiasticis, ... pars altera*. Opus posthumum. Aubertus vanden Eede, ... publicabat. (Antverpiae: Apud Iacobum Mesium, 1649), s. v. »Franciscus Patritius, Senensis«, p. 22: »Franciscus Patritius, Senensis, Praesul Caretanus [sic!], ex profanis ferè auctoribus concinnavit libros novem De regno & Regis institutione, & alios totidem De institutione Reipublicae, Parisiis 1519. & 1531. in fol. excusos.« Sadržaj Le Mireove natuknice o Patriziju iz Siene prenio sam u cijelosti.

231 Da je u natuknicama o Patriziju iz Siene i Petriću Cresaninu kao izvor naveden Le Mire i njegovo djelo *Bibliotheca ecclesiastica*, vidi u, primjerice, trećem i osamnaestom izdanju djela *Le grand dictionnaire historique*: Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, troisième édition, tome second. [G-Z] (1683), s. v. »Patritius ou Patrizio (François)«, p. 833b: »Le Mire, de Script. Saec. XVI.«; s. v. »Patritius, Vulgairement Patrizio (François)«, p. 833b: »Le Mire, de Script. Saec. XVI.«. Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, dix-huitième et dernière édition, tome septième. Lettres P-Seg. (1740), s. v. »Patrice ou Patrizio (François)«, p. 79b: »Le Mire, de Script. Saec. XVI.«; s. v. »Patrice, vulgairement Patricio (François)«, p. 79b: »Le Mire, de Script. Saec. XVI.«

232 Miraeus [= Le Mire], *Bibliotheca ecclesiastica, sive de scriptoribus ecclesiasticis, ... pars altera.*, s. v. »Franciscus Patritius, Venetus«, p. 181: »Franciscus Patritius, Venetus, docuit Philosophiam in duobus clarissimis

Italiae gymnasiis, Romano ac Patavino. Multa praeclarè ac prope divinitus scripsit, quae longum esset omnia enumerare, sed haec maximè illustria: *Paralleli militares*, in quibus veterum Imperatorum militaris disciplina cum ea comparatur, quae nostris nunc viget moribus: qui liber est mole quidem amplius, sed rerum, quae in eo continentur, aestimatione ac pondere maximus. *Nova de universis Philosophia; Peripateticae discusiones; Nova Geometria; Nova Rhetorica; De scribenda Historia libri tres; De arte Poëtica totidem decades; De militia Romanorum; Mercurij Trismegisti operum fragmenta*, in corpus unum collegit. Hic alius est & nobis aetate vicinior, quàm Franciscus Patritius Senensis, qui *De Regno, deque institutione Reipublicae* deprompsit ingenia volumina, opus sanè praestans, omnibusque rei politicae studiosis per necessarium, & iis qui hanc mortalium viam ingressi, ad felicem exitum usque venire nituntur. Anno 1549. horum voluminum *Compendium* prodijt Parisiis apud *Audoënum, Petit.*« Sadržaj Le Mireove natuknice o Petriću Cresaninu prenio sam u cijelosti.

233 Miraeus, *Bibliotheca ecclesiastica, sive de scriptoribus ecclesiasticis, ... pars altera.*, s. v. »Franciscus Patritius, Venetus«, p. 181. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, pp. 203-205.

budući da je umro 1640. godine, a prvi svezak *Pinakoteke*, dakle onaj u koji je uvrštena natuknica o Petriću, objavljen je 1645. godine. Isto tako, Rossi se nije mogao osloniti na Le Mireove podatke o Petriću. Prvi svezak svoje *Pinakoteke* objavio je, ponavljam, 1645. godine, a drugi svezak djela *Bibliotheca ecclesiastica*, dakle onaj u koji je uvrštena natuknica o Petriću, objavljen je 1649. godine. Čijim su se podacima o Petriću poslužili Le Mire i Rossi? Odgovor na to pitanje, zato jer nas nisu izvijestili o svojem izvoru, iz njihovih natuknica, nažalost, ne možemo doznati.

Inače, pri sastavljanju svojega *Lexicona* Jöcher se uopće nije poslužio djelom *Bibliotheca ecclesiastica*. To djelo nije uvrstio ni u jedan »Popis spisā« (»Verzeichniß der Schrifften«) koji je priložio na kraj svakoga od četiriju svezaka *Lexicona*. U »Popis spisā« uvrstio je tek Le Mireovo djelo *Elogia illustrium Belgii scriptorum*, a u njemu, kao što sam već istaknuo, Petrić Cresanin očekivano nije obrađen (vidi 4.1.).

Osim Le Mireova djela, Moreri je kao izvor natuknice o Petriću Cresaninu naveo i djelo *Prodromus historiae literariae*.²³⁴ To je djelo, objavivši ga 1659. godine, napisao njemački povjesničar i knjižničar Peter Lambeck (Petrus Lambecius, 1628-1680).²³⁵ Bibliografsku jedinicu o Lambecku i djelu *Prodromus historiae literariae* ne sadrži nijedna od dosadašnjih bibliografija o Petriću. U svojem djelu Lambeck je Petrića spomenuo nekoliko puta (vidi Prilog 3). Zbog važnosti za ustanovljenje izvora Jöcherove natuknice o Petriću, ovom ću prilikom ukazati tek na sljedeća dva Lambeckova zapisa: prikupivši ih iz spisā platonovaca, Petrić je u Ferrari 1591. godine, pripisavši ih Zoroastru, u grčkom izvorniku i latinskom pri-

jevodu objavio 320 kaldejskih proročanstava;²³⁶ Zoroastrova proročanstva Petrić je predgovorio raspravom.²³⁷ Naime, parafrazirajući ove Lambeckove zapise, Moreri je u svojoj natuknici zapisao da je Petrić, prikupivši ih iz spisā platonovaca, na grčkom i latinskom jeziku, predgovorivši ih povijesnom raspravom, objavio proročanstva Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih.²³⁸ Podsjećam da je u svojoj natuknici o Petriću istovjetnu rečenicu zabilježio i Jöcher: proročanstva Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih, a koja je prikupio iz spisā platonovaca, Petrić je, predgovorivši ih povijesnom raspravom, objavio na grčkom i latinskom jeziku.²³⁹ Dakle, zahvaljujući uvidu u sadržaj Lambeckova djela *Prodromus historiae literariae*, a onda zahvaljujući uvidu u sadržaj natuknice koja je o Petriću otisnuta u Morerijevu *Rječniku*, jasno je da je jedan od Jöcherovih izvora natuknice o Petriću bio i Morerijev *Le grand dictionnaire historique*. Međutim, premda je u »Popisu spisā« (»Verzeichniß der Schrifften«) svojega *Lexicona* zabilježio i Morerijev *Rječnik*,²⁴⁰ Jöcher na kraju natuknice o Petriću uopće nije spomenuo Morerija. Od Lambeckovih se, pak, djela koristio

234 Vidi, primjerice, u trećem izdanju djela *Le grand dictionnaire historique*: Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, troisième édition, corrigée, & divisée en deux tomes. Tome second. [G-Z] (1683), s. v. »Patritius, Vulgairement Patrizio (François)«, p. 833b: »Lambecius, *Prodro. Histor. Letter.*«.

235 Petrus Lambecius [= Peter Lambeck], *Prodromus historiae literariae*; nec non libri secundi capita quatuor priora (Hamburgi: Sumptibus Autoris, Typis Michaelis Piperi, 1659).

236 [Petrus Lambecius (= Peter Lambeck)], »Prodrom. hist. lit., lib. I., cap. V.«, u: Lambecius [= Lambeck], *Prodromus historiae literariae*, pp. 27-37, na p. 36: »Equidem non me latet à Francisco Patricio Zoroastrem Bactrianum aequè, ac à Volaterrano & Gesnero factum paulò antè demonstravi, cum Zoroastre Persomede, Magiae Persicae autore, perperam confundi, ideoque ei attribui trecenta viginti oracula Chaldaica, quae ipse ex Platonicorum Philosophorum scriptis, ubi sub nomine Zoroastris citantur, collegit, & graecè atque latinè Ferrariae A. Æ. C. 1591. in fol. edidit.«

237 Ibid., p. 37: »Francisc. Patricii dissertationem Zoroastris Oraculis praefixam:«.

238 Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, troisième édition, corrigée, & divisée en deux tomes. Tome second. [G-Z] (1683), s. v. »Patritius, Vulgairement Patrizio (François)«, p. 833b: »Oracula Zoroastris, Hermetis Trismegisti & aliorum ex scriptis Platonicorum collecta Graecè & Latinè, praefixa Dissertatione Historicâ.«

239 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »oracula Zoroastris, Hermetis Trismegisti & alior. ex scriptis platonior. collecta gr. & latine, praefixa dissert. historica;«.

240 [Jöcher], »Verzeichniß der Schrifften, so in dieser Ausgabe häufig gebraucht worden, nebst deren Abbrüviaturen.«, u: Jöcher, *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, f. Iiiiii2vb: »Mo. Moreri dictionaire.«

tek onim kojem je naslov zapisao ovako: *Historia bibliothecae vindobonensis*.²⁴¹

4.7.3. Bilješka (B)

Bilješku (B) Bayle je u cijelosti posvetio Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*). Njegov najvažniji izvor za podatke o Petrićevoj biografiji, kao i za tvrdnju da se *Patrice* filozof, ponavlja Bayle, »mnogo tuži na svoju sudbinu«,²⁴² bile su Petrićeve posvete uz prvi, drugi i četvrti svezak *Raspravā o peripatetičkoj filozofiji* (*Discussiones peripateticae*).

Iz posvete Zachariji Mocenigu (Zacharia Mocenicus, ?-1635), sinu senatora Marca Antonija Moceniga (Marcus Antonius Mocenicus, 1538-1599) i nećaku ciparskog nadbiskupa Filippa Moceniga (Philippus Mocenicus, 1524-1586), koju je Petrić priložio uz prvi svezak *Raspravā o peripatetičkoj filozofiji*,²⁴³ Bayle je prenio podatke o Petrićevim putovanjima i radu na Aristotelovu životopisu. Da se poslužio posvetom koja prethodi prvom svesku *Raspravā*, francuski je leksikograf izvijestio u rubnoj bilješci.²⁴⁴ Parafrazirajući Petrićeve rečenice, Bayle je najprije istaknuo da Petrić u posveti »žali« (*il regrette*) što je sedam godina proveo na otoku Cipru, gdje se, udaljen od svojih proučavanja, bavio poslovima koji su ko-

ristili drugima.²⁴⁵ Nakon što se umorio od posla koji mu nije donio velike koristi, Petrić je neko vrijeme proveo kod Filippa Moceniga, ciparskoga nadbiskupa, kojega je potom, po Bayleu, »slijedio« (*il le suivit*) u Veneciju, a onda u Padovu.²⁴⁶ U Padovu je s ugodom nastavio proučavati Aristotelov životopis,²⁴⁷ ali ta ugoda nije dugo trajala. Nesretna sudbina, citira Bayle rečenicu iz posvete uz prvi svezak *Raspravā*, ponovo ga je udaljila od rada i odvela u Španjolsku, zbog čega je nezadovoljni Petrić izjavio da još od devete godine, bilo morem bilo kopnom, neprestano žuri od mjesta do mjesta.²⁴⁸ Ipak, šest mjeseci kasnije, Petrić se, iz-

241 Ibid., f. Iiiiiii2va: »Lam. *Lambecii* historia bibliothecae vindobonensis.«

242 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »*Patrice le Philosophe se plaint fort de sa destinée*.« Vidi i bilješku 216.

243 [Franciscus Patricius], »Ad Zachariam Mocenicum M. Antonii Senatoris optimi filium.«, ff. (0)4r-(0)5r, u: Franciscus Patritius, »Discussionum peripateticarum, tomus primus. De Aristotelis vita, moribus, libris, auditoribus, sectatoribus, expositoribus, interpretibus, sectis, philosophandi ratione, libris tredecim disserens.«, ff. (0)3r-p3v (ff. (0)3r-(0)4v, pp. 1-174), u: Elisabeth von Erdmann-Pandžić (hrsg.), *Quellen und Beiträge zur kroatischen Kulturgeschichte 9 / Vrela i prinosi za hrvatsku kulturnu povijest 9* (Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag, 1999).

244 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (t), p. 2321: »*Voiez l'épître dedicateur du I. tome des discussions peripatetiques*.«

245 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »Il regrette les 7. ans qu'il avoit passez dans l'Ile de Chypre, éloigné de ses études, & occupé à des affaires dont tout le profit étoit pour d'autres.« Usp. [Patricius], »Ad Zachariam Mocenicum M. Antonii Senatoris optimi filium.«, f. (0)4r: »Ibi [in Cypro] optimam aetatis meae partem philosophiaeque studiis aptissimam, alienis commodis insudando, meis aburendo, plusquam integro septennio miserè contriveram.«

246 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »S'étant lassé d'un travail si peu profitable pour lui-même, il s'attacha à Philippe Mocenigo Archevêque de cette Ile, & après avoir été quelque tems chez lui, il le suivit à Venise, & puis à Padouë.« Usp. [Patricius], »Ad Zachariam Mocenicum M. Antonii Senatoris optimi filium.«, f. (0)4r: »Postea verò quam frustra me multo alieno, meo nullo fructu, nulla gratia laborare sensi: patruo tuo [= Philippo Mocenico] adhaesi, apud eum ibi fui, cum eo Venetias veni, cum eo etiam Patavium sum profectus:«

247 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »S'étant replongé agreablement dans les études, il travailla à la vie d'Aristote;« Usp. [Patricius], »Ad Zachariam Mocenicum M. Antonii Senatoris optimi filium.«, f. (0)4r: »Ibi [in Patavio] me ad vetera mea studia revocavi, illis totum me reddidi,«; f. (0)4v: »Aristotelis vitam ad dimidium ferè exaraveram.«

248 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »mais sa malheureuse destinée le tira de cette douce occupation, & le transporta en Espagne, lui qui dès l'âge de 9. ans n'avoit presque fait que courir de lieu en lieu par mer & par terre.« Usp. [Patricius], »Ad Zachariam Mocenicum M. Antonii Senatoris optimi filium.«, f. (0)4v: »Ecce me fati quaedam vis, quae me novem annorum puerum, ad hanc usque

vještava Bayle, vratio u Veneciju, gdje je napokon završio Aristotelov životopis.²⁴⁹ Osim Aristotelova životopisa, Petrić je u tom djelu, koje je, otkriva Bayle, zapravo prvi svezak njegovih *Raspravā o peripatetičkoj filozofiji*, donio i ocjenu Aristotelovih spisa.²⁵⁰ U rubnoj bilješci Bayle je zapisao ime grada u kojem je prvi svezak *Raspravā* bio otisnut, kao i godinu objavljivanja djela te njegov format: Venecija, 1571. godine, u četvrtini.²⁵¹

Nove primjere Petrićevih, kako ih opisuje u *Rječniku*, »snažno izraženih pritužaba protiv zloće zavidnikā i protiv tegobnosti vlastite sudbine«,²⁵² Bayle je pronašao u posveti uz drugi svezak *Raspravā*. Taj svezak *Raspravā* Petrić je posvetio Antoniju Montecatini (Antonius Montecatinus, 1537-1599), tajniku ferrarskog vojvode Alfonsa d'Este II.²⁵³ Nakon što je parafrazirao rečenice iz

posvete, pri čemu je istaknuo da je Petrić na dvoru ferrarskog vojvode pronašao utočište te posao koji mu je bio po volji, kao i to da je na Akademiji u Ferrari poučavao Platonovu filozofiju,²⁵⁴ Bayle je u nastavku citirao Petrićeve rečenice kojima je potvrdio svoje riječi, ali iz kojih doznajemo i to da se Petrić u posveti zahvaljuje Montecatini što ga je, uništenog u ciparskoj borbi zbog nezahvalnosti opakih ljudi te progonjenog spletkama i lukavstvima, uveo u obitelj Alfonsa d'Este II.²⁵⁵ U rubnoj bilješci Bayle je naveo da je citirao 177. stranicu Petrićeve posvetne poslanice uz drugi svezak *Raspravā o peripatetičkoj filozofiji*, koji je objavljen 1581. godine u Baselu.²⁵⁶

U djelu *Dictionaire historique et critique* Bayle je istaknuo da je Petrić o svojim nevoljama pisao i u posveti uz četvrti svezak *Raspravā*.²⁵⁷

aetatem, peregrinationibus continuis terraque marique exercuerat, in Hispanias abripuit.«

249 Bayle, *Dictionaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »Il fut de retour à Venise au bout de six mois, & mit la dernière main à la vie d'Aristote.« Usp. [Patricius], »Ad Zachariam Mocenicum M. Antonii Senatoris optimi filium.«, f. (4)v: »In itineribus, ibisque, semestre ferè temporis spatium consumsi: Venetis reversus sum: ... opus coeptum in manus resumsi: ... Nam & Aristotelis vitam omnem, ex varijs fide dignissimis authoribus collegi:«

250 Bayle, *Dictionaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »Cet ouvrage comprenoit aussi un jugement sur les écrits de ce Philosophe: c'est en un mot le premier (w) volume des discussions peripatetiques.« Usp. [Patricius], »Ad Zachariam Mocenicum M. Antonii Senatoris optimi filium.«, f. (4)v: »libros eius [Aristotelis] omnes acquisivi: controversias, quas subierunt, monstravi:«

251 Bayle, *Dictionaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (w), p. 2321: »Il fut imprimé à Venise 1571. in 4.«

252 Bayle, *Dictionaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »Voilà des plaintes fortement poussées en peu de mots contre la malignité de ses envieux, & contre la dureté de son sort.«

253 [Franciscus Patricius], »Ad Antonium Montecatini. Ferrariae Ducis Serenissimi Alphonsi, II. a consilis primarium.«, ff. q2r-q2v (pp. 177-178), u: Franciscus Patricius, »Discussionum peripateticarum, tomus secundus. Aristotelis et veterum philosophorum concordiam

continens.«, ff. p4r-A6v (pp. 175-282), u: Franciscus Patricius, *Discussiones peripateticae*. Nachdruck der vierbändigen Ausgabe Basel 1581, herausgegeben von Zvonko Pandžić, u: Elisabeth von Erdmann-Pandžić (hrsg.), *Quellen und Beiträge zur kroatischen Kulturgeschichte 9 / Vrela i prinosi za hrvatsku kulturnu povijest 9* (Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag, 1999).

254 Bayle, *Dictionaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »Celle du 2. nous decouvre que l'Auteur trouva un asyle à la Cour du Duc de Ferrare, & un emploi à souhait, puis qu'on lui permit d'enseigner dans l'Academie de Ferrare la Philosophie de Platon.«

255 Bayle, *Dictionaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »Cui melius labores meos dicarem, c'est ainsi qu'il parle à Antoine Montecatin, premier Secetaire d'Alfonse d'Est II. du nom; . . . , quam ei viro qui me pessum Cyprico bello datum, pessimumque hominum ingratitude, fraudibus, insidiisque agitatam: perque multos annos fortunae adversissimae fluctibus actum in portum recepit, in Serenissi. Principis hujus familiam interposuit. Platoniam philosophiam, in singulare hujus Academiae ornamentum publice profiteri dedit?« Usp. [Patricius], »Ad Antonium Montecatini. Ferrariae Ducis Serenissimi Alphonsi, II. a consilis primarium.«, ff. q2r-q2v (pp. 177-178).

256 Bayle, *Dictionaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (x), p. 2321: »Patricius epist. dedicat. 2. tomi discuss. peripatet. pag. 177. edit. Basil. 1581. in fol.«

257 Bayle, *Dictionaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)

Taj svezak posvećen je biskupu Benedettu Manzoliju (Benedictus Manzolius / Manzuoli, 1530?-1585), s kojim je Petrić, prenosi nam Bayle iz posvete, bio kolega na studiju u Padovi.²⁵⁸ I tom je prilikom Bayle najprije parafrazirao zapise iz posvete. Po njemu, Petrić je Manzolija izvijestio da je, poslije mnogih nevolja, svoj mir pronašao u Modeni, nakon čega je svoju »luku«, odnosno utočište, konačno pronašao u Ferrari.²⁵⁹ Odmah potom, Bayle je u *Rječniku* citirao gotovo polovicu Petrićeve posvete Manzoliju. Pritom je preuzeo i rečenicu u kojoj je Petrić zabilježio da je bio »u Dalmaciji, Grčkoj, Aziji te, napokon, u Španjolskoj i Francuskoj«.²⁶⁰ No, iz posvete uz četvrti svezak *Raspravā* Bayle je preuzeo i rečenicu u kojoj se Petrić ponovo očitovao o svojem boravku na otoku Cipru, pa u *Rječniku* francuskog pro-

is)«, bilješka (B), p. 2321b: »Il repete la même chose dans l'épître dedicatoire du 4. tome;«.

258 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »car en s'adressant à un Evêque qui avoit été autrefois son camarade d'étude à Padouë,«. Usp. [Franciscus Patricius], »Benedictum Manzolium, Episcopum Regiensem.«, f. H2r (p. 363), u: Franciscus Patricius, »Discussionum peripateticarum, tomus quartus. Aristotelis dogmatum censuram continens.«, ff. H1r-R4r (pp. 361-479), u: Franciscus Patricius, *Discussiones peripateticae*. Nachdruck der vierbändigen Ausgabe Basel 1581, herausgegeben von Zvonko Pandžić, u: Elisabeth von Erdmann-Pandžić (hrsg.), *Quellen und Beiträge zur kroatischen Kulturgeschichte 9 / Vrela i prinosi za hrvatsku kulturnu povijest 9* (Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag, 1999), na f. H2r (p. 363): »Memoria tenes, idque saepe refers, dum Patavij philosophiae gratia uterque essemus annis ab hinc vigintiocto, occulto quodam genio utrumque & trahente & impellente in amicitiam nos convenisse.«

259 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »il lui apprend la retraite qu'il avoit trouvée après beaucoup de malheurs dans la ville de Modene, & comment Ferrare lui servoit enfin de port.« Usp. [Patricius], »Benedictum Manzolium, Episcopum Regiensem.«, f. H2r (p. 363): »Ego verò pauperie pressus, ... Mutinae in partia tua ... primum resedi, postea ... in hunc portum [Ferraram] sum devectus.«

260 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b. Usp. [Patricius], »Benedictum Manzolium, Episcopum Regiensem.«, f. H2r (p. 363): »Ego verò per Dalmatiam, per Graeciam, per Asiam, ac demum per Hispaniam atque Galliam <...>«.

svjetitelja još jednom imamo priliku pročitati da je Petrić bio »upropašten ciparskim neuspjehom i okružen prijevarama i lukavstvima najnezahvalnijih i najnevaljalijih ljudi«.²⁶¹ Kao i u prethodnim slučajevima, Bayle je u rubnoj bilješci zapisao izvor svojih podataka: 363. stranica posvetne poslanice uz četvrti svezak *Raspravā o peripatetičkoj filozofiji*, koji je svezak Petrić posvetio biskupu Benedettu Manzoliju.²⁶²

Dakle, zahvaljujući tome što je u svoj *Rječnik* prenio Petrićeve izjave iz posveta uz prvi, drugi i četvrti svezak *Raspravā o peripatetičkoj filozofiji*, Bayle je prvi od svih dosad obrađenih izvora Jöcherove natuknice o Petriću od kojega je Jöcher mogao preuzeti podatke o odredištima Petrićevih putovanja. Posredstvom Baylea, iz posvete uz prvi svezak *Raspravā* Jöcher je doznao da je Petrić boravio na otoku Cipru i u Španjolskoj, iz posvete uz drugi svezak se još jednom imao priliku uvjeriti da je Petrić boravio na otoku Cipru, dok je iz posvete uz četvrti svezak *Raspravā* doznao da je Petrić, osim na Cipru te u Španjolskoj, boravio i u Dalmaciji, Grčkoj, Aziji i Francuskoj. Premda je izostavio podatke o Petrićevim putovanjima u Dalmaciju, Grčku i Aziju, Jöcher je, oslonivši se na Baylea, u svojoj natuknici zapisao da je Petrić »duže vrijeme boravio na Cipru, u Španjolskoj i Francuskoj«.²⁶³ Zbog ovih je nalaza, smatram, primjereno ponoviti tvrdnju s početka ovoga potpoglavlja: svoju natuknicu o Petriću Jöcher je uvelike temeljio na podacima koje je Bayle objavio u djelu *Dictionnaire historique et critique*.

I u preostalom dijelu bilješke (B) Bayle je donio nekoliko podataka koje je u svoju natuknicu o

261 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b. Usp. [Patricius], »Benedictum Manzolium, Episcopum Regiensem.«, f. H2r (p. 363): »Cyprica clade oppressus, atque ingratisimorum pessimorumque hominum fraudibus insidiisque circumventus,«.

262 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (y), p. 2321: »Id. in epist. dedicatoria 4. tomi discuss. peripatet. ad Benedictum Manzolium episcopum Regiensem pag. 363.«

263 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »er sich in Cypren, Spanien und Franckreich lange aufgehalten,«.

Petriću uvrstio i Jöcher. Prvi od njih tiče se imena gradova u kojima je Petrić predavao filozofiju. Nakon što je izjavio da su Crasso i Moreri pogriješili kada su tvrdili da je Petrić predavao u Padovi, Bayle je, pozivajući se pritom na de Thoua, zapisao da je Petrić sedamnaest godina predavao u Ferrari, a onda u Rimu.²⁶⁴ U rubnim bilješkama donio je bibliografske podatke o Crassovu i de Thouovu djelu,²⁶⁵ nakon čega je istaknuo da su Crasso i Moreri smatrali da je Petrić najprije predavao u Rimu, a tek onda u Padovi.²⁶⁶ Dakle, Bayle je prvi od Jöcherovih izvora koji je zapisao točne podatke o gradovima Petrićevih profesura. Možebitna pretpostavka da Jöcher imena gradova Petrićeve profesure nije doznao od Baylea, nego od Teissiera, koji se, podsjećam, u svojoj natuknici o Petriću uvelike oslonio na de Thouove zapise (vidi 4.5.1.), bila bi potpuno neutemeljena. Naime, premda je, kao i de Thou, istaknuo da je Petrić sedamnaest godina predavao Platonovu filozofiju, Teissier je u djelu *Les Eloges des hommes savans* izostavio de Thouov podatak o tome da je Pe-

trić svoja sedamnaestogodišnja predavanja držao upravo u Ferrari.²⁶⁷

U nastavku bilješke (B) Bayle je pisao o mjestu Petrićeva rođenja. Nakon što nas je podsjetio na de Thouovu izjavu da je Petrić rođen »u Klisu u Istri«,²⁶⁸ Bayle je istaknuo da »u Dalmaciji postoji jedna tvrđava zvana Klis« (*il y a une forteresse nommée Clisse dans la Dalmatie*).²⁶⁹ Znači, Bayleov je *Rječnik* prvi od dosad obrađenih Jöcherovih izvora iz kojega možemo doznati podatak istovjetan onom iz Jöcherova *Lexicona*: Petrić je rođen u Klisu u Dalmaciji (*geboren [Patricius] zu Clisso in Dalmatien*).²⁷⁰

Nakon tvrdnje da se tvrđava Klis nalazi u Dalmaciji, Bayle je zapisao da je »možda onda istina« da se učenjak *Franciscus Patricius Dalmata* uopće ne razlikuje od Petrića filozofa, dakle Petrića Cresanina.²⁷¹ Odmah potom, pri čemu je u rubnoj bilješci naveo da se poslužio drugim sveskom Teissierova djela *Les Eloges des hommes savans* iz 1696. godine, Bayle je istaknuo da nas je Teissier upozorio da »François Patricea o kojem govorimo« [Petrića Cresanina] ne smijemo brkati ili miješati (*ne pas confondre*) s *Françoisom Patriceom* koji je rođen u Slavoniji (*François Patrice né dans l'Esclavonie*) i koji je napisao djelo *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore*.²⁷² U pr-

264 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »Je ne trouve point qu'il ait professé à Padouë, comme (z) Lorenzo Crasso, & après lui Mr. Moreri le disent. Il valoit mieux suivre Mr. de Thou (aa), qui raconte que Patrice aiant professé 17. ans à Ferrare s'en alla (bb) à Rome, attiré par Clement VIII.«

265 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (z), p. 2321: »Lor. Crasso elogi d'huom. letter. to. I. pag. 62.«; Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (aa), p. 2321: »Thuanus l. 119. pag. 817.«

266 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (bb), p. 2321: »Lor. Crasso ib. & Moreri mettent la profession de Rome avant la prétendue de Padouë.« Da su Crasso i Moreri doista smatrali da je Petrić, a nakon Rima, predavao u Padovi, vidi u: Crasso, *Elogii d'huomini letterati*, s. v. »Francesco Patrizio«, p. 62: »Dopo d'haver letto con somma Gloria nelle due celebri Accademie dell'Italia, di Roma cioè, e di Padova,«; Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, troisième édition, corrigée, & divisée en deux tomes. Tome second. [G-Z] (1683), s. v. »Patritius, Vulgairement Patrizio (François)«, p. 833b: »Il enseigne la Philosophie à Rome & à Padoüe avec une grande reputation.«

267 Vidi bilješku 158.

268 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2321b: »Patricius étoit né à Clisse dans l'Istrie, comme l'assure Mr. de Thou,«. Usp. Thuanus, »Historiarum sui temporis. Liber CXIX.«, p. 478: »François Patrice étoit né à Clisse dans l'Istrie,«.

269 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2322a.

270 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303.

271 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2322a: »il pourroit donc être que *Franciscus Patricius Dalmata* ne differât point de celui-ci,«.

272 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2322a: »encore que Mr. Teissier (a) veuille qu'on prenne bien garde de ne pas confondre *François Patrice* dont nous parlons avec. ... *François Patrice né dans l'Esclavonie* qui est l'Auteur d'un livre

vom izdanju *Rječnika*, dakle 1697. godine, Bayle nije bio siguran treba li ovu Teissierovu tvrdnju smatrati točnom ili netočnom, zbog čega je izjavio da »bi se o tome trebalo čim prije obavijestiti.«²⁷³ No, u drugom izdanju *Rječnika*, dakle 1702. godine, bio je uvjeren da Teissier nije bio u pravu kada je tvrdio da Petrića Cresanina treba razlikovati od onog *Françoisa Patricea* koji je napisao djelo *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore*. Po Bayleu, riječ je o istoj osobi, pa između te dvojice učenjaka »nema razlike.«²⁷⁴ Da između Petrića Cresanina ili, kako ga naziva Bayle, Petrića filozofa (*Patrice le Philosophe*) i učenjaka koji je poznat kao *Franciscus Patricius Dalmata* nema nikakve razlike, Bayle je u drugom izdanju *Rječnika* potkrijepio i time što se pozvao na prvu knjigu de Thouova djela *Commentariorum de vita sua*, u kojoj de Thou, kratko će Bayle, Frani Petriću, autoru djela *Discussiones peripateticæ*, »daje epitet *Dalmata*.«²⁷⁵ Ovom prilikom ističem da bi-

intitulé, *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore (b)*.« Vidi i: Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (a), p. 2322: »*Teissier, éloges to. 2. pag. 279. édit. 1696.*« Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius).«, p. 268: »Il faut prendre garde de ne pas confondre François Patrice dont nous parlons, avec ... François Patrice né dans l'Esclavonie, qui est l'Auteur d'un livre intitulé *Espositione delli Oracoli di Leone Imperatore*.«

273 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome second, seconde partie (1697), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 751a: »Je repondis *non liquet*, & qu'il faudroit s'en informer dès qu'on le pourroit.« Usp. Bayle, »Natuknica o Petriću filozofu u prvom izdanju *Rječnika*«, p. 366.

274 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2322a: »Je repondis positivement qu'il n'y a là nulle distinction à faire.«

275 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2322a: »Mr. de Thou dans le premier livre *de vita sua* donne l'épithete de *Dalmata* à *Franciscus Patricius* l'Auteur des discussions peripateticques.« Usp. Iacobus Augustus Thuanus [= Jacques Auguste de Thou], »*Commentariorum de vita sua*, libri sex.«, u: Iacobus Augustus Thuanus [= Jacques Auguste de Thou], *Historiarum sui temporis*. Pars quinta. Ab A. C. N. 1594. usque ad Annum eiusdem seculi 1607. (Francofurti: Excudebatur typis Egenolphi Emmelij, impensisque Petri Kopffij Bibliopolae, 1621), pp. 1277-

bliografska jedinica koja bi sadržavala podatke o de Thouovu djelu *Commentariorum de vita sua* nije uvrštena ni u jednu od dosad objavljenih bibliografija o Petriću.

Jöcher je, kao što sam to dokazao već u nekoliko navrata, bio vrlo upućen u sadržaj Bayleove natuknice o Petriću. Štoviše, svoju je natuknicu uvelike temeljio na zapisima iz Bayleova *Rječnika*. Zašto je onda Teissierovu tvrdnju o tome da treba razlikovati dvojicu učenjaka istih imena i prezimena (*François Patrice*), od kojih je jedan bio filozof, a drugi autor djela *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore*, smatrao točnom? Odnosno, zašto je Bayleovu tvrdnju da između dvojice učenjaka na koje je upozorio Teissier nema nikakvih razlika, jer je djelo *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore* napisao Petrić filozof (*Patrice le Philosophe*), a koji je porijeklom bio iz Dalmacije (*Franciscus Patricius Dalmata*), smatrao netočnom? Nažalost, odgovore na ova pitanja nije moguće doznati iz sadržaja Jöcherove natuknice o Petriću jer je Jöcher o učenjaku koji je imao isto ime i prezime kao i Frane Petrić Cresanin zapisao tek ovu rečenicu: »Neki drugi [pisac], istoga imena [*Franciscus Patricius*] iz Slavonije, napisao je [djelo] *Espositione delli oracoli de Leone imperatore*.«²⁷⁶

U natuknici »Patrice (François)« Bayle je bilješku (B) završio opsežnom bibliografskom jedinicom o *Novoj sveopćoj filozofiji (Nova de universis philosophia)*. Ta bibliografska jedinica odnosila se na venecijansko pseudo-izdanje Petrićeve djela, dakle na izdanje iz 1593. godine. Osim o mjestu i godini objavljivanja djela (*l'édition de Venise 1593.*), Bayle nas je izvijestio o izdavaču (*apud Robertum Meietum*), a onda i o potpunom naslovu djela, pri čemu ističem da je zapisao pot-

1471, liber I., pp. 1279-1308, na p. 1292: »*Ferrariae tunc [1571.] profitebatur Fr. Patricius Dalmata, quem quod novas atque à communi sensu alienas atque adeo erroneas opiniones in Aristotelis doctrina explicanda tueri diceretur, ut ex discussionum Peripateticarum parte iam edita patebat.*«

276 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »Ein anderer dieses Namens aus Sclavonien, schrieb *Espositione delli oracoli de Leone imperatore*.«

pune naslove »Dodataka« (*adiecta*),²⁷⁷ koji su sadržavali Petrićeve prijevode kaldejskih, hermetičkih i mističkih spisa, ali i, kao što je zaključio Ivica Martinović, »izvorne Petrićeve članke«.²⁷⁸ Bibliografsku jedinicu o pseudo-izdanju Petrićeve *Nove sveopće filozofije* Bayle je zaključio ovim podacima: premda je u naslovu istaknuto da se sastoji od samo pedeset knjiga, *Nova sveopća filozofija* sadrži šezdeset i devet knjiga koje su ugrađene u četiri dijela – prvi dio, koji je Petrić naslovio *Panaugia*, sadrži deset knjiga, drugi dio, koji je Petrić naslovio *Panarchia*, sadrži dvadeset i dvije knjige, treći dio, koji je Petrić naslovio *Pampsychia*, sadrži pet knjiga, dok četvrti dio, koji je Petrić naslovio *Pancosmia*, sadrži trideset i dvije knjige.²⁷⁹ No, Bayleu je bilo poznato da je *Nova sveopća filozofija* bila objavljena i ranije. Naime, nakon što je ukazao na pogrešan podatak o broju knjiga koji je bio zabilježen na naslovnici pseudo-izdanja *Nove sveopće filozofije* iz 1593. godine, Bayle je na kraju bilješke (B) zapisao sljedeće: *Novu sveopću filozofiju* Petrić je posvetio papi Greguru XIV.; objavio ju je 5. kolovoza 1591. godine u Ferrari; djelo je bilo cenzurirano, zbog čega je Petrić svoj nauk morao poreći, što je i učinio neposredno prije negoli je umro.²⁸⁰ U rubnim bilješkama Bayle je dodao da je podatke o cenzuriranju ferrarskog izdanja *Nove sveopće filozofije* i o Petrićevu odustajanju od nauka koji je iznijet

277 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2322a.

278 Martinović, »Uz Petrićev *Index Pancosmiae*«, *Filozofska istraživanja* 19/1-2 (1999), pp. 139-191, na p. 141.

279 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (B), p. 2322a: »Vous avez pu voir que le titre ne promet que 50. livres, cependant l'on trouve l'ouvrage divisé en 4. parties, dont la première contient 10. livres, la seconde 22. la troisième 5. & la quatrième 32. ce qui fait tout 69. livres. L'auteur intitule la première *Panaugia*, la seconde *Panarchia*, la troisième *Pampsychia*, & la quatrième *Pancosmia*.«

280 Ibid., p. 2322, bilješka (B): »Il dedia cet ouvrage au Pape Gregoire XIV. l'épître dedicatoire est datée de Ferrare le 5. d'Août 1591. Ce livre fut censuré, (d) & il falut que l'auteur se retractât. C'est ce qu'il fit peu avant sa mort (e).«

u tom izdanju, doznao iz 119. knjige de Thouova ljetopisa *Historiarum sui temporis*.²⁸¹

Podatak o ukupnom broju knjiga *Nove sveopće filozofije* u svojoj je natuknici o Petriću zabilježio i Jöcher: »nova de universis philosophia libris 50 comprehensa«.²⁸² Osim Baylea, taj podatak nije istaknuo nijedan dosadašnji Jöcherov izvor. Zato je vrlo vjerojatno da je Jöcher o ukupnom broju knjiga Petrićeva remek-djela doznao upravo iz natuknice koju je Bayle uvrstio u svoje djelo *Dictionnaire historique et critique*. Međutim, za razliku od Baylea, Jöcher nas nije upozorio na netočan podatak koji je o broju knjiga *Nove sveopće filozofije* zapisan na naslovnici izdanja iz 1593. godine, kao što nas nije izvijestio ni o tome da *Nova sveopća filozofija* sadrži šezdeset i devet knjiga.

4.7.3.1. Petrić (ni)je autor spisa *Oracula et vaticinia!*

Kao što sam već istaknuo, moja pretraživanja elektroničkih kataloga važnih europskih knjižnica o djelu koje bi imalo naslov *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore* ili *Espositione delli oracoli de Leone Imperatore* bila su bezuspješna. To sam najprije zaključio onda kada sam analizirao Jöcherovu natuknicu o Petriću, odnosno Jöcherovu tvrdnju da je neki drugi učenjak istoga imena (*Franciscus Patricius*) napisao djelo *Espositione delli oracoli de Leone Imperatore* (vidi 3.). Da su moja pretraživanja elektroničkih kataloga važnih europskih knjižnica o djelu koje bi, pak, imalo naslov *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore* također bila bezuspješna, zaključio sam prilikom analize »Dodatka« (»Addition«) Teissierove natuknice o Petriću (vidi 4.5.2). Međutim, zahvaljujući zapisima u Bayleovoj bilješci (B), zbog čega sam ovo potpoglavlje i odlučio umetnuti odmah nakon prikaza te bilješke, ipak možemo doznati podatke o autoru djela kojem bi naslov glasio *Espositione delli oracoli de Leone Imperatore* ili *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore*.

281 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (d) i rubna bilješka (e), p. 2322.

282 Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303.

Naime, nakon što je upozorio da između Petrića filozofa [Cresanina] i *Françoisa Patricea* koji je napisao djelo *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore* »nema razlike«, Bayle nas je u rubnoj bilješci uputio na prvi dio, a potom na 417. stranici djela koje je, davši mu naslov *De Byzantinarum rerum scriptoribus Graecis liber*, napisao Martin Hanke (Martinus Hankius, 1633-1709).²⁸³ Na spomenutoj stranici, kao i, uostalom, na onoj koja joj prethodi, Hanke je u sklopu natuknice »Leo Sapiens« zapisao bibliografske podatke o izdanjima spisā u kojima su objavljena proročanstva (*oracula*) koja je izrekao bizantski car Leon VI. Mudri (886-912).²⁸⁴ Nakon bibliografskih podataka o izdanju spisa koji sadrži sedamnaest proročanstava cara Leona, koja nam je, objavivši ih 1573. godine u Baselu, na grčkom i latinskom jeziku posredovao Johannes Löwenklau (Ioannes Lewenclaus, 1541-1594), pa bibliografskih podataka o izdanju spisa koji sadrži još šesnaest proročanstava, koja nam je, pak, objavivši ih 1618. godine u Leidenu, na grčkom i latinskom jeziku posredovao Jan Rutgers (Ianus Rutgersius, 1589-1625), Hanke je istaknuo da je o proročanstvima cara Leona na latinskom jeziku izlagao i jedan anonimni pisac, a koji je zapravo, kao što se vjeruje, bio *Franciscus Patritius Dalmata*.²⁸⁵

283 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (b), p. 2322: »Voiez Hankius de scriptor. Byzantinis parte I. pag. 417.«

284 Martinus Hankius [= Martin Hanke], *De Byzantinarum rerum scriptoribus Graecis liber*. Auctorum quinquaginta, qui de Constantinopolitanis aliisque. Tam Civilibus, quam Ecclesiasticis Antiquitatibus Monumenta nobis reliquerunt, vitas, scripta, de scriptis iudicia Distinctionem in modum recenset. Accesserunt sex Indices. (Lipsiae: Sumptibus Johannis Adami Kästneri, 1677), s. v. »Leo Sapiens«, pars I., caput XXIII, pp. 412-417, n. IX, pp. 416-417.

285 Hankius [= Hanke], *De Byzantinarum rerum scriptoribus Graecis liber.*, s. v. »Leo Sapiens«, pars I., caput XXIII, n. IX, pp. 416-417: »Prodierunt, ex his Oraculis postremum, id est, XVII, Graecè & Latinè interprete *Leunclavio*, Constantini Manassis annalibus additum, Basileae M.D.LXXIII, in 8. Priora XVI, Graecè & Latinè, interprete *Rutgersio*, cum ejusdem notis, in ejusdem variis Lectionibus [lib. V, cap. VIII] Lugduni Batavorum M.DC.XVIII, in 4. Omnia Graecè & Latinè,

Da je Frane Petrić Cresanin bio autorom djela koje su Teissier, Bayle i Jöcher naslovili *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore*, odnosno *Espositione delli oracoli de Leone Imperatore*, smatrao je i Giusto Fontanini (Justus Fontaninus, 1666-1736), talijanski antikvar, bibliograf, profesor književnosti na rimskom sveučilištu La Sapienza i titularni nadbiskup Ankare. U svojem katalogu *Bibliotheca Josephi Renati Imperialis* iz 1711. godine Fontanini je popisao i Petrićeva djela.²⁸⁶ Jedno od njih naslovio je *Expositio oraculorum Leonis Sapientis*, nakon čega nas je uputio na natuknicu »Leo Sapiens Imperator«.²⁸⁷ U nju je, osim djela koje nam je o proročanstvima bizantskoga cara Leona VI. posredovao Rutgers,²⁸⁸ uvrstio i djelo koje je pripisao Frani Petriću. Premda je priznao da u tom djelu nema Petrićeva imena (*sine eius nomine*), Fontanini to nije spriječilo da sastavi bibliografsku jedinicu koja sadrži ove podatke: »Oracula & vaticinia XVII. de futuro CPolis statu latine & Italice studio Francisci Patrici [sine ejus nomine] Brixiae per Petrum Mariam Marchettum 1596. in 8°.«²⁸⁹

Sa sadržajem Fontaninijeva *Kataloga*, time i sa sadržajem bibliografskih podataka o djelu koje je Fontanini pripisao Petriću, bio je upoznat i Pietro Donazzolo, autor prve bibliografije o Petriću. Naime, u popis Petrićevih tiskanih djela (»Ope-

interpretibus *Rutgersio & Leunclavio*, cum figuris, & *Anonymi* [quem neque Scholarium, neque Rhuzanum, quamvis Constantinopolitanorum vaticiniorum explicationes scripserint, Petrus Lambecius esse iudicat] paraphrasi Graecâ, & alterius *Anonymi* [qui Franciscus Patritius Dalmata creditur] expositione Latina.«

286 Justus Fontaninus [= Giusto Fontanini], *Bibliothecae Josephi Renati Imperialis Sanctae Romanae Ecclesiae Diaconi Cardinalis Sancti Georgi Catalogus*, secundum auctorum cognomia ordine alphabetico dispositus una cum altero catalogo Scientiarum & artium. (Romae: Ex Officina typographica Francisci Gonzagae, 1711), s. v. »Patricius Franciscus [junior]«, p. 373a.

287 Fontaninus [= Fontanini], *Bibliothecae Josephi Renati Imperialis Sanctae Romanae Ecclesiae Diaconi Cardinalis Sancti Georgi Catalogus*, s. v. »Patricius Franciscus [junior]«, p. 373a.

288 Ibid., s. v. »Leo Imperator [cognomeno Philosophus & Sapiens.]«, p. 284b: »Oracula & vaticinia XVII. de futuro C[onstantino]Polis statu GL. *Exst.* in variis lectionibus Rutgersii. pag. 467.«

289 Ibid.

re stampate«), koji je sastavni dio njegove studije »Francesco Patrizio di Cherso erudito del secolo decimosesto (1529-1597)« iz 1912. godine, Donazzolo je uvrstio i bibliografsku jedinicu koja se temeljila na podacima koje je zapisao Fontanini: »Oracula et vaticinia de futuro.... statu Latine et italice studio Francisci Patricii (sine eius nomine) Brixiae, per Petrum Mariam Marchetum, 1596 in 8°.«²⁹⁰ Osim podatka koji se odnosi na format (*in 8°*), Donazzolove zapise o djelu *Oracula et vaticinia* preuzela je Paola Maria Arcari, autorica druge bibliografije o Petriću. Te podatke Arcari je u bibliografiju o Petriću, koju je objavila 1935. godine u sklopu monografije *Il pensiero politico di Francesco Patrizi da Cherso*, također uvrstila u poglavlje koje se odnosi na popis Petrićevih djela (»Le opere di F. Patrizi«).²⁹¹ Sljedeće tri bibliografije o Petriću sastavili su hrvatski istraživači filozofske baštine. Budući da se Vladimir Premec u prvoj hrvatskoj bibliografiji o Petriću, koja je objavljena 1968. godine u monografiji *Franciskus Patricijus*, potpuno oslonio na podatke koje su zapisali Donazzolo i Arcari, a što sam, smatram, dokazao u članku »Hrvatske bibliografije o Petriću«,²⁹² za očekivati je bilo da će djelo *Oracula et vaticinia* biti uvršteno i u njegov popis Petrićevih tiskanih djela. I doista, u »Bibliografiji radova F. Patricija« Premec je o djelu *Oracula et vaticinia* zabilježio podatke koji su istovjetni onima iz bibliografije koju je sastavila Paola Maria Arcari.²⁹³ Druga hrvatska

bibliografija o Petriću, ona koju su, objavivši je 1979. godine u hrvatskom izdanju Petrićeve *Nove sveopće filozofije*, sastavili Vladimir Premec i Franjo Zenko, također sadrži podatke o djelu *Oracula et vaticinia*. Ti podaci istovjetni su onima koje smo već imali prilike doznati od Arcari i Premca, te su također uvršteni u popis Petrićevih tiskanih djela.²⁹⁴ Nažalost, ili možda ipak srećom, treća hrvatska bibliografija o Petriću, dakle ona koja je objavljena 1993. godine u časopisu *Studia historiae philosophiae Croaticae*, a koja se temeljila na bibliografiji Vladimira Premca iz 1968. godine i na bibliografskim jedinicama koje su, ažurirajući Premčevu bibliografiju, sastavili Franjo Zenko (1979), Mihaela Girardi Karšulin (1992) i Ljerka Schiffler (1993), ne sadrži popis Petrićevih djela, nego samo podatke o onim djelima u kojima se, u najvećem broju slučajeva, nalaze zapisi o Petriću. Sintagmu »u najvećem broju slučajeva« upotrijebio sam zato jer ta hrvatska bibliografija o Petriću, kao i, uostalom, one koje joj prethode, a o čemu

društvenih nauka, 1968), pp. 22-25, na p. 25: »Oracula et vaticinia de futuro ... statu latine et italice studio Francisci Patricii (Sine eius nomine) per Petrum Mariam Marchetum, Brixiae 1596.«

²⁹⁴ V.[ladimir] Premec i F.[ranjo] Zenko, »Bibliografija: I. Djela Frane Petrića«, nepaginirani dodatak u: Frane Petrić, *Nova sveopća filozofija*, priredio i pogovor napisao Vladimir Filipović. Prijevod s latinskog Tomislav Ladan / *Panaugia, Panarchia, Pampsychia, Pancosmia* (XII, XIII, XIV, XXIII-XXXII) / Serafin Hrkač / *Pancosmia* (I-XI, XV-XXII) /. Stručnu redakciju prijevoda izvršio Kruno Krstić (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979). Izdanje sadrži pretisak latinskog izvornika: Franciscus Patricius, *Nova de universis philosophia* (Ferrariae: Apud Benedictum Mammarelum, 1591) i hrvatski prijevod. Odmah iza pretiska, u izdanje je uvrštena napomena s potpisom »Urednik«, nakon čega slijede razni »Dodaci«. Napomena urednika i »Dodaci« zauzimaju još 77 stranica. Nijedna od njih pritom nije označena. Jedan od »Dodataka« naslovljen je »Bibliografija«, a sastoji se od dvaju poglavlja. Prvo poglavlje, kojemu je naslov »Djela Frane Petrića«, podijeljeno je na dva potpoglavlja: prvo od njih sadrži popis Petrićevih tiskanih djela, a drugo popis Petrićevih rukopisa. Drugo poglavlje ima naslov »Literatura o Frani Petriću«. Podaci o djelu *Oracula et vaticinia* uvršteni su u prvo potpoglavlje prvoga poglavlja »Bibliografije«: »Oracula et vaticinia de futuro ... statu latine et italice studio Francisci Patricii (Sine eius nomine) per Petrum Mariam Marchetum, Brixiae 1596.«

²⁹⁰ [Pietro Donazzolo], »Elenzo delle opere di Francesco Patrizio: Opere stampate.«, u: Pietro Donazzolo, »Francesco Patrizio di Cherso erudito del secolo decimosesto (1529-1597)«, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* 28 (Parenzo [Poreč], 1912), pp. 125-127, na p. 127, n. 19.

²⁹¹ [Paola Maria Arcari], »Bibliografia: Le opere di F. Patrizi«, u: Paola Maria Arcari, *Il pensiero politico di Francesco Patrizi da Cherso* (Roma: Arti grafiche Zamperini & Lorenzini, 1935), pp. 297-330, na pp. 299-300: »Oracula et vaticinia de futuro.... statu Latine et italice studio Francisci Patricii (sine eius nomine) Brixiae, per Petrum Mariam Marchetum, 1596.«

²⁹² Davor Balić, »Hrvatske bibliografije o Petriću«, *Cris: časopis Povijesnog društva* 10 (2008), pp. 150-176, na pp. 156a-164b.

²⁹³ [Vladimir Premec], »Patricijevo djelo: Bibliografija radova F. Patricija«, u: Vladimir Premec, *Franciskus Patricijus* (Beograd: Odeljenje za filozofiju Instituta

sam također pisao u članku »Hrvatske bibliografije o Petriću«, sadrže podatke i o onim djelima u kojima nema zapisā o Frani Petriću.²⁹⁵

Da je Petrić bio autor djela *Oracula et vaticinia*, smatrali su i neki drugi suvremeni hrvatski istraživači filozofske baštine. U ovom članku upozorit ću na njih dvoje: Šimu Jurića i Ljerku Schiffler. U bibliografiji koja je pod naslovom *Iugoslaviae scriptores Latini recentiores aetatis* objavljena 1968. godine, a za koju je podatke skupio i koju je uredio Šime Jurić, bibliografska jedinica o djelu *Oracula et vaticinia* uvelike se temeljila na zapisima Pietra Donazzola: »Oracula et vaticinia de futuro ... statu. Latine et Italice /studio Francisci Patricii/. Brixiae, per Petrum Mariam Marchetum, 1596. 8°.«²⁹⁶ Dakle, jedina razlika između Jurićeve i Donazzolove jedinice očituje se u tome što Jurić nije istaknuo da u djelu nema Petrićeva imena (*sine eius nomine*). Ali, Jurić u bibliografiji ni nije krio izvor svojih podataka: »Atti e men. [sic!], Vol. XXIX [sic!], 28/1912, str. 127.«²⁹⁷ Pritom je, kao što sam sugerirao, učinio dvije pogreške. Prva se odnosi na jednu od riječi iz naslova časopisa *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* u kojem je Donazzolo objavio svoju bibliografiju o Petriću: umjesto pokrate »men.«, kojom nas je htio izvijestiti da časopis u svojem naslovu sadrži riječ »memorie« (*sjećanja*), Jurić je trebao zapisati pokratu »mem.«. Druga pogreška koju je Jurić napravio pri navođenju izvora svojih podataka o djelu *Oracula et vaticinia* odnosi se na svezak časopisa u kojem je objavljena Donazzolova bibliografija o Petriću. Umjesto na 29., Jurić se trebao pozvati na 28. svezak. Inače, bibliografsku jedinicu koja je o djelu *Oracula et vaticinia* isto-

vjetna onoj iz bibliografije *Iugoslaviae scriptores Latini recentiores aetatis*, Jurić je 1971. godine uvrstio i u bibliografiju *Croatiae scriptores Latini recentiores aetatis*.²⁹⁸ I u njoj je zapisao pogrešne podatke o izvoru svojih zapisa: »men.«, umjesto »mem.« i »vol. XXIX«, umjesto »vol. XXVIII«.²⁹⁹

Ustrajnost u zastupanju stajališta da je Petrić bio autor djela *Oracula et vaticinia*, od suvremenih je hrvatskih istraživača filozofske baštine iskazala i Ljerka Schiffler. Naime, u posljednjih petnaest godina ova je petricologinja djelo *Oracula et vaticinia* dvaput pripisala Petriću. U svoj, kako ga naziva, »prikaz misli i djela Frane Petrića/Franciscus Patricius«,³⁰⁰ koji je, objavivši ga 1997. godine, nasloвила *Frane Petrić / Franciscus Patricius: Od škole mišljenja do slobode mišljenja*, Schiffler je priložila i popis Petrićevih djela.³⁰¹ U njega je uvrstila i sljedeće djelo: »Oracula et vaticinia de futuro..., Brixiae, 1596.«³⁰² Dakle, Schiffler je zanemarila brojne podatke koje su o ovom djelu zapisali Donazzolo, Arcari, Premec i Zenko: podatke o jezicima na kojem je djelo bilo napisano (*latine et italice*), podatak o tome da u djelu nema Petrićeva imena (*sine eius nomine*) i podatke o izda-

295 Balić, »Hrvatske bibliografije o Petriću«, pp. 169a-170b.

296 Šime Jurić (collegit et digessit), *Iugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatis*, pars I. Opera scriptorum Latinorum natione Croatarum usque ad Annum MDCCCXLVIII typis edita, tomus I. Index alphabeticus, fasciculus 3. Litterae Pe-Ž (Zagrabiae: Institutum historicum Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1968), s. v. »Petris, Franjo«, pp. 441-442, na p. 442, n. 2587.

297 Jurić (collegit et digessit), *Iugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatis*, s. v. »Petris, Franjo«, p. 442, n. 2587.

298 [Šime Jurić], »Philosophia. Psychologia. Naturae res occultae. Magia«, pp. 6-27, u: Šime Jurić (collegit et digessit), *Croatiae scriptores Latini recentioris aetatis: Opera scriptorum Latinorum natione Croatarum usque ad Annum MDCCCXLVIII typis edita* (Zagrabiae: Institutum historicum Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1971), s. v. »Petris Franjo«, p. 9a, n. 38: »Oracula et vaticinia de futuro ... statu. Latine et italice [studio Francisci Patricii]. Brixiae, per Petrum Mariam Marchetum, 1596. 8°.«

299 [Jurić], »Philosophia. Psychologia. Naturae res occultae. Magia«, s. v. »Petris Franjo«, p. 9a, n. 38: »Atti e men., Vol. XXIX, 28/1912, str. 127.«

300 [Ljerka Schiffler], »Uvodna napomena«, u: Ljerka Schiffler, *Frane Petrić / Franciscus Patricius: Od škole mišljenja do slobode mišljenja* (Zagreb: Institut za filozofiju, 1997), p. 7.

301 [Ljerka Schiffler], »Djela«, u: Ljerka Schiffler, *Frane Petrić / Franciscus Patricius: Od škole mišljenja do slobode mišljenja*, pp. 297-300. Unutar poglavlja »Djela« autorica je razlikovala Petrićeva tiskana djela (pp. 297-299), Petrićeve rukopise (pp. 299-300) i hrvatske prijevode Petrićevih djela (p. 300).

302 [Schiffler], »Djela«, u: Schiffler, *Frane Petrić / Franciscus Patricius: Od škole mišljenja do slobode mišljenja*, p. 298.

vaču djela (*per Petrum Mariam Marchetum*). Uz to, premda se radi o podatku koji je naveo samo Donazzolo, Schiffler nas nije izvijestila ni o formatu djela (*in 8°*). Popis Petrićevih djela Schiffler je priložila i u knjizi koju je objavila 2007. godine pod naslovom *Frane Petrić o pjesničkom umijeću*.³⁰³ U taj popis također je uvrstila djelo *Oracula et vaticinia*. Budući da se pritom odlučila potpuno osloniti na podatke koje je doznala ili iz bibliografije koju je 1968. godine sastavio Premec ili iz bibliografije koju su 1979. godine sastavili Premec i Zenko, u Petrićeva je djela svrstala i ovo: »Oracula et vaticinia de futuro (...) statu latine et italice studio Francisci Patricii (Sine eius nomine) per Petrum Mariam Marchetum, Brixiae 1596.«³⁰⁴

Budući da je bibliografske jedinice o djelu *Oracula et vaticinia*, pripisavši ga pritom Petriću, zabilježilo barem onih sedmero istraživača na koje sam uputio u ovom potpoglavlju, očekivao sam da ću podatke o tom djelu doznati i iz elektroničkih kataloga važnih europskih knjižnica. Ukoliko važnom europskom knjižnicom smatramo Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu, onda je nužno istaknuti da njezin elektronički katalog sadrži i podatke o djelu *Oracula et vaticinia*, koji počivaju ili na Jurićevoj bibliografiji *Iugoslaviae scriptores Latini recentiores aetatis* ili, pak, na bibliografiji koju je isti istraživač objavio pod naslovom *Croatiae scriptores Latini recentiores aetatis*.³⁰⁵ Da su u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu podatke o djelu *Oracula et vaticinia* temeljili na jednoj od dviju Jurićevih bibliografija, dokazu-

je nam zapis koji je uvršten u napomenu: »Atti e mem., v. 29 [sic!], 28/1912., pag. 127«.³⁰⁶ Dakle, premda su ispravili onaj Jurićev previd koji se odnosio na pokratu riječi »memorie«, pa umjesto »men.« zapisali »mem.«, knjižničari ipak nisu provjerili, a time ni ispravili, pogrešan Jurićev podatak o svesku časopisa *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* u kojem je Donazzolo donio bibliografsku jedinicu o djelu *Oracula et vaticinia*. Zato je, umjesto 28. sveska, ostao naveden pogrešan, dakle 29. svezak. Uz iznijeto, elektronički katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu ne sadrži podatak o signaturi ovoga djela. Znači da Knjižnica ne posjeduje nijedan njegov primjerak, a za što sam od knjižničarā dobio i usmenu potvrdu.

Međutim, osim Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, podatke o djelu *Oracula et vaticinia* ne sadrži nijedan drugi elektronički katalog europskih knjižnica. Na temelju toga može se zaključiti da djelo koje bi bilo naslovljeno *Oracula et vaticinia* zapravo nikada nije ugledalo svjetlo dana. Ipak, pretražujući podatke o izdavaču, doznao sam da je Pietro Maria Marchetti (Petrus Maria Marchettus, 1565-1615) doista otisnuo djelo čiji je naslov bio sličan onom koje su autori bibliografija o Petriću naslovili *Oracula et vaticinia*. Naime, u Bresciji je 1596. godine objavljeno djelo koje ima ovaj naslov: *Vaticinium Severi et Leonis Imperatorum / Profetia di Severo et Leone Imperatori* (Slika 5.).³⁰⁷

To djelo napisano je na latinskom i talijanskom jeziku te sadrži, kao što stoji na naslovnici, predviđanja cara Severa i cara Leona, iz kojih se završetak ili kraj turskih osvajanja vidi već za vrijeme njihova sadašnjega cara (*in quo videtur finis Turcarum in praesenti eorum Imperatore / nella quale si vede il fine de Turchi nel presente loro*

303 [Ljerka Schiffler], »Bibliografija. Djela Frane Petrića«, pp. LXXXVII-XCII, u: Ljerka Schiffler, »Petrićeva poetika«, pp. VII-C, u: Ljerka Schiffler, *Frane Petrić o pjesničkom umijeću. Izabrani tekstovi*, prijevod s talijanskog Karmen Milačić i Sanja Roić (Zagreb: Institut za filozofiju, 2007). Unutar poglavlja »Bibliografija. Djela Frane Petrića« autorica je razlikovala Petrićeva tiskana djela (pp. LXXXVII-XC), Petrićeve rukopise (pp. XC-XCII) i Petrićeva djela u hrvatskom prijevodu (p. XCII).

304 [Schiffler], »Bibliografija. Djela Frane Petrića«, p. LXXXIX.

305 Vidi na: <http://katalog.nsk.hr/F/Y43C7D44GQT93GTKVDY6SHXEIRDV77LITCDNR7DK9H8AV3DMQG-03586?func=find-e&request=oracula+et+vaticinia> (dohvaćeno 14. prosinca 2011).

306 Ibid.

307 *Vaticinium Severi, et Leonis Imperatorum*, in quo videtur finis Turcarum in praesenti eorum Imperatore, unā cum alijs nonnullis in hac re Vaticinijs. *Profetia di Severo, et Leone Imperatori*, nella quale si vede il fine de Turchi nel presente loro Imperatore, con alcune altre Profetie in questo proposito. (In Brescia: Appresso Pietro Maria Marchetti, 1596).

Imperatore). Uz iznijeto, što također doznajemo iz naslovnice, osim završetka ili kraja turskih osvajanja koja će se dogoditi za vrijeme njihova sadašnjega cara, djelo sadrži i neka druga predviđanja (*unà cum alijs nonnullis in hac re Vaticinijs / con alcune altre Profetie in questo proposito*). U »Uvodu« (*Prohoemium / Proemio*), na kraju kojega, nažalost, nema podataka o autoru, istaknuto je da su predviđanja cara Leona prikazana mnogim slikama (*figura*) i da su ukrašena grčkim epigramima,³⁰⁸ kao i to da je, kako bismo predviđanja cara Leona još bolje razumjeli, uz svaku sliku donijeto njezino tumačenje.³⁰⁹ Nakon šesnaest predviđanja cara Leona, djelo sadrži još dva predviđanja o završetku ili kraju turskih osvajanja koja će se dogoditi za vrijeme njihova sadašnjega cara. Prvo od njih naslovljeno je *Vaticinium Maumectanorum / Profetia de Meumetani*,³¹⁰ dok je drugo naslovljeno *Vaticinium Maumectis: Prophetæ Saracenorum et Turcarum / Profetia di Macometto: Profeta di Saraceni et Turchi*.³¹¹

308 »Prohoemium in explanationem praesentium propheticarum figurarum, finis Imperii Ottomannorum in Byzantio.« / »Proemio nella dichiarazione delle presenti profetiche figure, del fine dell'Imperio Ottomanno in Constantinopoli.«, u: *Vaticinium Severi, et Leonis Imperatorum / Profetia di Severo, et Leone Imperatori*, pp. 3-5, na p. 4: »Leonis igitur vaticinium in Xerolipho positum, multis figuris atque graecis epigrammatibus fuit ornatum,« / pp. 5-7, na p. 6: »La profetia adunque di Leone posta nel Xerolifo, fù di molte figure, & epigrami grechi ornata,«.

309 »Prohoemium in explanationem praesentium propheticarum figurarum, finis Imperii Ottomannorum in Byzantio.« / »Proemio nella dichiarazione delle presenti profetiche figure, del fine dell'Imperio Ottomanno in Constantinopoli.«, p. 5: »Ut igitur omnes facilius intelligant praesens vaticinium, figuras atque dieteria ponemus una cum singularum explanationibus.« / p. 7: »accioche adunque tutti intendano più facilmente la presente profetia, metteremo le figure, & i motti insieme con le dichiarazioni di ciascuna.«

310 »Vaticinium Maumectanorum.« / »Profetia de Meumetani.«, u: *Vaticinium Severi, et Leonis Imperatorum / Profetia di Severo, et Leone Imperatori*, pp. 79-86 / pp. 87-95.

311 »Vaticinium Maumectis: Prophetæ Saracenorum & Turcarum.« / »Profetia di Macometto: Profeta di Saraceni & Turchi.«, u: *Vaticinium Severi, et Leonis Imperatorum / Profetia di Severo, et Leone Imperatori*, pp. 96-100 / pp. 101-106.

VATICINIUM
SEVERI, ET LEONIS
IMPERATORVM,
IN QVO VIDETVR FINIS TVR-
carum in praesenti eorum Imperatore,
Vnà cum alijs nonnullis in hac re Vaticinijs.
P R O F E T I A
D I S E V E R O , E T L E O N E
I M P E R A T O R I ,
N E L L A Q V A L E S I V E D E I L F I N E
de Turchi nel presente loro Imperatore,
Con alcune altre Profetie in questo proposito.

In Brescia, Appresso Pietro Maria Marchetti. 1596.
Con licenza de' Superiori.

Slika 5. Naslovnica djela *Vaticinium Severi, et Leonis Imperatorum / Profetia di Severo, et Leone Imperatori* iz 1596. godine: *Vaticinium Severi, et Leonis Imperatorum*, in quo videtur finis Turcarum in praesenti eorum Imperatore, unà cum alijs nonnullis in hac re Vaticinijs. *Profetia di Severo, et Leone Imperatori*, nella quale si vede il fine de Turchi nel presente loro Imperatore, con alcune altre Profetie in questo proposito. (In Brescia: Appresso Pietro Maria Marchetti, 1596).

U djelu *Vaticinium Severi et Leonis Imperatorum / Profetia di Severo et Leone Imperatori*, dakle u djelu koje su Teissier, Bayle i Jöcher nasloveli *Espositione delli oracoli di Leone Imperatore* ili *Espositione delli oracoli de Leone Imperatore*, odnosno u djelu koje su Fontanini, Donazzolo, Arcari, Premec, Zenko, Jurić i Schiffler nasloveli *Oracula et vaticinia*, Petrićevo ime doista nije spomenuto nijednom. Zbog toga je nejasan razlog zbog kojega bi to djelo trebalo pripisivati hrvatskom renesansnom filozofu Frani Petriću, a još je

nejasniji razlog zbog kojega su to činili dosadašnji istraživači Petrićeva opusa. Na kraju, sigurno je da nijedan od spomenutih istraživača u ruci nije držao djelo kojem bi naslov glasilo *Oracula et vaticinia*. Kao što sam već istaknuo, djelo koje bi imalo takav naslov nije nikada objavljeno. Osim toga, vrlo je vjerojatno da nijedan od spomenutih istraživača nije vidio ni naslovnicu djela *Vaticinium Severi et Leonis Imperatorum / Profetia di Severo et Leone Imperatori*, kao što nije bio upoznat ni s njegovim sadržajem. U suprotnom, podatke o gradu u kojem je to djelo objavljeno, kao i o njegovu izdavaču, ne bi redovito bilježili na latinskom (*Brixiae, per Petrum Mariam Marchetum*), nego na talijanskom jeziku (*in Brescia, appresso Pietro Maria Marchetti*).

4.7.4. Bilješka (C)

U bilješci (C), koju je napisao između objavljivanja prvog i drugog izdanja svojega *Rječnika*, dakle između 1697. i 1702. godine, Bayle se očitovala o podacima koji su, kako ističe, o Petriću uvršteni u novu natuknicu pariškog izdanja Morerijeva djela *Le grand dictionnaire historique* iz 1699. godine.³¹² U tom izdanju *Rječnika*, izvještava Bayle, zapisane su ove tvrdnje: Petrić je živio u 17. stoljeću; na talijanskom je jeziku napisao djelo *Histoire de la Poësie*, koje je podijeljeno u deset knjiga; u tom djelu Petrić se iskazao kao povjesničar, dok je pravilima umjetnosti pridavao neznatnu pozornost; umro je 1597. godine u Rimu.³¹³

Najveći broj Bayleovih primjedaba odnosio se na tvrdnje o Petrićevu djelu *Della Poetica*, od kojih ga je najviše zasmatala ona da se Petrić nije dovoljno usmjerio na pravila umjetnosti, već da se iskazao kao povjesničar pjesništva. Nakon što

je naglasio da je ta tvrdnja u potpunosti preuzeta iz djela *Jugemens des Scavans ... Contenant les Poetes*, koje je, objavivši ga 1686. godine, napisao Adrien Baillet (1649-1706), Bayle je dodao da se Baillet oslonio na prosudbe koje je u svojem djelu *Reflexions sur la Poetique d'Aristote* iz 1674. godine izrekao francuski isusovac René Rapin (1621-1687), koji je, misli Bayle, jedva poznao sadržaj Petrićeva djela.³¹⁴ Kao i mnogo puta ranije, Bayle je ponovo dokazao svoju upućenost u sadržaj biografskih leksikona i srodnih im izdanja. Naime, u natuknici »François Patrizzi« Baillet je, pozvavši se pritom na Rapina, doista zapisao da se Petrić u djelu *Della Poetica* iskazao kao povjesničar, dok je pravilima umjetnosti pridavao neznatnu pozornost.³¹⁵ Na kraju natuknice Baillet nas je uputio na svoj izvor: »Ren. Rapin avertissem. des Reflex. sur la Poëtique.«³¹⁶ U »Upozorenju« (»Avertissement«) svojega djela *Reflexions sur la Poetique d'Aristote* Rapin je, pak, istaknuo da su mnogi mislioci, pa tako i Petrić, u svojim djelima griješili, jer su Aristotelovu *Poetiku* najčešće tumačili »doslovno« (*literalement*), pri čemu su je često sagledavali iz perspektive drugih disciplina, i to, primjerice, ili kao retoričari ili kao dijalektiča-

312 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (C), p. 2322a-b: »(C) Un nouvel article sur quoi j'ai une remarque à faire. Ce nouvel article est celui de Patricius (François) & se trouve à la page 133. de l'edition de Paris 1699.«

313 Ibid., bilješka (C), p. 2322b: »Il contient ceci; que ce François Patricius a vecu dans le XVII. siecle, qu'il a écrit en Italien une Histoire de la Poësie, divisée en dix livres; qu'il s'est contenté de faire l'Historien dans cet Ouvrage, sans beaucoup s'étendre sur les regles de l'Art; qu'il eut la tête coupée à Rome l'an 1597.«

314 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (C), p. 2322b: »ouvrage [de arte poetica] qui est le même que celui où, si nous en croions le Pere Rapin cité par Mr. Baillet (f), l'on se contente de faire l'Historien, sans s'étendre beaucoup sur les regles de l'art: pour le dire en passant, il y a beaucoup d'aparence que ce Jesuïte ne connoissoit guere cet écrit de François Patricius.«; Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (f), p. 2322: »Au 1. tome du jugement sur les poëtes n. 1062. pag. 45.«

315 [Adrien Baillet], »[Jugemens des Scavans sur les principaux Ouvrages des Auteurs. Contenant les Poetes.] Seconde partie«, u: [Adrien Baillet], *Jugemens des Scavans sur les principaux Ouvrages des Auteurs. Contenant les Poetes*. Tome quatrième. Première partie [-seconde partie] (A Paris: Chez Antoine Dezallier, 1686), pp. 103-208 prve paginacije, pp. 1-273 druge paginacije, s. v. »François Patrizzi«, pp. 45-46 druge paginacije, n. M.LXII., na p. 45: »Mais le P. Rapin témoigne qu'il s'est contenté de faire l'Historien dans cet Ouvrage, sans s'étendre beaucoup sur les regles de l'Art.«

316 [Baillet], »[Jugemens des Scavans sur les principaux Ouvrages des Auteurs. Contenant les Poetes.] Seconde partie«, s. v. »François Patrizzi«, p. 45.

ri ili, kako je Rapin ocijenio Petrićev pristup, kao povjesničari.³¹⁷ Inače, podatke o Rapinovu djelu *Reflexions sur la Poétique d'Aristote* ne sadrži nijedna od dosad objavljenih bibliografija o Petriću.

U bilješci (C) Bayle je dokazao i svoju upućenost u strukturu Petrićeva djela *Della Poetica*. Osim što je istaknuo da je djelo podijeljeno na dvije dekade, u rubnoj bilješci je zapisao i naslove svake od njih (*Della poetica deca istoriale, Della poetica deca disputata*), kao i podatke o gradu te godini njihova objavljivanja (*imprimé à Ferrare l'an 1586*).³¹⁸ Nakon što je izjavio da se Petrić u prvoj dekadi doista iskazao kao povjesničar, Bayle je, pozvavši se pritom na Crassa, naglasio da je Petrić u drugoj dekadi »uistinu namučio Aristotela«. ³¹⁹ Zbog toga o Petrićevu djelu *Della*

Poetica »ne treba govoriti nepovoljno«, nego onako kako je to, sugerira nam Bayle, učinio Rossi, koji je o djelu »govorio vrlo povoljno«. ³²⁰ U tu svrhu Bayle je citirao onu rečenicu iz *Pinakoteke* u kojoj je Rossi zapisao da se djelo *Della Poetica* sastoji od triju dekada kojima se prava vrijednost jedva može procijeniti. ³²¹

Očekivano, Bayle se izjasnio i o onim tvrdnjama svojih prethodnika koje su se odnosile na broj knjiga, odnosno na broj dekada Petrićeva djela *Della Poetica*. Nakon što je podsjetio da u Morerijevu *Rječniku* piše da je djelo podijeljeno u deset knjiga (*en 10. livres*) i nakon što je istaknuo da se iz Rossijeve *Pinakoteke* može pretpostaviti da je djelo podijeljeno u tri dekade (*suppose qu'elle contenoit trois decades*), ³²² razmatranja o Petrićevu djelu *Della Poetica* Bayle je u bilješci (C) zaključio rečenicom u kojoj je izjavio da su navedene tvrdnje netočne i kako je sigurno da djelo sadrži dvije dekade (*il est sûr qu'elle en contient deux [decades]*). ³²³

Posljednja Bayleova primjedba na sadržaj natuknice o Petriću u Morerijevu *Rječniku* odnosila se na zapis o stoljeću u kojem je Petrić živio. Nakon što je ponovio da u *Rječniku* piše da je Petrić živio u 17. stoljeću (*Patricius a vecu dans le XVII. siecle*), a da je umro 1597. godine (*l'an 1597*), pogrešan podatak o stoljeću u kojem je Petrić živio Bayle je ipak pripisao tiskaru. ³²⁴

317 [René Rapin], »Avertissement.«, u: [René Rapin], *Reflexions sur la Poétique d'Aristote*, et sur les Ouvrages des Poetes anciens & modernes. (A Paris: Chez François Muguet, 1674), ff. a iiiiiiijr-e iiijv, na ff. e ijr-v: »Il ne parut depuis aucune Poétique, jusques au siecle passé: où celle d'Aristote fut apportée avec ses autres écrits de Constantinople en Italie: & où il s'éleva alors une foule de Commentateurs qui écrivirent sur cette Poétique. Dont les premiers furent Victorius, Madius, Robortellus, qui interpreterent assés litteralement le texte de ce Philosophe, sans entrer fort dans son esprit. Ceux-cy furent suivis de Castelvetro, de Piccolomini, de Beni, de Ricobon, de Majoragius, de Minturnus, de Vida, de Patricius, d'André Gili, de Vossius, & de quantité d'autres. Mais Vossius a commenté Aristote en pur Scholiaste, Gili en Rheteur, Patricius en Historien, Vida en Poëte, qui veut plaire plus qu'instruire, Minturnus en Orateur, Majoragius & Ricobon en Dialecticiens, Beni en Docteur qui a le jugement sain, quand il ne s'agit pas de l'honneur de son païs.«

318 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (C), p. 2322b: »C'est un ouvrage divisé en deux (g) decades.«; Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (g), p. 2322.

319 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (C), p. 2322b: »dans la premiere desquelles l'auteur agit en historien, & dans la seconde en disputeur (h) fait suer Aristote.« Vidi i: Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, rubna bilješka (h), p. 2322: »Lorenzo Crasso, elogii to. I. pag. 62.« Usp. Crasso, *Elogii d'huomini letterati*, s. v. »Francesco Patrizio«, p. 62: »e due Deche dell'Arte Poetica, dove veramente fà sudare Aristotele.«

320 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (C), p. 2322b: »que puis qu'on ne vouloit dire de cet ouvrage qu'une chose desavantageuse, il ne falloit point citer le seul Janus Nicius Erythr[a]eus qui en a parlé fort avantageusement.«

321 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (C), p. 2322b. Usp. Erythraeus, *Pinacotheca imaginum illustrium*, s. v. »Franciscus Patritius.«, pp. 204-205: »Edidit [Franciscus Patritius] de scribenda historia tres dialogos, & de arte poetica totidem decadas, quibus precium statui pro illorum aestimatione vix potest.«

322 Bayle, *Dictionnaire historique et critique*, tome troisième, seconde edition (1702), s. v. »Patrice (François)«, bilješka (C), p. 2322b.

323 Ibid.

324 Ibid., bilješka (C), p. 2322b: »Placer au XVII. siecle un homme qu'on croit avoir eu la tête coupée l'an 1597.«

Što su poduzeli priređivači Morerijeva *Rječnika*? Nažalost, do 1716., odnosno 1717. godine, nisu poduzeli ništa. Naime, i u natuknici koja je o Petriću objavljena 1716. godine, a u drugom svesku *Dodatka* prethodnim izdanjima Morerijeva *Rječnika* (*Supplement aux anciennes éditions du grand dictionnaire historique*), stoji da je Petrić napisao djelo *Histoire de la Poësie* koje je podijeljeno u deset knjiga i u kojem se Petrić iskazao kao povjesničar, dok je pravilima umjetnosti pridavao neznatnu pozornost.³²⁵ Istina, u *Dodatku* je ispravljena pogreška o stoljeću u kojem je Petrić živio, pa je u natuknici naveden točan podatak: Petrić je živio u 16. stoljeću.³²⁶ Međutim, zaslugu za taj podatak ne bi trebalo pripisivati Bayleu, nego uočavanju i ispravljanju tiskarske pogreške. No, u usporedbi s izdanjem Morerijeva *Rječnika* o kojem je pisao Bayle, dakle u usporedbi s izdanjem iz 1699. godine, u *Dodatku* Morerijeva *Rječnika* iz 1716. godine napravljena je nova pogreška: Petrić je umro 1527. godine.³²⁷ I u ovom slučaju može se pretpostaviti da je riječ o tiskarskoj pogrešci.

Da priređivači Morerijeva *Rječnika* ni 1717. godine nisu uvažili Bayleove nalaze, dokazuje sadržaj natuknice koja je o Petriću objavljena u desetom izdanju *Rječnika*. U tom izdanju sadržaj natuknice o Petriću istovjetan je onom iz, primjerice, sedmog izdanja *Rječnika*, dakle izdanja koje je objavljeno 1694. godine.³²⁸ Iz toga slijedi da su

est une faute qui doit être mise sur le compte des Imprimeurs,«.

325 Louis Moreri, *Supplement aux anciennes éditions du grand dictionnaire historique*, tome second. I–Z (A Amsterdam: Chez Pierre Brunel, R. & G. Wetstein, David Mortier, Piere de Coup / A La Haye: Chez Adrian Moetjens, L. & H. Van Dole / A Utrecht: Chez Guillaume Van de Water, 1716), s. v. »Patricius (François)«, p. 320b: »a écrit en Italien une Histoire de la Poësie, divisée en dix Livres. Il s'est contenté de faire l'Histoire dans cet Ouvrage sans s'étendre beaucoup sur les règles de l'Art.«

326 Moreri, *Supplement aux anciennes éditions du grand dictionnaire historique*, tome second. I–Z (1716), s. v. »Patricius (François)«, p. 320b: »Patricius (François) a vécu dans le XVI. siecle.«

327 Ibid., s. v. »Patricius (François)«, p. 320b: »Patricius eut la tête tranchée à Rome l'an 1527.«

328 Usp. Louys Morery, *Le grand dictionnaire historique*,

priređivači Morerijeva *Rječnika* i 1717. godine bili uvjereni da je Petrić bio rođen u Veneciji (*natif de Venise*) te da je filozofiju predavao u Rimu i Padovi (*il enseigne la Philosophie à Rome & à Padoüe*).³²⁹

Međutim, sadržaj natuknice o Petriću ipak je izmijenjen u izdanju djela *Le grand dictionnaire historique* iz 1718. godine. U tom izdanju priređivači su napokon usvojili Bayleove primjedbe. Premda je, neočekivano, izbačena odredba da je Petrić bio filozof, koja je bila redovito uvrštavana u prijašnja izdanja *Rječnika*, izdanje iz 1718. godine sadržavalo je dva nova podatka: umjesto Venecije, kao mjesto Petrićeva rođenja naveden je Klis u Istri; umjesto Rima i Padove, kao gradovi u kojima je Petrić predavao filozofiju s velikim ugledom navedeni su Ferrara i Rim.³³⁰ Pritom naglašavam da u izdanje nije unijet podatak o Bayleovu *Rječniku* kao izvoru novih spoznaja o Petriću. Popis izvora tako je i dalje sadržavao podatke o djelima Le Mirea, Crassa i Lambecka, dakle podatke koji

septième edition où l'on a mis le Supplément dans le même ordre Alphabetique, corrigé un très-grand nombre de fautes, & ajoûté quantité d'Articles & de Remarques importantes. Tome quatrième. [N-Z] (A Amsterdam: Chez Boom & Van Someren, Pierre Mortier, Henri Desbordes / A Utrecht: Chez Guillaume Van de Water / A La Haye: Chez Adrian Moetjens, 1694), s. v. »Patritius, vulgairement Patrizio (François)«, p. 114b; Louis Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, dixième edition où l'on a mis le Supplément dans le même ordre Alphabetique, corrigé les fautes censurées dans le Dictionnaire Critique de Mr. Bayle, & grand nombre d'autres, & ajoûté plus de 600 Articles et Remarques Importantes. Tome quatrième. [N-Z] (A Amsterdam: Chez Pierre Brunel, R. & G. Wetstein, David Mortier, Piere de Coup / A La Haye: Chez Adrian Moetjens, L. & H. Van Dole / A Utrecht: Chez Guillaume Van de Water, 1717), s. v. »Patritius, vulgairement Patrizio (François)«, p. 114b.

329 Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, dixième edition, tome quatrième. [N-Z] (1717), s. v. »Patritius, vulgairement Patrizio (François)«, p. 114b.

330 Louis Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, nouvelle et dernière revûe, corrigée et augmentée. Tome IV. [M-Q] (A Paris: Chez Jean-Baptiste Coignard, 1718), s. v. »Patrice, vulgairement Patrizio (François)«, p. 620b: »Patrice, vulgairement Patrizio (François) natif de Clisse en Istrie, florissoit sur la fin du XVI. siècle, & enseigna la Philosophie à Ferrare & à Rome, avec une grande réputation.«

su bili uvršteni i u sva ranija izdanja Morerijeva *Rječnika*.³³¹

Na kraju, čini se da Jöcher iz Morerijeva *Rječnika* nije preuzeo samo rečenicu da je Petrić, predgovorivši ih povijesnom raspravom, na grčkom i latinskom jeziku objavio proročanstva Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih, koja je prikupio iz spisā platonovaca. Naime, Jöcher je u svojoj natuknici o Petriću zapisao još jednu rečenicu koja je istovjetna onoj iz Morerijeva *Rječnika*: Petrić je s velikim ugledom podučavao u Ferrari i Rimu.³³² Pritom ističem, kao što sam, uostalom, istaknuo i onda kada sam pisao o tome da je Jöcherova rečenica o Petrićevu objavljivanju Zorostrovih, Hermesovih i drugih proročanstava istovjetna onoj iz Morerijeva *Rječnika*, da Jöcher na kraju svoje natuknice o Petriću, premda se u *Lexiconu* služio podacima iz njegova djela, uopće nije spomenuo Morerija (vidi 4.7.2.).

4.7.5. Bayleov *Dictionnaire*: važan izvor Jöcherove natuknice o Petriću

Nakon analize Bayleovih zapisa, lako je ustanoviti izvore Jöcherovih podataka o Petrićevoj biografiji. Bayleov *Rječnik* zato se može smatrati važnim, možda čak i ključnim izvorom Jöcherove natuknice o Petriću. Podatke koje je Jöcher mogao preuzeti od Baylea pritom je moguće svrstati u dvije kategorije: na podatke koje je zapisao samo Bayle, pa ih je Jöcher mogao preuzeti jedino od njega, i na podatke koje možemo pronaći u Bayleovu *Rječniku*, ali i u djelima drugih pisaca, zbog čega nije opravdano tvrditi da je Jöcher te podatke preuzeo od Baylea.

331 Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, nouvelle et dernière revue, corrigée et augmentée. Tome IV. [M-Q] (1718), s. v. »Patrice, vulgairement Patrizio (François)«, p. 620b: »Le Mire, de *Scriptoribus saeculi XVI*. Lorenzo Crasso, *Elog. d'Hom. Letter*. Lambecius, *Prodrom. Hist. Letter*.«

332 Moreri, *Le grand dictionnaire historique*, nouvelle et dernière revue, corrigée et augmentée. Tome IV. [M-Q] (1718), s. v. »Patrice, vulgairement Patrizio (François)«, p. 620b: »enseigna la Philosophie à Ferrare & à Rome, avec une grande réputation.« Usp. Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303: »er docirte ... mit grossem Ruhm zu Ferrara und Rom.«

U skladu s tim, Bayle je jedini leksikograf od kojega je Jöcher mogao preuzeti sljedeće podatke: Petrić je rođen 1529. ili 1530. godine u Klisu u Dalmaciji; boravio je na Cipru, u Španjolskoj i Francuskoj; njegovo djelo *Nova de universis philosophia* sadrži 50 knjiga. Podaci koje je Jöcher mogao preuzeti ili iz Bayleova *Rječnika* ili iz djela nekog drugoga pisca su sljedeći: Petrić je bio filozof; podučavao je u Ferrari i Rimu; umro je 1597. godine u Rimu.

Preostale biografske podatke Jöcher je o Petriću doznao ili iz Teissierova djela *Les Eloges des hommes savans* ili iz Morerijeva djela *Le grand dictionnaire historique*. Iz Teissierova djela je najvjerojatnije preuzeo podatke o Petrićevu obrazovanju (»studirao je latinski i grčki jezik, a potom i filozofiju«), o izvornosti njegova filozofskog nauka kojim je »snažno pobijao Aristotela«, zbog čega su ga »drugi napadali«, o Petrićevu fizičkom izgledu te karakternim osobinama (»bio je ružna i neugledna izgleda, no nastupao je prijateljski, a u srcu /duši/ je bio veliki vragolan«) i o dobi u kojoj je Petrić umro (»u 67. godini«). Iz Morerijeva je djela, pak, najvjerojatnije preuzeo podatak o tome da je Petrić predavao s velikim ugledom. Međutim, iz Morerijeva i Teissierova djela Jöcher je najvjerojatnije preuzeo i ove podatke: Petrić je, pregovorivši ih povijesnom raspravom, na grčkom i latinskom jeziku objavio proročanstva Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih, koja je prikupio iz spisā platonovaca (Moreri); neki drugi pisac istoga imena i prezimena napisao je djelo *Espositione delli oracoli di Leone imperatore* (Teissier), a koje je Jöcher, podsjećam, naslovio *Espositione delli oracoli de Leone imperatore*.

No, usprkos Bayleovu trudu da što jasnije ukaže na razlike između Patrizija iz Siene i Petrića Cresanina, ali i da raskrinka netočnosti koje su često obilježavale natuknice o ovoj dvojici učesnaka, Jöcher je u *Lexiconu* i nadalje imao potrebu istaknuti da je, »prema drugom mišljenju«, Petrić Cresanin bio rođen u Sieni. Takva su mišljenja, nažalost, iznosili oni pisci koji nisu niti poznavali niti razlikovali životopis i djela ove dvojice misli-

laca, čak štoviše, pripisivali su im, poput Gesnera, djela istih naslova.

Ipak, i nakon analize Bayleove natuknice o Petriću, još uvijek ne raspolažemo izvorima svih Jöcherovih tvrdnji o Petriću. Riječ je o ovim tvrdnjama:

1. Petrićevo djelo *Della historia diece dialoghi* prevedeno je na latinski jezik. Prijevod je objavljen 1579. godine u Baselu, u osmini, a unutar prvoga sveska djela *Artis historicae penus*;
2. Petrićevo djelo *La militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo* je na latinski jezik preveo Ludolph Küster. Prijevod je objavljen u desetom svesku Graeviusova djela *Thesaurus antiquitatum Romanarum*;
3. Petrić je na latinski jezik preveo Filoponov grčki komentar uz Aristotelovu *Metafiziku*;
4. Petrić je s grčkoga na latinski jezik preveo Proklove spise, objavivši ih pod zajedničkim naslovom *Elementa theologica et physica*.

Je li Jöcher ove tvrdnje možda preuzeo iz Papadopolijsva ili Niceronova djela, dakle iz onih dvaju izvora koje još nisam obradio?

4.8. *Historia gymnasii patavini* Nicola Comnena Papadopolija

Kad je Niccolo Comneno Papadopoli (1655-1740) u svojem djelu *Historia gymnasii patavini* iz 1726. godine³³³ obradio pitomce slobodnih umijeća u padovanskoj gimnaziji, zasebni paragraf posvetio je i Frani Petriću.³³⁴ Pozivajući se na de Thoua, čiji je ljetopis čitao u francuskom prijevodu Antoinea Teissiera, Papadopoli je istaknuo da je Petrić bio rođen u Klisu, no nije bio sugla-

san s de Thouovom tvrdnjom da se tvrđava Klis, koja se, po Papadopoliju, »nekada zvala Jopsica ili Lopsica ili Salo, a sada Clissa«, nalazi u Istri, nego u Liburniji.³³⁵ Nakon toga je zapisao da je Petrić bio ružna lica, malena i slaba tijela, ali lijepa i velika duha.³³⁶ Pritom nas je izvijestio da je te podatke preuzeo iz Rossijeve *Pinakoteke*,³³⁷ a što, kao što sam naglasio u potpoglavlju posvećenom Teissierovu »Dodatku« natuknice o Petriću, nije točno, jer se Rossi o Petrićevu izgledu i karakteru uopće nije očitovao (vidi 4.5.2.).

Uz to, Papadopoli je zabilježio da se Petrić najprije posvetio pjesništvu i govorništvu, a onda filozofiji, koju je marljivo učio u Padovi, gdje je 1552. i 1554. godine bio upisan u imenik Dalmatinaca kao njihov savjetnik (*consiliarius*).³³⁸ Od svih dosadašnjih izvora Jöcherove natuknice o Petriću, povjesničar padovanske gimnazije jedini je naveo podatke o dvojici Petrićevih profesora na studiju filozofije: Lazzaro Bonamico iz Bassana (oko 1477-1552) i Marco Antonio Passeri iz Genove (1491-1563).³³⁹ Te podatke Papadopoli je, kao što doznajemo iz bilješke koju je priložio uz paragraf o Petriću, preuzeo iz svjedočanstava koja je Petrić

333 Nicolaus Comnenus Papadopolus [= Niccolo Comneno Papadopoli], *Historia gymnasii patavini*, post ea, quae hactenus de illo scripta sunt, ad haec nostra tempora pleniùs, & emendatiùs deducta. Cum auctario de claris cum professoribus tum alumnis ejusdem. Tomus I-II. (Venetiis: Apud Sebastianum Coleti, 1726).

334 »Franciscus Patricius«, pp. 258-259, n. CLXII., u: »Caput XXXV. Constantius Buccafocus Sarnano Cardinalis. Julius Camillus Delminius. Bernardinus Baldus. Aldus Manucius Junior. Franciscus Patricius«, pp. 255-259, u: »Liber II. De claris alumnis Artium in Gymnasio Patavino«, pp. 151-328, u: Papadopolus [= Papadopoli], *Historia gymnasii patavini*, tomus II. (1726).

335 Papadopolus [= Papadopoli], *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 258: »natus est in arce Clitia (1), quae olim Jopsica, seu Lopsica, seu Salo, nunc Clissa dicitur, Castrum non Istriae, ut scribit Thuanus, sed Liburniae.« Vidi i: Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, bilješka (1), p. 258: »Thuan. Elog. apud Teiss[i]er. Tom. 2. p. 339.«

336 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 258: »vultu turpis (2), deformat in corpore parvo & exili, pulc[h]rum ac magnum gessit ingenium.«

337 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, bilješka (2), p. 258: »Erythr. Pinacoth. I.«

338 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 258: »Musis & eloquentiae primùm, tum verò Philosophiae operam navavit Patavii adscriptus albo Dalmatarum, quorum Consiliarius notatur bis (3).« Vidi i: Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, bilješka (3), p. 258: »An. 1552. 1554.«

339 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 258: »Eodem tempore Lazarum Bonamicum Bassanensem audivit (4), simul meditationibus Philosophicis à Marco Antonio Genua imbutus est (5).«

zapisao u predgovoru djela *Della Poetica* i predgovoru latinskoga prijevoda Pseudo-Filoponova grčkog komentara uz Aristotelovu *Metafiziku*.³⁴⁰

Prema Papadopolijevim spoznajama, Petrić je objavio djelo *Discussiones Philosophicas*, u kojem je, kao prvi od svih ondašnjih filozofa poslije Telesija, ustao protiv Aristotelova nauka i u kojem je, nastavlja Papadopoli pozivajući se na Crassa, ukazao na Aristotelove izvore.³⁴¹ O Petrićevu nastojanju da obezvrijedi Aristotelov nauk, pri čemu nas nije izvijestio o svojem izvoru, Papadopoli je zapisao da je novost Petrićevih promišljanja isprva naišla na veliki odjek po Italiji, a zatim, nakon temeljitijih proučavanja, na veliku zavist i nebrojene neprijatelje.³⁴² Nakon toga, Papadopoli je donio još jedan zapis koji se temeljio na Teissierovu prijevodu de Thouovih spoznaja o Petriću. U djelu *Historia gymnasii patavini* tako možemo pročitati da je Petrić iz Venecije došao u Ferraru, gdje ga je napalo mnoštvo protivnika i gdje je njegov nauk bio podvrgnut strogoj prosudbi (*censura*), nakon čega je Petrić, priznavši da je pogriješio, svoj nauk opozvao.³⁴³ Nažalost, uz tvrdnju da se Petrić kao Aristotelov neprijatelj priklonio Platonu, čija je

»gledišta, naočigled svih, podučavao otprilike 16 godina« (*propalam sententias docuit per annos circiter sexdecim*), Papadopoli nam nije priložio podatak o svojem izvoru.³⁴⁴

Po Papadopoliju, sa svojim protivnicima Petrić se borio javno (*palam*) i potajno (*clam*). Polemiku koju je Petrić vodio s Mazzonijem pritom je smatrao javnom, dok je polemiku s Tassom smatrao potajnom.³⁴⁵ Za podatke o dobrim Petrićevim odnosima s ferrarskim vojvodom Alfonsom II. d'Este i kardinalom Ippolitom Aldobrandinijem (1536-1605), koji je, postavši papom Klementom VIII., Petrića u Rim privukao velikom plaćom, Papadopoli je kao izvor ponovo istaknuo de Thoua.³⁴⁶ Nažalost, Papadopoli nije naveo izvor iz kojega je preuzeo netočan podatak o tome da je Petrić »umro 1598. godine« (*decessit an. MDXCVIII.*),³⁴⁷ premda je od de Thoua, odnosno od Teissiera, mogao doznati podatak koji je točan.

Papadopoli je u paragrafu donio i popise Petrićevih djela. Najprije je zabilježio naslove djela koja je Petrić napisao na latinskom jeziku. U taj popis uvrstio je četiri djela: »*Discussiones Peripateticae. Philosophia nova. Commentarius Graecus Philoponi in Metaphysica Aristotelis versus. Mercurii Trismegisti Opera in unum corpus collecta.*«³⁴⁸ Potom je zabilježio naslove djela koja je Petrić napisao na talijanskom jeziku. Budući da je njihove naslove zapisao na latinskom jeziku, taj popis je najbolje citirati: »*Decas Poeticae disputata. Decas Historica. Dialogi de Arte historica,*

340 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, bilješka (4), p. 258: »Praefat. in Decad. Poet.«; Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, bilješka (5), p. 258: »Praefat. in Philopon.«

341 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 258: »edit discussiones Philosophicas, quibus primum omnium recentiorum post Telesium in doctrinam Aristotelis insurgere, atque eorum semina proferre coepit (6).« Vidi i: Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, bilješka (6), p. 258: »Laur. Crass. in Elog.«

342 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 258: »Et primò quidem haec novitas ingentem plausum per Italiam sibi conciliavit; deindè cùm plerique religiosiùs ejus dogmata considerassent, & ad rationum trutinam revocassent, magnam Patricius sibi inde fecit invidiam, innumerisque hostes ac validissimos excitavit.«

343 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 258: »Ergo Venetiis discedens Ferrariam venit, qua in urbe adversariorum agmen in eum impetum fecit (8), cui cùm religio auctoritatem adjecisset, doctrina ejus gravi censura notata est, quam ipse ante obitum comprobavit, se errasse professus.« Vidi i: Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, bilješka (8), p. 258: »Thuan. ibid. [Elog. apud Teiss/i/er. Tom. 2. p. 339.]«

344 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 258.

345 Ibid., p. 259: »palam quidem cum Mazzonio pugnans, clam cum Torquato Tasso.«

346 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 259: »scripsitque alia multa, ex quibus doctissimus habitus gratiam Alfonsi II. Ferrariae Ducis, amorem Hippolyti Cardinalis Aldobrandini promeruit. Hic ad Pontificatum evectus Clemens VIII. Patricium Romam accitum, & pingui pensione donatum apud se voluit (3).« Vidi i: Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, bilješka (3), p. 259: »Thuan. ibid. [Elog. apud Teiss/i/er. Tom. 2. p. 339.]«

347 Papadopolus, *Historia gymnasii patavini*, tomus II., »Franciscus Patricius«, p. 259.

348 Ibid.

Rhetorica, Geometrica. Parallela Militaria, Militia Romana ex Polybio, Livio & Dionysio Halicarnasseo explicata cum Iconibus variis. Responsio ad Objecta Mazzonii. Apologia ad centum Accusationes Mazzonii. Sententia Patricii pro Areosto.»³⁴⁹

Na kraju paragrafa Papadopoli je istaknuo da su neki istraživači Petriću pripisivali i djela koja su, kako tvrdi, imala ove naslove: »*Tractatum de Republica, de regno, & regis institutione*« i »*Expositionem Oraculorum Leonis Imperatoris.*«³⁵⁰ U posljednjoj rečenici paragrafa o Petriću, pri čemu se pozvao na Teissiera, Papadopoli nas je izvijestio da te tvrdnje nisu točne. Naime, osim *Patriciusa* o kojem je pisao u paragrafu (Petrić Cresanin), postojala su, ističe Papadopoli, još dvojica učenjaka istoga prezimena, od kojih je jedan bio iz Siene, dok je drugi bio iz ilirskih područja, a ne Dalmatinac.³⁵¹

Od svih podataka koje je Papadopoli o Petriću zapisao u svojem djelu *Historia gymnasii patavini*, samo su tri slična onima koje je Jöcher uvrstio u svoju natuknicu o Petriću. Obojica bilježe da je Petrić rođen u Klisu, obojica donose podatke o Petrićevim fizičkim i karakternim osobinama, obojica ističu da Petrić nije napisao djelo o proročanstvima cara Leona. Međutim, ako je i bio upoznat sa sadržajem Papadopolijeva paragrafa o Petriću, Jöcher iz njega nije preuzeo nijedan podatak. Naime, Jöcher je izjavio da je Klis u Dalmaciji, a ne, kao što je to izjavio Papadopoli, u Liburniji. Osim toga, Jöcherovi i Papadopolijevi iskazi o Petrićevim fizičkim i karakternim osobinama razlikuju se u tolikoj mjeri da je neutemeljeno smatrati da bi ih Jöcher preuzeo od Papadopolija. Pritom podsjećam da je Jöcher istaknuo da je Petrić bio ružan i neugledan, da je nastupao prijateljski i da je u duši (srcu) bio vragolan, dok je Papadopoli zapisao da je Petrić bio ružna lica, malena i slaba tijela, ali lijepa i velika duha. Unatoč tome, mislim da su podatke o Petrićevim osobinama obojica doznala iz

349 Ibid.

350 Ibid.

351 Ibid., p. 259: »Sed notat opportunè Teisserus duos alios nominis ejusdem Patricios agnoscendos esse, alterum Senensem, cui tribuenda sunt opera duo priora, alterum Illyricum, non Dalmatam, cujus est opus tertium.«

Teissierova djela *Les Eloges des hommes savans*. Naposljetku, kada su tvrdili da Petrić Cresanin nije napisao djelo o proročanstvima cara Leona, Jöcher i Papadopoli su tom djelu zabilježili različite naslove. Jöcher je zapisao da naslov djela glasi *Espositione delli oracoli de Leone imperatore*, dok je Papadopoli zapisao naslov koji glasi *Expositionem Oraculorum Leonis Imperatoris*. U svim ostalim slučajevima Papadopoli je donio podatke kojih nema u Jöcherovoj natuknici o Petriću, kao što je i Jöcher donio podatke kojih nema u Papadopolijevu paragrafu o Petriću. Nakon analize Papadopolijevih zapisa o Petriću, nejasan je razlog zbog kojega nas je Jöcher odlučio izvijestiti da je Papadopolijevo djelo *Historia gymnasii patavini* bilo jedan od izvora njegove natuknice o Petriću.

4.9. *Mémoires Jean-Pierrea Nicerona*

Djelo koje je francuski leksikograf Jean-Pierre Niceron (1685-1738) naslovio *Mémoires* objavljivano je između 1727. i 1745. godine, u kojem je razdoblju otisnuto čak 43 sveska djela.³⁵² U natuknici »François Patrizi.«, koju je 1736. godine uvrstio u 36. svezak i u kojoj je obradio Patrizija iz Siene, Niceron je zapisao da je Patrizi iz Siene »živio stoljeće prije filozofa o kojem ću govoriti i s kojim su ga neki brkali.«³⁵³ Preostali sadržaj natuknice Niceron je posvetio isključivo Patriziju iz Siene. Nažalost, svoju najavu da će govoriti i o *Patriziju* filozofu [Petrić Cresanin], Niceron u sljedećim svescima, vjerojatno zato jer je 1738. godine umro, nije ostvario. Osim uvida u sadržaj svakog od svezaka, tvrdnju da natuknicu o Petriću Cresaninu ne sadrži nijedan svezak djela *Mémoires* dokazuje i uvid u »Table Alphabetique des Auteurs contenus dans les quarante-trois Volumes de ces Mémoires«, koja je priložena na početak posljednjega, dakle 43.

352 [Jean-Pierre] Niceron, *Mémoires pour servir à l'Histoire des Hommes Illustres dans la République des Lettres. Avec un Catalogue raisonne' de leurs Ouvrages. Tome I-XLIII.* (A Paris: Chez Briasson, 1727-1745).

353 Niceron, *Mémoires*, tome XXXVI. (1736), s. v. »François Patrizi.«, pp. 15-19, na p. 15: »François Patrizi naquit à Siene, d'une famille noble, & vécut un siècle avant le Philosophe dont je parlerai ailleurs, & avec lequel quelques uns l'ont mal à propos confondu.«

sveska.³⁵⁴ Naime, neovisno o tome tražimo li francuski, latinski ili talijanski oblik Petrićeva imena (*François / Franciscus / Francesco*) ili prezimena (*Patrice, Patrizi / Patricius, Patritius / Patritio, Patricio, Patrici, Patrizi*), Cresanin u »Abecednu tablicu autora« nije uvršten niti pod slovom »F«³⁵⁵ niti pod slovom »P«.³⁵⁶ Osim Patrizija iz Siene, Niceron je, a u sedmom svesku svojega djela iz 1729. godine, od drugih *Patrizija* obradio još samo Agostina Patrizija,³⁵⁷ teologa iz 15. stoljeća koji je bio poznat i kao Piccolomini (Agostino Patrizi Piccolomini, Augustinus Patricius Piccolomineus, oko 1435-1496).

Dakle, natuknicu o Petriću Cresaninu ne sadrži nijedan od svezaka Niceronova djela. Stoga se može zaključiti da je Jöcher u svojoj natuknici o Petriću ponovo zabilježio izvor u kojem hrvatski renesansni filozof uopće nije obrađen. Nakon analize svih devet izvora, koliko ih je naveo na kraju natuknice, jasno je da iz dvaju od njih, najmlađega i najstarijega, Jöcher nije mogao preuzeti nijedan podatak: ni iz djela *Elogia illustrium Belgii scriptorum* Auberta Le Mirea, koje je objavljeno 1602. godine, ni iz djela *Mémoires* Jean-Pierrea Nicerona, koje je u 43 sveska objavljeno između 1727. i 1745. godine.

5. Natuknica o Petriću u djelu *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*

Kao što sam istaknuo u poglavlju posvećenom Jöcherovu životopisu i uopćenu prikazu djela *All-*

354 [Jean-Pierre Niceron], »Table Alphabetique des Auteurs contenus dans les quarante-trois Volumes de ces Mémoires«, u: Niceron, *Mémoires*, tome XLIII. (1745), ff. a1jr-b11jr [a2r-b4r].

355 [Niceron], »Table Alphabetique des Auteurs contenus dans les quarante-trois Volumes de ces Mémoires«, u: Niceron, *Mémoires*, tome XLIII. (1745), ff. a111jva-a111jra [a5va-a6ra].

356 [Niceron], »Table Alphabetique des Auteurs contenus dans les quarante-trois Volumes de ces Mémoires«, u: Niceron, *Mémoires*, tome XLIII. (1745), ff. bra-bvb [b1ra-b1vb].

357 Niceron, *Mémoires*, tome VII. (1729), s. v. »Augustin Patrizi.«, pp. 392-399, na p. 392: »Il [Augustin Patrizi] parvint en 1460. à être Secrétaire du Pape Pie II. qui le prit en affection, & lui en donna des marques, en lui faisant prendre le surnom de *Piccolomini*.«.

gemeines Gelehrten-Lexicon, svoju zaokupljenost bibliografijama učenjakā Jöcher je iskazivao još kao student, kada je sudjelovao u sastavljanju prvoga izdanja djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* koje je objavljeno 1715. godine (vidi 2.). Nakon toga Jöcher je priredio drugo izdanje, koje je objavljeno 1726. godine, da bi 1733. godine, potpisavši se kao urednik, objavio i treće izdanje djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* (Slika 6.).³⁵⁸

Slika 6. Naslovnica trećega izdanja djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* iz 1733. godine: Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, ... In zwei Theilen. Die dritte Auflage (Leipzig: Bei Johann Friedrich Gleditschens seel. Sohn, 1733).

U sva tri izdanja priručnog leksikona učenjakā uvrštena je i natuknica »Patricius (Franc.)«.³⁵⁹ Po-

358 Vidi bilješke 13, 15 i 16.

359 [Mencke (hrsg.)], *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*

datak o tome da je natuknica o Petriću uvrštena u izdanje priručnog leksikona koje je objavljeno 1715. godine, dakle u izdanje koje je uredio Mencke, ne sadrži nijedna bibliografija o Petriću. Isto tako, nijedna bibliografija o Petriću ne sadrži ni podatak o tome da je natuknica o Petriću uvrštena i u ona izdanja priručnog leksikona koja su objavljena 1726. i 1733. godine, dakle u izdanja koja je uredio Jöcher.

Sadržaj natuknice o Petriću istovjetan je u sva tri izdanja priručnoga leksikona. Većina podataka iz tih izdanja pritom je istovjetna podacima koji su zabilježeni i u djelu *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*. Iz natuknica koje su o Petriću uvrštene u izdanja priručnoga leksikona tako možemo doznati i, primjerice, ove podatke: Petrić je bio filozof; na početku je studirao latinski i grčki jezik, a potom filozofiju, koju je tumačio prema svojem mišljenju; snažno je pobijao Aristotela, zbog čega su ga drugi napadali; s velikim je uspjehom podučavao u Ferrari te Rimu, gdje je 1597. godine, u 67. godini, i umro; bio je ružna i neugledna izgleda, nastupao je prijateljski, a u srcu (duši) je bio veliki vragolan; priredio je latinski prijevod Philoponova grčkog komentara uz Aristotelovu *Metafiziku*; objavio je, i to na grčkom te latinskom jeziku, proročanstva Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih, koja je, predgovorivši ih povijesnom raspravom, prikupio iz spisā platonovaca; neki drugi pisac istoga imena iz Slavonije napisao je djelo *Esposizione delli oracoli de Leone imperatore*.³⁶⁰

Međutim, natuknice o Petriću koje su uvrštene u izdanja priručnoga leksikona učenjakā sadrže i podatke koji nisu zabilježeni u djelu *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*. Ovu tvrdnju lako je dokazati kada sadržaj natuknice o Petriću koja je otisnuta u, primjerice, trećem izdanju djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* (Slika 7.) usporedimo sa sadr-

žajem natuknice o Petriću koja je otisnuta u djelu *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* (Slika 2.). Radi se o sljedećim podacima:

1. Petrić je bio »slavan« (*berühmter*) filozof;
2. Petrić je bio iz Istre (*aus Istrien*);
3. Petrić je živio do kraja 16. stoljeća (*lebte zu Ende des 16. Seculi*).³⁶¹

Patricius (Franc.) ein berühmter Philosophus aus Istrien, oder, wie andere schreiben, von Siena, lebte zu Ende des 16 Seculi, legte sich anfangs auf die lateinische und griechische Sprache, nachmahls aber auf die Philosophie, die er denn nach seiner Meynung erklärte, und den Aristotel. zuerst widerlegte, auch darüber von andern angefochten wurde. Er docirte mit grossen Ruhm zu Ferrara und Rom, allwo er 1597 im 67 Jahr gestorben. Im übrigen hatte er eine heftliche, unansehnliche Gestalt, stellte sich freundlich, hatte aber einen Schalk im Herzen. Seine vornehmsten Schriften sind discusiones peripateticæ; novæ de universa philosophia libris 50 comprehensa; parallelæ militari; della poetica; della Moria; Retorica; Geometria; La militia Romana di Polibio, Livio e Dion. Halicarnassensis &c. so edirte er auch Comment. græcum Philoponi in metaphysic. Aristot. in linguam lat. conversum; Oracula Zoroastris, Hermetis Trismegisti & alior. ex scriptis platonior. collecta gr. & latine, præfixa dissertat. historica &c. Ein anderer dieses Namens aus Slavonien, schrieb *Esposizione delli oracoli de Leone imperatore*. Mi. Cra. B. Er. Teif. PB. Gad. K.

Slika 7. Natuknica o Frani Petriću u trećem izdanju djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* iz 1733. godine: Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, ... In zwei Theilen. Die dritte Auflage [anderer Theil M-Z] (Leipzig: Bei Johann Friedrich Gleditschens seel. Sohn, 1733), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 521.

No, i natuknica o Petriću koja je uvrštena u *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* sadrži podatke koji

(1715), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1613; [Jöcher (hrsg.)], *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* [anderer Theil M-Z] (1726), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 463; Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* [anderer Theil M-Z] (1733), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 521.

³⁶⁰ Usp. Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* [anderer Theil M-Z] (1733), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 521; Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303.

³⁶¹ Usp. Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* [anderer Theil M-Z] (1733), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 521; Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303.

nisu zabilježeni u izdanjima djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*. Ova se tvrdnja može dokazati i tako da sadržaj natuknice o Petriću koja je otisnuta u djelu *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* usporedimo sa sadržajem natuknice koja je o Petriću otisnuta u, primjerice, trećem izdanju djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*. Riječ je o ovim podacima:

1. Petrić je rođen u Klisu u Dalmaciji (*geboren zu Clisso in Dalmatien*);
2. Petrić je rođen 1529. ili 1530. godine ([*geboren*] *1529 oder 1530*);
3. Petrić je duže vrijeme boravio na Cipru, u Španjolskoj i Francuskoj (*nachdem er sich in Cypren, Spanien und Franckreich lange aufgehalten*);
4. Petrić je napisao djelo *Risposta di Francesco Patrici; a due opposizioni fattegli dal Sig. Giacomo Mazzoni*;
5. Petrić je napisao djelo *Della historia diece dialoghi*, koje je objavljeno i na latinskom jeziku: u Baselu 1579., u osmini, u prvom svesku djela *Artis historicae penus* (*della istoria Dialogi X, welche auch lateinisch in dem 1579 zu Basel in 8 gedruckten artis historicae penu Tom. I stehen*);
6. Petrićevo djelo *La militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo*, koje je na latinski preveo Ludolph Küster, Graevius je objavio u desetom svesku djela *Thesaurus antiquitatum romanarum* (*la militia romana di Polibio, Livio, e Dion. Halicarnaseo, welche Lud. Küster ins Latein, Grävius aber in den X Tomum seines Thesauri ant. rom. gebracht*);
7. Petrić je s grčkoga na latinski jezik preveo Proklove spise *Elementa theologica* (*Procli Lycii Diadochi elementa theologica e graeco latine a se versa*).³⁶²

Dakle, ni natuknice koje su o Petriću objavljene u izdanjima djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* ne sadrže podatke koji su zapisani u djelu *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, a o kojima se

362 Usp. Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R, s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303; Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* [anderer Theil M-Z] (1733), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 521.

nije očitovao nijedan od devet izvora, koliko ih je Jöcher naveo u tom svojem djelu iz 1751. godine. Izvori sljedećih Jöcherovih tvrdnji tako su nam i dalje ostali nepoznati:

1. Petrićevo djelo *Della historia diece dialoghi* prevedeno je na latinski jezik. Prijevod je objavljen 1579. godine u Baselu, u osmini, unutar prvoga sveska djela *Artis historicae penus*;
2. Petrićevo djelo *La militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo* je na latinski jezik preveo Ludolph Küster. Prijevod je objavljen u desetom svesku Graeviusova djela *Thesaurus antiquitatum Romanarum*;
3. Petrić je s grčkoga na latinski jezik preveo Proklove spise, objavivši ih pod zajedničkim naslovom *Elementa theologica et physica*.

No, natuknice koje su o Petriću objavljene u trima izdanjima priručnog leksikona ipak sadrže tvrdnju da je Petrić na latinski jezik preveo Filoponov grčki komentar uz Aristotelovu *Metafiziku*.³⁶³ Zbog tog je nalaza nužno ukazati na izvore koji su navedeni u natuknicama o Petriću koje su objavljene u trima izdanjima djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*.

5.1. Izvori Menckeove natuknice o Petriću u djelu *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*

U prvom izdanju djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, dakle onom koje je uredio Mencke, natuknica o Petriću temeljila se na djelima ove jedanaestorice pisaca: Buddeus (Budde), Le Mire, Crasso, Bayle, Schurzfleisch (Schurtzfleisch), Rossi, Hofmann, König, Teissier, Blount, Gaddi.³⁶⁴ Tim piscima Mencke je pridodao još i djelo koje je naslovio *Diarium eruditorum virorum*.³⁶⁵

363 Vidi, primjerice, u: Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* [anderer Theil M-Z] (1733), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 521: »So edirte er auch *Comment. graecum Philoponi in metaphysic. Aristot. in linguam lat. conversum*;«.

364 [Mencke (hrsg.)], *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* (1715), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1613. Vidi i: [Johann Burckhard Mencke], »Verzeichniß derer Schrifften, welche bei diesem Wercke gebraucht worden, nebst deren *Abbreviaturen*.«, u: [Mencke (hrsg.)], *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* (1715), ff. Pp pp7v-Pp pp8v.

365 [Mencke (hrsg.)], *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*

Znači, natuknica o Petriću koju je sastavio Mencke počivala je i na djelima kojima se Jöcher nije koristio u svojem *Lexiconu* iz 1751. godine: na djelima koja su napisali Buddeus (Budde), Schurzfleisch (Schurtzfleisch), Hofmann i König te na djelu *Diarium eruditorum virorum*. Zbog njihove nedostupnosti, iz dvaju od tih djela, iz onoga koje je napisao Buddeus i iz onoga kojem je naslov *Diarium eruditorum virorum*, podatke o Petriću, nažalost, nisam uspio doznati. Međutim, o djelu koje je njemački protestantski teolog i filozof Johann Franz Buddeus ili Budde (Ioannes Franciscus Buddeus, 1667-1729) naslovio *Allgemeines Historisches Lexicon*,³⁶⁶ važne podatke pruža nam sekundarna literatura. Tako, primjerice, iz *Enciklopedije* koju je njemački učenjak Johann Ernst Fabri (1755-1825) objavio 1808. godine doznajemo da je prvo izdanje Buddeusova *Lexicon* otisnuto 1709. godine u Leipzigu u dva sveska, zatim da je 1714. godine objavljen i treći svezak, koji je sadržavao »Dodatke i poboljšanja«, onda da je drugo izdanje *Lexicon* objavljeno 1722. godine, kao i to da je leipziškom izdanju *Lexicon* bilo slično (*desgleichen*) baselsko, koje je priredio švicarski teolog i filolog Jacob Christoph Ise-

lin (Jacobus Christophorus Iselius, 1681-1737).³⁶⁷ Jednako važne podatke o Buddeusovu i Iselinovu djelu pruža nam i članak koji je, objavivši ga 1999. godine pod naslovom »Compilation and the Production of Knowledge in the Early German Enlightenment«, napisao Martin Gierl. Iz tog članka doznajemo da je prvo izdanje djela *Allgemeines Historisches Lexicon*, a koje Gierl naziva i »leipziški *Lexicon*« (*Leipziger Lexicon*), objavljeno 1709. godine zahvaljujući Johannu Franzu Buddeusu, zatim doznajemo da taj *Lexicon* počiva na zapisima iz Morerijeva *Rječnika*, a onda i to da je Buddeusov *Lexicon* postavio temelje za *Lexicon* koji Gierl naziva »baselski *Lexicon*« (*Baseler Lexicon*), a kojemu je predgovor napisao Jacob Christoph Iselin.³⁶⁸

Na iznošenje podataka o Buddeusovu i Iselinovu djelu odlučio sam se zbog toga što nas o njima nije izvijestila nijedna od dosadašnjih bibliografija o Petriću. Pritom je neosporno da se tvrdnja o postojanju podataka ili, možda, natuknice o Petriću u Buddeusovu *Lexiconu* temelji tek na Menckeovu zapisu u djelu *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, a što, zahvaljujući dosadašnjim iskustvima u istraživanju podataka koji su o Petriću

(1715), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1613. Vidi i: [Mencke], »Verzeichniß derer Schrifften, welche bei diesem Werke gebraucht worden, nebst deren *Abbreuiaturen*.«, f. Pp pp7vb.

366 Vidi, primjerice, podatke s naslovnice četvrtoga sveska Buddeusova *Lexicon* iz 1722. godine: [Ioannes Franciscus Buddeus (hrsg.)], *Allgemeines Historisches Lexicon*, in welchem das Leben und die Thaten derer Patriarchen, Propheten, Apostel, Väter der ersten Kirchen, Päbste, Cardinäle, Bischöffe, Prälaten, vornehmer Gottes-Gelahrten, nebst denen Ketzern; wie nicht weniger derer Käiser, Könige, Chur- und Fürsten, grosser Herren und Ministern; ingleichen derer berühmten Gelahrten, Scribenten und Künstler; ferner ausführliche Nachrichten von den ansehnlichsten Gräfflichen, Adlichen und andern Familien, von Conciliis, Münchs- und Ritter-Orden, heidnischen Göttern, etc. und endlich die Beschreibungen derer Kaiserthümer, Königreiche, Fürstenthümer, freier Staaten, Landschafften, Inseln, Städte, Schlösser, Klöster, Gebürge, Flüsse, und so fort, in Alphabetischer Ordnung mit bewehrten Zeugnissen vorgestellt werden. Andere und vermehrte Auflage, Vierter Theil, nebst einem Anhang. R-Z. (Leipzig: Verlegt Thomas Fritsch, 1722).

367 Johann Ernst Fabri, *Encyclopädie der Historischen Hauptwissenschaften und deren Hülf - Doctrinen*. Archäologie, Alterthumskunde, Chronologie, Diplomatik, Epigraphik, Genealogie, Heraldik, Hieroglyphik, Mythologie, Mythographie, Numismatik, Sphragistik, Toponomie, politischen Arithmetik. Zu akademischen Vorlesungen. (Erlangen: Bei Johann Jakob Palm, 1808), §. 23. »Historische Wörterbücher.«, pp. 106-108, s. v. »Joh. Franz. Buddeus«, p. 108: »Allgemeines historisches Lexicon, ... Leipz. Band I. II., mit 4 Theilen, Leipz. 1709. fol. – Band III. mit Supplementen und Verbesserungen, Lpz. 1714. fol. – IIte Ausgabe, Band I – III [sic!], Leipz. 1722. fol. – Desgl. Basler Ausgabe von Jac. Christoph Iselin.«

368 Martin Gierl, »Compilation and the Production of Knowledge in the Early German Enlightenment«, u: Hans Erich Bödeker, Peter Hanns Reill, Jürgen Schlumbohm (hrsg.), *Wissenschaft als kulturelle Praxis, 1750 – 1900* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1999), pp. 69-103, na p. 92: »The first edition of the *Allgemeine Historische Lexicon* (1709) – the so-called 'Leipziger Lexicon' – edited by Johann Franz Buddeus, and which was based on Moréri, laid the foundation for the 'Baseler Lexicon' (1726-27), for which Jacob Christoph Iselin wrote the foreword.«

zabilježeni u biografskim leksikonima, i ne mora nužno biti informacija koja je točna. No, isto tako je neosporno i to da je natuknica o Petriću uvrštena u Iselinovo djelo *Neu-vermehrtes Historisch- und Geographisches Allgemeines Lexicon*. Ovom prilikom ističem da su podaci koje u natuknici »Patricius (Franciscus)« sadrži Iselinov *Lexicon* u brojnim slučajevima istovjetni s podacima koje je u natuknici o Petriću zabilježio i Mencke. U Iselinovu djelu tako možemo pročitati i, primjerice, sljedeće: Petrić je bio slavan filozof; živio je do kraja 16. stoljeća; rođen je u Istri; na početku je studirao latinski i grčki jezik, a potom filozofiju, koju je tumačio prema vlastitom mišljenju, zbog čega je od drugih bio često napadan; s velikim je uspjehom podučavao u Rimu i Ferrari; napisao je djelo *Nova de universis philosophia*, koje sadrži 50 knjiga; umro je 1597. godine u 67. godini; priredio je latinski prijevod Philoponova grčkog komentara uz Aristotelovu *Metafiziku*; 1591. godine je na grčkom i latinskom jeziku objavio proročanstva Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih, koja je, predgovorivši ih povijesnom raspravom, prikupio iz spisā platonovaca.³⁶⁹ Uz navedene, Iselinov *Lexicon* sadrži i, primjerice, ove podatke: Petrić je sedamnaest godina predavao Platonovu filozofiju; zbog toga što mu je nauk bio cenzuriran, svoja stajališta je porekao malo prije negoli je umro; u Rim ga je, obećavši mu veliku plaću, privukao papa Klement VIII.; na Cipru je boravio se-

369 [Jacob Christoph Iselin], Jacob Christoff Beck und August Johann Burdorff (hrsg.), *Neu-vermehrtes Historisch- und Geographisches Allgemeines Lexicon*, in welchem das Leben und die Thaten der Patriarchen, Propheten, Apostel, Vätter der ersten Kirchen, Pápsten, Cardinálen, Bischöffen, Prälaten, vornehmer Gelehrten und Künstlern, nebst denen so genannten Ketzern; Wie nicht weniger derer Kaiser, Könige, Chur- und Fürsten, Grafen, grosser Herren, berühmter Kriegs-Helden und Staats-Ministern; Ingleichen Ausführliche Nachrichten von den ansehnlichsten Gräflichen, Adelichen und andern Familien, von Concilien, Mönchs- und Ritter-Orden, heidnischen Göttern, auch allerband wichtigen Antiquitäten, etc. etc. Dritte Auflage, in welcher das von Jacob Christoff Beck und August Johann Burdorff, verfertigte supplement an behörigen Orten eingerucket worden. Fünfter Theil. Me – Ro. (Basel: Bei Johannes Christ sel. Wittib, 1744), s. v. »Patricius (Franciscus)«, pp. 598b-599a, na p. 598b.

dam godina; morao je ići i u Španjolsku; od svoje devete godine je neprestano putovao; neki pisci su mu pripisivali djela *De Regno et Regis Institutione* i *De Reipublicae Institutione*, a koja je, zapravo, napisao biskup istoga imena i prezimena (Patrizi iz Siene).³⁷⁰

Drugo od djelā koje mi je bilo nedostupno, a kojim se Mencke poslužio pri pisanju svoje natuknice o Petriću, je djelo *Diarium eruditorum virorum*. O njemu se iz sekundarne literature mogu doznati tek podaci o naslovu, o gradu u kojem je objavljeno, o godini izdanja i o formatu. Tako, primjerice, iz dvaju kataloga, onoga koji sadrži popis knjiga koje je skupio nizozemski teolog Jan Jacob Schultens (*Bibliotheca Schultensiana*) i onoga koji obuhvaća popis knjiga koje se nalaze u knjižnici britanskoga muzeja (*Catalogus bibliothecae Musei britannici*), doznajemo da je djelu naslov *Diarium eruditorum virorum memoriae consecratum* te da je objavljeno u Frankfurtu 1612. godine u osmini.³⁷¹ Podatke o tome da bi djelo *Diarium eruditorum virorum* sadržavalo zapise o Petriću ne sadrži nijedna od bibliografija o Petriću.

Budući da sam natuknicu o Petriću koja je uvrštena u Königovo djelo *Bibliotheca vetus et nova* detaljno obradio u potpoglavlju posvećenom Blountu (vidi 4.6.), u ovom potpoglavlju ću se još usredotočiti na one podatke o Petriću koje su u svojim djelima zapisali švicarski teolog, povjesničar te leksikograf Johann Jacob Hofmann (Iohannes Iacobus Hofmannus, 1635-1706) i njemački povjesničar te knjižničar Konrad Samuel Schurzfleisch ili Schurtzfleisch (Conradus Samuel

370 [Iselin], Beck und Burdorff (hrsg.), *Neu-vermehrtes Historisch- und Geographisches Allgemeines Lexicon*, s. v. »Patricius (Franciscus)«, p. 598b.

371 [Henricus Mostert], »Historia Literaria, in Octavo.«, u: Henricus Mostert, *Bibliotheca Schultensiana*, sive catalogus librorum, quos collegit vir clarissimus Iohannes Iacobus Schultensius, ... Qui publica auctione vendentur per Henricum Mostert (Lugduni Batavorum: Apud Henricum Mostert, 1780), pp. 569-581, na p. 571, n. 6435; [Henry Ellis and Henry Hervey Baber (ed.)], *Librorum impressorum, qui in Museo britannico adservantur, catalogus. (Catalogus bibliothecae Musei britannici)*. Vol. II. Pars altera. [D – F] (Londini: 1816), s. v. »Diarium«, f. 414 [412v].

Schurzfleischius / Schurtzfleischius, 1641-1708). Pritom ponovo moram naglasiti da nijedna od bibliografija o Petriću uopće ne sadrži podatke o djelu koje je Hofmann naslovio *Lexicon universale*, kao što ne sadrži ni podatke o djelu koje je objavljeno pod naslovom *Schurzfleischiana*.

Prvo izdanje Hofmannova *Lexicon* objavljeno je 1677. godine u dva sveska.³⁷² No, u tom izdanju nema podataka o Petriću. Međutim, u izdanje *Lexicon* koje je, i to u četiri sveska, objavljeno 1698. godine, Hofmann je u treći svezak uvrstio i natuknicu o Frani Petriću.³⁷³ Ta natuknica u potpunosti počiva na zapisima iz Teissierova djela *Les Eloges des hommes savans*. Hofmann je od Teissiera preuzeo i, primjerice, ove podatke: Petrić je rođen u Klisu; bio je slaba i ružna tijela, ali oštroumna i velika duha; bio je, po Rossijevu sudu, najučjeniji od svih Talijana; u filozofiji je pripremio put Gassendiju i Descartesu; Platonov nauk predavao je sedamnaest godina; Alfonso II. i Klement VIII. su ishodili da dođe u Rim; njegovo djelo *Paralleli*

militari Scaliger je ocijenio vrlo vrijednim; prema Naudéovu mišljenju, Petrićevi i Bodinovi dijalozi o povijesti uvelike nadmašuju djela svih ostalih pisaca koji su se bavili tom problematikom; Petrić je umro 1597., u dobi od 67 godina.³⁷⁴

Na kraju natuknice o Petriću, a onda i u popisu spisā kojima se koristio u djelu *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, Mencke nas je izvijestio da je jedan od njegovih izvora bio i rukopis koji je naslovio *Schurtzfleischiana*.³⁷⁵ Budući da je taj rukopis objavljen, podatke koje je Schurzfleisch zapisao o Petriću danas je vrlo lako doznati. No, nakon uvida u izdanje djela *Schurzfleischiana* iz 1744. godine proizlazi da je Schurzfleisch hrvatskoga renesansnoga filozofa Franu Petrića spomenuo tek uzgredno u poglavlju »Praecognita de Libris et Bibliothecarum Scriporibus tradens«.³⁷⁶

372 Iohannes Iacobus Hofmannus [= Johann Jacob Hofmann], *Lexicon universale Historico-Geographico-Chronologico-Poetico-Philologicum*. Continens Historiam [Historiam] omnis aevi, Geographiam omnium Locorum, Genealogiam principum Familiarum, additâ ubique Chronologia tum veteri tum recentiore, Mythologiam insuper omnium Fabularum, Discussionem Philologicam illustrium circa haec occurrentium Difficultatum; Aliaque plurima scitu dignissima. Cum Indicibus variis, Rerum imprimis locupletissimo, memorabilia huius Lexici per Locorum Communium titulos Lectori illico spectanda exhibente. Tomus I-II. (Basileae: Impensis Iohan. Herman. Widerhold, 1677).

373 Iohannes Iacobus Hofmannus [= Johann Jacob Hofmann], *Lexicon universale*, Historiam Sacram et Profanam omnis aevi, omniumque Gentium; Chronologiam ad haec usque Tempora; Geographiam et Veteris et Novi Orbis; Principum per omnes Terras Familiarum ab omni memoria repetitam Genealogiam; Tum Mythologiam, Ritus, Caerimonias, omnemque Veterum Antiquitatem, ex Philologiae fontibus haustam; Virorum, Ingenio atque Eruditione Celebrum enarrationem copiosissimam; Praeterea Animalium, Plantarum, Metallorum, Lapidum, Gemmarum, Nomina, Naturas, Vires, Explanans. Editio absolutissima, praeter Supplementa, & Additiones, antea seorsum editas, nunc suis locis ac ordini insertas, ... Tomus tertius. Literas M, N, O, P, Q, continens. (Lugduni Batavorum: Apud Jacob. Hackium, Cornel. Boutesteyn, Petr. Vander AA, & Jord. Luchtman, 1698), s. v. »Patritius Franciscus«, p. 617a.

374 Hofmannus [= Hofmann], *Lexicon universale*, s. v. »Patritius Franciscus«, p. 617a: »Patritius Franciscus, Clissâ oriundus, corpore exili ac deformi, animô ingeniôque excelsô, omnium Italarum, Erythraeô iudice, doctissimus, in Philosophia primus ad Gassendi & Cartesii methodum viam stravit, Platonisque doctrinam 17. annos professus est publicè. Alfonso II. & Clementi VIII. magni habitus, hujus invitatu Romam venit, ac suos *Parallelos Mitilitares*, tanti Scaligero aestimatos, Ep. 119. l. 2. edidit, aliaque Teisserio enumerata *Elog. l. 2.* inter quae *Dialogos ejus Historicos*, summopere extollit Naudaeus; illosque cum Bodini Dialogis, omnibus reliquis Scriptorum in hoc genere monumentis anteposit. Sed Tassi gloriae invidisse, videtur nonnullis, Obiit A. C. 1597. aetat. 67.« Sadržaj Hofmannove natuknice o Petriću prenio sam u cijelosti. Usp. Teissier, *Les Eloges des hommes savans*, Seconde partie. (1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius)«, pp. 265-267.

375 [Mencke (hrsg.)], *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* (1715), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1613. Vidi i: [Mencke], »Verzeichniß derer Schrifften, welche bei diesem Wercke gebraucht worden, nebst deren *Abbréviaturen*«, f. Pp pp8va: »Sch. *Schurtzfleischiana in MSC*.«

376 Godofredus Wagenerus [= Gottfried Wagener], »Praecognita de Libris et Bibliothecarum Scriporibus tradens«, caput I, u: Godofredus Wagenerus [= Gottfried Wagener] (ed.), *Schurzfleischiana*, sive Varia de scriptoribus librisque iudicia Conr. Sam. Schurzfleischii polyhistoris olim summi cum indice necessario (Vitembergae: Ex officina Io. Fr. Schlomachii, 1744), pp. 1-13, na p. 7: »De veterum Bibliothecis legendum quoque Syntagma Iusti Lipsii, in 4. Collectum volumen virorum clarissimorum de Bibliothecis et Archivis, cum praefat. de Bibliothecis antediluvianis, edidit Ioachim Maderus helmstadii, 1660, 4, quo comprehenduntur Iusti Lipsii

5.2. Izvori Jöcherove natuknice o Petriću u djelu *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*

U drugom i trećem izdanju djela *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, dakle u izdanjima koja su objavljena 1726. i 1733. godine, Jöcher je priložio popis izvorā kojima se poslužio pri sastavljanju natuknice o Petriću. Premda je u tim izdanjima sadržaj natuknice o znamenitom hrvatskom renesansnom filozofu istovjetan sa sadržajem natuknice koju je sastavio Mencke, Jöcher nas je izvijestio da se »njegova« natuknica o Petriću, bilo u izdanju iz 1726. bilo u izdanju iz 1733. godine, temeljila na djelima ove osmorice pisaca: Le Mire, Crasso, Bayle, Rossi, Teissier, Blount, Gaddi i König.³⁷⁷ Znači, u usporedbi s izvorima Menckeove natuknice o Petriću, Jöcher je izostavio djela koja su napisali Buddeus te Hofmann, a izostavio je i Schurzfleischov rukopis, kao i djelo *Diarium eruditorum virorum*. U trećem svesku djela *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* iz 1751. godine, dakle u svesku koji sadrži natuknicu o Petriću, Jöcher je izostavio i Königovo djelo, a dodao je djela koja su napisali Papadopoli i Niceron. Nakon analize svih izvora Jöcherove natuknice, može se zaključiti da je Jöcher podatak o Petrićevu latinskom prijevodu Pseudo-Filoponova grčkog komentara uz Aristotelovu *Metafiziku* preuzeo iz Menckeove natuknice o Petriću. Pritom je nužno istaknuti da je Mencke na kraju svoje natuknice o Petriću, kao uostalom i Jöcher, naveo i izvore od kojih je mogao doznati podatke koji su već bili zapisani u nekim drugim izvorima ili je, pak, naveo izvore koji o Petriću

uopće nisu pisali. Naime, Mencke iz Hofmannova *Lexicon* nije mogao doznati nijedan podatak o Petriću koji već ranije nije bio zabilježen u Teissierovu djelu *Les Eloges des hommes savans*, dok iz Le Mireova djela *Elogia illustrium Belgii scriptorum* nije mogao doznati baš nijedan podatak o Petriću, jer Le Mire u njemu Petrića uopće nije spomenuo. Istodobno, obojica su, i Mencke i Jöcher, propustila navesti sve izvore kojima su se poslužili pri pisanju svojih natuknica o Petriću. Tu tvrdnju dokazuju oni podaci iz njihovih natuknica koje su preuzeli iz, primjerice, Morerijeva *Rječnika* i de Thouova ljetopisa *Historiarum sui temporis*. Zbog toga je vrlo vjerojatno da su podatak o Petrićevu latinskom prijevodu Pseudo-Filoponova grčkog komentara uz Aristotelovu *Metafiziku* doznali od nekog nespomenutog izvora. Da su Jöcherovi propusti pri bilježenju izvorā natuknice o Petriću bili mnogobrojni, dokazuje nam i to što je u popis izvorā svoje natuknice o Petriću koju je otisnuo u *Lexiconu* iz 1751. godine uvrstio i Niceronovo djelo *Mémoires*, a u kojem, kao što sam već istaknuo, creski renesansni filozof uopće nije obrađen (vidi 4.9.). Zbog takva odnosa prema izvorima ne čudi što su nam, a nakon analize svih izvora natuknice o Petriću, ostali nepoznati izvori nekoliko tvrdnji koje je Jöcher o Petriću zapisao u *Lexiconu* iz 1751. godine: latinski prijevod Petrićeva djela *Della historia diece dialoghi* objavljen je 1579. godine u Baselu u osmini, a unutar prvoga sveska djela *Artis historicae penus*; Petrićevo djelo *La militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo* je na latinski preveo Ludolph Küster, a prijevod je objavljen u desetom svesku Graeviusova djela *Thesaurus antiquitatum Romanarum*; Petrić je s grčkoga na latinski jezik preveo Proklove spise i objavio ih pod naslovom *Elementa theologica et physica*. Premda bi netko mogao zauzeti stajalište da se ove zapise, jer ih ne sadržava nijedan od izvorā koje je Jöcher naveo na kraju natuknice o Petriću, može smatrati Jöcherovim doprinosom u rasvjetljavanju Petrićeve bibliografije, smatram da bi takva tvrdnja bila uvelike neutemeljena. Naime, budući da se Jöcher u natuknici o Petriću koju je objavio 1751. godine u trećem svesku djela *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*

Syntagma ante citatum, Fulvii Ursini de Bibliothecis commentario, Guidonis Pancirolli, Bartholomaei Casanaei, *Francisci Patrici*, Michaelis Neandri, de Bibliothecis deperditis ac noviter instructis, Iacobi Philippi Thomasini de Bibliothecis MSS., cum recensione praecipuarum Biblioth. MSS. Patavinarum et Venetarum,«. Isticanje kosim pismom moje.

377 [Jöcher (hrsg.)], *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* [anderer Theil M-Z] (1726), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 463; Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* [anderer Theil M-Z] (1733), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 521. Vidi i: [Christian Gottlieb Jöcher], »Verzeichniß der Schrifften, so in dieser Auflage häufig gebraucht worden, nebst deren Abbreviaturen.«, u: Jöcher (hrsg.), *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* [anderer Theil M-Z] (1733), ff. Uuu6r-Uuu7v.

potpuno oslonio na Morerijeve, de Thouove, Teissierove, Bayleove, pa i Menckeove nalaze, puno je vjerojatnije da nas je propustio izvijestiti o svim izvorima iz kojih je crpio podatke o Petriću.

6. Zaključak

U članku sam ukazao na one zapise o creskom renesansnom filozofu Frani Petriću koje su nam posredovali pisci biografskih leksikona i srodnih im izdanja objavljenih u razdoblju od početka 17. do sredine 18. stoljeća. Kao polazište za istraživanja poslužio mi je *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, četverosvesčani bibliografski leksikon koji je napisao njemački polihistor Christian Gottlieb Jöcher. Prva dva sveska tog utjecajnog *Lexicon* objavljena su tijekom 1750., dok su preostala dva objavljena tijekom 1751. godine.

Natuknica o Frani Petriću otisnuta je u trećem svesku *Lexicon*. Budući da je izrađena prema metodologiji koju je Jöcher unaprijed odredio, iz nje se o Petriću mogu doznati osnovni biografski podaci, zatim naslovi njegovih devet izvornih djela i podaci o djelima koja je Petrić preveo s grčkoga na latinski jezik. No, osim podataka koji su točni, Jöcherova natuknica o Petriću sadrži i podatke koji su netočni. Naime, Jöcher je zapisao da Petrićevo djelo *Nova de univesis philosophia* obuhvaća pedeset knjiga, a ne šezdeset i devet knjiga, što je podatak koji je točan. Uz to, Jöcher je dvojio o mjestu i godini Petrićeva rođenja. Zbog toga je naveo sve podatke kojima je raspolagao: Petrić je rođen u Klisu u Dalmaciji ili u Sieni; rođen je 1529. ili 1530. godine. Da bih doznao razloge zbog kojih je Jöcher zapisao podatke koji su netočni, kao i podatke o čijoj je točnosti dvojio, istražio sam izvore njegove natuknice o Petriću. Ali, tragom izvora Jöcherove natuknice o Petriću trebalo je krenuti i zato da bi se ustanovilo kojim je podacima njemački leksikograf raspolagao o creskom renesansnom filozofu.

Od devetorice pisaca, koliko ih je naveo na kraju svoje natuknice o Petriću, Jöcher se poslužio tek podacima koje je doznao iz djela dvojice pisaca. Obojica od tih pisaca bili su Francuzi. Iz

djela *Les Eloges des hommes savans* (1683) Antoinea Teissiera Jöcher je najvjerojatnije preuzeo podatke o Petrićevu obrazovanju, zatim o njegovu pobijanju Aristotelove filozofije, zbog čega su ga mnogi napadali, onda o Rimu, kao gradu u kojem je umro u 67. godini, pa o njegovim fizičkim i karakternim obilježjima i o tome da ga ne brkamo ili miješamo (*confondre*) s onim učenjakom kojemu su ime i prezime također glasili *Franciscus Patricius*, a koji je porijeklom bio iz Slavonije. Još važniji izvor Jöcherove natuknice o Petriću bilo je drugo izdanje djela *Dictionaire historique et critique* (1702) Pierrea Baylea. Iz Bayleova *Rječnika* Jöcher je nedvojbeno preuzeo ove podatke: Petrić je rođen 1529. ili 1530. godine u Klisu u Dalmaciji; boravio je na Cipru, u Španjolskoj i Francuskoj; njegovo djelo *Nova de univesis philosophia* sadrži 50 knjiga. No, premda ih je imao priliku doznati i iz nekih drugih biografskih leksikona ili srodnih im izdanja, Jöcher je iz Bayleova *Rječnika* mogao preuzeti i podatke da je Petrić bio filozof te da je filozofiju predavao u Ferrari i Rimu, gdje je i umro 1597. godine.

U natuknici o creskom filozofu Jöcher je imenovao čak dvojicu pisaca koji u svojim djelima Petrića uopće nisu obradili. Iz perspektive kronološkog poretka, riječ je o najstarijem i najmlađem Jöcherovu izvoru: djelu *Elogia illustrium Belgii scriptorum*, koje je Aubert Le Mire objavio 1602. godine i djelu *Mémoires*, koje je napisao Jean-Pierre Niceron i koje je u razdoblju od 1727. do 1745. godine objavljeno u 43 sveska.

Djela preostale petorice pisaca koje je Jöcher imenovao na kraju svoje natuknice sadrže vrijedne podatke o Petriću. No, nakon poredbene analize, zaključio sam da se Jöcher nije poslužio nijednim od njih. Četirima od tih djela pisci su bili Talijani Gian Vittorio Rossi, Iacopo Gaddi, Lorenzo Crasso i Niccolo Comneno Papadopoli, dok je peto napisao Thomas-Pope Blount, jedini Englez među Jöchеровim izvorima. Rossi i Gaddi pritom su se usmjerili na prikaz Petrićeva nauka. U djelu koje je naslovio *Pinacotheca* (1645) Rossi je analizirao djela *Paralleli militari*, *Nova de univesis philosophia* i *Discussiones peripateticae*, pri čemu je najboljim

Petrićevim djelom smatrao *Paralleli militari*, dok je Gaddi, u djelu *De scriptoribus* (1649), detaljnije prikazao djela *Della historia diece dialoghi* i *Della Poetica*, o kojem je izjavio da je pokazatelj Petrićeve neizmjerne učenosti. Premda se uvelike oslonio na Rossija, iz Crassova djela *Elogii d'huomini letterati* (1666) ipak možemo doznati i podatke koje nije zapisao nijedan Jöcherov izvor. Najupečatljivija od njegovih tvrdnji pritom je zacijelo ona da su Frane Petrić i Bernardino Telesio bili prvi mislioci koji su nastojali obezvrijediti Aristotelovu filozofiju, čime su pripremili put kojim su kasnije krenuli Pierre Gassendi i René Descartes. Podacima svojih prethodnika, posebice podacima koje su o Petriću zapisali Rossi i Teissier, poslužio se i Papadopoli u djelu *Historia gymnasii patavini* (1726). Ali, u svojoj povijesti padovanske gimnazije Papadopoli je objavio i podatke o Petrićevim profesorima na studiju filozofije (Lazzaro Bonamico iz Bassana i Marco Antonio Passeri iz Genove), a izvijestio nas je i o tome da je Petrić u imenik Dalmatinaca bio dvaput upisan kao njihov savjetnik (*consiliarius*). Premda se također oslonio na zapise svojih prethodnika, Blount je u djelo *Censura celebriorum authorum* (1690) uvrstio i podatke koje nije zabilježio nijedan Jöcherov izvor. Naime, posredovavši nam informacije o pet njemačkih izdanja, bibliografski je obradio Petrićevo djelo *Magia philosophica*.

Međutim, Jöcher je o Petriću zapisao i tvrdnje koje ne možemo pronaći u djelima onih pisaca koje je imenovao na kraju natuknice. U članku sam zato obradio i zapise koji su o Petriću objavljeni u biografskim leksikonima te srodnim im izdanjima na koje su se pozvali izvori Jöcherove natuknice o Petriću. Pritom sam ukazao na svjedočanstva koja su zabilježili i, primjerice, Joseph Juste Scaliger, Jacques Auguste de Thou, Gabriel Naudé, Charles Sorel, Georg Matthias König, René Rapin, Johannes Jonsius, Peter Lambeck, Daniel Georg Morhof, Louis Moreri te Adrien Baillet. Zahvaljujući proukama njihovih zapisa, doznao sam da je izvor Jöcherove natuknice o Petriću vjerojatno bilo i djelo *Le grand dictionnaire historique* Louisa Morerija. Premda ga nije imenovao kao pisca na čije se djelo oslonio pri pisanju svoje natuknice, Jöcher je o Petriću zapisao tvrdnje koje su bile

istovjetne onima iz Morerijeva *Rječnika*: Petrić je, predgovorivši ih povijesnom raspravom, na grčkom i latinskom jeziku objavio proročanstva Zoroastra, Hermesa Trismegista i drugih, koja je prikupio iz spisā platonovaca; Petrić je s velikim ugledom podučavao u Ferrari i Rimu.

No, analiza svjedočanstava koja su o Petriću zabilježena u biografskim leksikonima i srodnim im izdanjima kojima su se poslužili Jöcherovi izvori ipak nisu bila dovoljna za doznavanje izvora svih podataka iz Jöcherove natuknice o Petriću. Zbog toga sam obradio i izvore one natuknice koja je o Petriću objavljena u djelu *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*. Naime, Jöcher je bio itekako uključen u objavljivanje svih triju izdanja toga priručnoga leksikona: bio je suradnik u izdanju koje je 1715. godine uredio njegov učitelj Johann Burckhard Mencke, a uredio je izdanja koja su objavljena 1726. i 1733. godine. Budući da je sadržaj natuknice u sva tri izdanja spomenutoga djela istovjetan, u članku sam istražio i izvore Menckeove natuknice o Petriću, od kojih izdvajam *Lexicon universale* Johanna Jacoba Hofmanna iz 1698. godine i rukopis koji je Mencke naslovio *Schurtzfleischiana*, a koji je napisao Konrad Samuel Schurzfleisch ili Schurtzfleisch.

Nažalost, nakon analize svih Jöcherovih izvora, pa onda analize svih biografskih leksikona te srodnih im izdanja kojima su se poslužili Jöcherovi izvori, a zatim analize većine Menckeovih izvora, ipak nije bilo moguće odrediti pisce ili djela iz kojih je Jöcher crpio sve podatke za natuknicu koju je o Petriću objavio 1751. godine, dakle u trećem svesku djela *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*. Riječ je o ovim Jöcherovim tvrdnjama:

1. Petrićevo djelo *Della historia diece dialoghi* prevedeno je na latinski jezik. Prijevod je objavljen 1579. godine u Baselu, u osmini, a unutar prvoga sveska djela *Artis historicae penus*;
2. Petrićevo djelo *La militia romana di Polibio, di Tito Livio, e di Dionigi Alicarnaseo* je na latinski jezik preveo Ludolph Küster. Prijevod je objavljen u desetom svesku Graeviusova djela *Thesaurus antiquitatum Romanarum*;
3. Petrić je s grčkoga na latinski jezik preveo Proklove spise, objavivši ih pod zajedničkim naslovom *Elementa theologica et physica*.

Dakle, Jöcher je na kraju natuknice propustio zapisati imena svih pisaca čijim se djelima poslužio pri iznošenju podataka o Petriću. Tu tvrdnju ne dokazuju samo zapisi koje sam, razvrstavši ih u tri cjeline, upravo popisao, nego i zapisi koje je, kao što sam već istaknuo, Jöcher preuzeo iz djela *Le grand dictionnaire historique* Louisa Morerija, a kojega u natuknici uopće nije spomenuo. Uz to, Jöcher je u natuknici zabilježio i pisce koji u svojim djelima Petrića nisu obradili (Le Mire i Nice-ron), kao i pisce iz čijih djela nije preuzeo nijedan podatak (Rossi, Gaddi, Crasso, Blount, Papadopolli). Zato je nedvojbeno da uvid u Jöcherove izvore osvjetljava njegov leksikografski rad, ali i, što je još važnije, otkriva putove kojima su se podaci o životu i djelu Frane Petrića probijali kroz biografske leksikone i srodna im izdanja od početka 17. do sredine 18. stoljeća.

Budući da sam obradio najranija svjedočanstva o Petriću, u članku sam se očitovao i o bibliografijama o Petriću u koje su uvršteni biografski leksikoni i srodna im izdanja iz razdoblja od početka 17. do sredine 18. stoljeća. Istraživanja kojima sam se bavio u ovom članku, kao i, uostalom, istraživanja koja sam 2008. godine podu-

zeo u članku »Hrvatske bibliografije o Petriću«, razotkrila su izuzetnu nepouzdanost svih pet dosadašnjih bibliografija o Petriću koje obuhvaćaju jedinice od Petrićeva vremena do trenutka svojega objavljivanja. Naime, u te bibliografije uvršteno je mnoštvo nepotpunih i netočnih bibliografskih jedinica koje su, uz to, zapisane bez ikakvih metodoloških kriterija. No, na temelju istraživanja kojih sam se poduhvatio u ovom članku može se zaključiti i sljedeće: u bibliografije o Petriću koje sadrže podatke o djelima od početka 17. do sredine 18. stoljeća nisu uvrštena brojna djela koja su objavljena u tom razdoblju, a posebice biografski leksikoni i srodna im izdanja. Zato sam bio primoran sastaviti prilog u kojem sam donio popis biografskih leksikona i srodnih im izdanja objavljenih u razdoblju od početka 17. do sredine 18. stoljeća koji nisu uvršteni u dosadašnje bibliografije o Petriću, a obrađeni su u ovom članku. Pri sastavljanju nove bibliografije o Petriću, koja će sadržavati jedinice od njegova vremena do današnjih dana, zato je nužno koristiti i podatke koji su uvršteni u onih pet bibliografija koje obrađuju jedinice od Petrićeva vremena: kao podsjetnik na to kako se zahtjevan i odgovoran posao poput sastavljanja bibliografije ne bi trebao niti smio raditi.

PRILOG 1

Popis hrvatskih filozofa uvrštenih u Jöcherov

Allgemeines Gelehrten-Lexicon (1750-1751)

Andreis, Fran Trankvil (<i>Andronicus, Tranquillus Parthenius</i>)	I., c. 402
Baglivi, Đuro (<i>Baglivi, Georgius</i>)	I., c. 709-710
Brattuti, Vinko (<i>Bratuti, Vincentius</i>)	I., cc. 1342-1343
Camillo Delminio, Giulio (<i>Camillus, Julius</i>)	I., cc. 1598-1599
De Dominis, Marko Antun (<i>de Dominis, Marcus Antonius</i>)	II., cc. 176-177
Dragišić, Juraj (<i>Benignus, Georg.</i>)	I., c. 964
Dudić, Andrija (<i>Dudith, Andr.</i>)	II., cc. 230-231
Getaldić, Marin (<i>Ghetaldi, oder Gethaldus, Marinus</i>)	II., c. 977
Gučetić, Ambroz (<i>Gozzeus, Ambr.</i>)	II., c. 1107
Gučetić, Nikola Vitov (<i>di Gozzi, Nicol. Vitus</i>)	II., c. 1107
Jan Panonije (<i>Janus Pannonius</i>)	II., c. 1834
Juraj Dubrovčanin (<i>Georgius Ragusaeus</i>)	II., c. 932
Marulić, Marko (<i>Marullus, Marcus</i>)	III., c. 250
Nalješković, Augustin (<i>di Nale, oder Nallius, oder Natalis, Augustinus</i>)	III., c. 808
Petrić, Frane (<i>Patricius, Franc.</i>)	III., c. 1303
Polikarp Severitan, Ivan (<i>Severetanus, Joh. Polycarp.</i>)	IV., c. 538
Ranjina, Klement (<i>Araneus, Clemens</i>)	I., cc. 494-495
Skalić, Pavao (<i>Scalichius de Lika, Paul</i>)	IV., cc. 188-190
Stojković, Ivan (<i>Johannes de Ragusio</i>)	II., cc. 1938-1939
Vlačić, Matija (<i>Flacius, Matthias</i>)	II., cc. 628-630
Vlačić Ml., Matija (<i>Flacius, Matthias, ein Sohn</i>)	II., c. 630

Izvori

Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Erster Theil, A-C (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1750);

Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Zweiter Theil, D-L (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1750);

Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1751);

Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Vierter Theil, S-Z (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1751).

Napomena

U ovom *Prilogu* su o svakom hrvatskom filozofu zabilježena tri podatka: prezime i ime na hrvatskom, kako je ustaljeno u hrvatskoj filozofskoj historiografiji; prezime i ime na latinskom, kako je otišnuto u Jöcherovu *Lexiconu*; položaj natuknice u Jöcherovu *Lexiconu*.

1. Prezime i ime filozofa na hrvatskom

Hrvatske filozofe popisao sam po abecedi s punim prezimenom i imenom, dakle onako kako se to u hrvatskoj filozofskoj historiografiji udomaćilo u posljednjih četvrt stoljeća. To znači: Juraj Dragišić, a ne Juraj Dobrotić; Nikola Vitov Gučetić, a ne Nikola Vidov Gučetić ili samo Nikola Gučetić; Jan Panonije, a ne Ivan Česmički ili Janus Panonius; Frane Petrić, a ne Franjo Petriš, de Petris, Patricij ili Petrišević. Prezimena i imena hrvatskih filozofa otisnuta su uspravnim pismom.

Iznimno, dvojicu hrvatskih renesansnih filozofa, Jana Panonija i Jurja Dubrovčanina, u abecedni sam poredak uvrstio po njihovu imenu, a sukladno zapisu iz Jöcherova *Lexicon*a i međunarodnom standardu.

Ranorenesansni hrvatski filozof kojega je Jöcher nazvao *Johannes de Ragusio* je u abecedni poredak uvršten pod svojim stvarnim prezimenom *Stojković*, o čemu postoje dokazi u dokumentima Državnog arhiva u Dubrovniku.

2. Prezime i ime filozofa na latinskom

Prezimena i imena hrvatskih filozofa u latinskom obliku preuzeta su iz Jöcherova *Lexicon*a i otisnuta kosim pismom. Pritom upozoravam na sljedeće pojedinosti:

- a) Jöcher je imena Dragišića, Dudića, Ambroza Gučetića, Nikole Vitova Gučetića, Petrića i Polikarpa zapisao u skraćenu obliku. Njihova imena su u takvoj inačici uvrštena i u *Prilog*;
- b) U slučaju Marina Getaldića i Augustina Nalješkovića Jöcher je zabilježio različite oblike njihovih prezimena. U *Prilog* sam uvrstio sve Jöcherove inačice;
- c) Da bi ga razlikovao od oca Matije Vlačića Ilirika, Jöcher za Matiju Vlačića Mlađega zapisao dodatni podatak »ein Sohn«. Taj sam podatak također uvrstio u *Prilog*;
- d) U *Prilog* sam uvrstio i titulu »de Lika«, koju je Jöcher zabilježio uz Skalićevo prezime.

3. Položaj natuknice u Jöcherovu *Lexiconu*

U *Prilogu* sam uz svakog hrvatskog filozofa rimskim brojem označio svezak, a arapskim brojem stupac/stupce Jöcherova *Lexicon*a u kojem/kojima je pojedini hrvatski filozof obrađen.

PRILOG 2

Popis izvorā Jöcherove natuknice o Petriću u *Allgemeines Gelehrten-Lexiconu* (1751)

1602.

Aubertus Miraeus [= Aubert Le Mire], *Elogia illustrium Belgii scriptorum*, qui vel Ecclesiam Dei propugnârunt, vel disciplinas illustrârunt. Centuria dedicadibus distincta. (Antverpiae: Sumptibus vi-duae et haeredum Ioannis Belleri, 1602).

1645.

Ianus Nicius Erythraeus [= Gian Vittorio Rossi], *Pinacotheca imaginum, illustrium, doctrinae vel ingenii laude, virorum, qui, auctore superstite, diem suum obierunt*. (Colon. Agrippinae: Apud Iodocum Kalcovium et Socios, 1645), s. v. »Franciscus Patritius.«, pp. 203-205.

Na f. *8r je otisnuto: »Pinacotheca haec imprimatur. Coloniae, mense Novembri 1642.«.

1649.

Iacobus Gaddius [= Iacopo Gaddi], *De scriptoribus [non ecclesiasticis, Graecis, Latinis, Italicis primorum graduum in quinque Theatris scilicet Philosophico, Poetico, Historico, Oratorio, Critico]*. Tomus Secundus. (Lugduni: Ex Typographia Ioan. Pet. Chancel, 1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, pp. 148-154.

Unutar ove natuknice Frane Petrić Cresanin (*Patritius Franciscus alter*) je obrađen na pp. 150-154.

1666.

Lorenzo Crasso, *Elogii d'huomini letterati* (In Venetia: Per Combi, & La Noù, 1666), s. v. »Francesco Patrizio«, pp. 61-64.

1683.

Antoine Teissier, *Les Eloges des hommes savans, tirez de l'Histoire de M. de Thou. Avec des additions contenant l'Abbrégé de leur vie, le jugement, & le Catalogue de leurs Ouvrages. Seconde partie*. (A Geneve: Chez Jean Herman Widerhold, 1683), s. v. »François Patrice (Franciscus Patritius.)«, pp. 265-268.

Glavni tekst natuknice o Petriću na pp. 265-266.

Teissierov »Dodatak« (»Addition.«) na pp. 266-268.

1690.

Thomas-Pope Blount, *Censura celebriorum authorum: sive Tractatus in quo varia Virorum Doctorum de Clarissimis cujusque S[a]eculi Scriptoribus iudicia traduntur*. (Londini: Impensis Richardi Chiswel ad Insigne Rosae Coronatae in Coemeterio S. Pauli, 1690), s. v. »Franciscus Patricius«, pp. 562-563.

1702.

[Pierre] Bayle, *Dictionnaire historique et critique*. Tome troisième, seconde edition. Revuë, corrigée & augmentée par l'Auteur. N-Z. (A Rotterdam: Chez Reinier Leers, 1702), s. v. »Patrice (François)«, pp. 2320-2322.

Glavna natuknica »Patrice (François)«, na pp. 2320-2322, i o Patriziju iz Siene (*Patrice le Siennois*) i o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*);

Bilješka (A), na pp. 2320b-2321b, pretežito o Patriziju iz Siene (*Patrice le Siennois*), a tek usputno o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*);

Bilješka (B), na pp. 2321b-2322a, u cijelosti o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*);

Bilješka (C), na p. 2322a-b, u cijelosti o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*);

Natuknicu »Patrice (François)« Bayle je dodatno opremio rubnim bilješkama, koje su označene posebnim znakovima i slovima.

1726.

Nicolaus Comnenus Papadopolus [= Niccolo Comneno Papadopoli], *Historia gymnasii patavini*, post ea, quae hactenus de illo scripta sunt, ad haec nostra tempora pleniùs, & emendatiùs deducta. Cum auctario de claris cum professoribus tum alumnis ejusdem. Tomus II. (Venetiis: Apud Sebastianum Coleti, 1726), »Franciscus Patricius«, pp. 258-259, n. CLXII.

1727- 1745.

[Jean-Pierre] Niceron, *Mémoires pour servir a l'Histoire des Hommes Illustres dans la Republique des Lettres*. Avec un Catalogue raisonne' de leurs Ouvrages. Tome I-XLIII. (A Paris: Chez Briasson, 1727-1745).

Izvori

Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1751), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1303.

[Christian Gottlieb Jöcher], »Verzeichniß der Schrifften, so in dieser Ausgabe häufig gebraucht worden, nebst deren Abbreviaturen.«, u: Christian Gottlieb Jöcher (hrsg.), *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Dritter Theil, M-R (Leipzig: in Johann Friedrich Gleditschens Buchhandlung, 1751), ff. Iiiiiii1v-3v.

PRILOG 3

Abecedni popis biografskih leksikona i srodnih im izdanja objavljenih u razdoblju od početka 17. do sredine 18. stoljeća koji nisu uvršteni u dosadašnje bibliografije o Petriću, a obrađeni su u ovom članku

[Baillet, Adrien]. 1686. »[Jugemens des Scavans sur les principaux Ouvrages des Auteurs. Contenant les Poetes.] Seconde partie«, u: [Adrien Baillet], *Jugemens des Scavans sur les principaux Ouvrages des Auteurs. Contenant les Poetes. Tome quatrième. Première partie [-seconde partie]* (A Paris: Chez Antoine Dezallier, 1686), pp. 103-208 prve paginacije, pp. 1-273 druge paginacije, s. v. »François Patrizzi«, pp. 45-46 druge paginacije, n. M.LXII.

Bayle, [Pierre]. 1697. *Dictionnaire historique et critique. Tome second, seconde partie. P-Z.* (A Rotterdam: Chez Reinier Leers, 1697), s. v. »Patrice (François)«, pp. 749-751.

Glavna natuknica »Patrice (François)«, na pp. 749-750, i o Patriziju iz Siene (*Patrice le Siennois*) i o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*). Bilješka (A), na pp. 749a-750a, pretežito o Patriziju iz Siene (*Patrice le Siennois*), a tek usputno o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*). Bilješka (B), na pp. 750a-751a, u cijelosti o Petriću filozofu [Cresaninu] (*Patrice le Philosophe*).

Natuknicu »Patrice (François)« Bayle je dodatno opremio rubnim bilješkama, koje su označene posebnim znakovima i slovima.

Gaddius, Iacobus [= Gaddi, Iacopo]. 1649. *De scriptoribus [non ecclesiasticis, Graecis, Latinis, Italicis primorum graduum in quinque Theatris scilicet Philosophico, Poetico, Historico, Oratorio, Critico]*. Tomus Secundus. (Lugduni: Ex typographia Ioan. Pet. Chancel, 1649), s. v. »Patritius Fran. Senensis«, pp. 148-154. Drugi Frane Petrić [Cresanin] (*Patritius Franciscus alter*) u natuknici je obrađen na pp. 150-154.

Graevius, Joannes Georgius [= Graevius, Johann Georg] (congestus). 1699. *Thesaurus antiquitatum Romanarum*, Tomus decimus. (Traject. ad Rhen.: Apud Franciscum Halmam; Lugd. Batavor.: Apud Petrum vander AA, 1699), f. ***1r, pp. 821-826, cc. 827-998.

Hofmannus, Johannes Jacobus [= Hofmann, Johann Jacob]. 1698. *Lexicon universale, ... Editio absolutissima, praeter Supplementa, & Additiones, antea seorsum editas, nunc suis locis ac ordini insertas, ... Tomus tertius. Literas M, N, O, P, Q, continens.* (Lugduni Batavorum: Apud Jacob. Hackium, Cornel. Boutesteyn, Petr. Vander AA, & Jord. Luchtman, 1698), s. v. »Patritius Franciscus«, p. 617a.

[Iselin, Jacob Christoph], Beck, Jacob Christoff und Burtorff, August Johann (hrsg.). 1744. *Neu-verbessertes Historisch- und Geographisches Allgemeines Lexicon, ... Dritte Auflage, in welcher das von Jacob Christoff Beck und August Johann Burtorff, gefertigte supplement an behörigen Orten eingerückt worden. Fünfter Theil. Me – Ro.* (Basel: Bei Johannes Christ sel. Wittib, 1744), s. v. »Patricius (Franciscus)«, pp. 598b-599a.

Jöcher, Christian Gottlieb (hrsg.). 1733. *Compendiöses Gelehrten-Lexicon, ... In zwei Theilen. Die dritte Auflage [anderer Theil M-Z]* (Leipzig: Bei Johann Friedrich Gleditschens seel. Sohn, 1733), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 521.

Jonsius Holsatus, Joannes. 1659. *De scriporibus historiae philosophicae. Libri IV.* (Francofurti: Ex Officina Thom. Matth. Götzii, 1659), p. 202, 311, 351, 352.

- Lambecius, Petrus [= Lambeck, Peter]. 1659. *Prodromus historiae literariae; nec non libri secundi capita quatuor priora* (Hamburgi: Sumptibus Autoris, Typis Michaelis Piperi, 1659), pp. 35-37, 91-94, 97-107, p. 118, pp. 138-140, 142-143.
- [Mencke, Johann Burckhard (hrsg.)]. 1715. *Compendiöses Gelehrten-Lexicon* (In Leipzig: Bei Johann Friedrich Gleditsch und Sohn, 1715), s. v. »Patricius (Franc.)«, c. 1613.
- Miraeus, Aubertus [= Le Mire, Aubert]. 1649. *Bibliotheca ecclesiastica sive de scriptoribus ecclesiasticis, ... pars altera*. Opus posthumum. Aubertus vanden Eede, ... publicabat. (Antverpiae: Apud Iacobum Mesium, 1649), s. v. »Franciscus Patritius, Venetus«, p. 181.
- Moreri, Louys. 1683. *Le grand dictionnaire historique*, troisième édition, corrigée, & divisée en deux tomes. Tome second. [G-Z] (A Lyon: Chez Iean Girin, & Barthelemy Riviere / A Paris: Chez Denis Thierry, 1683), s. v. »Patritius, Vulgairement Patrizio (François)«, p. 833b.
- Moreri, Louis. 1716. *Supplement aux anciennes éditions du grand dictionnaire historique*, tome second. I-Z (A Amsterdam: Chez Pierre Brunel, R. & G. Wetstein, David Mortier, Piere de Coup / A La Haye: Chez Adrian Moetjens, L. & H. Van Dole / A Utrecht: Chez Guillaume Van de Water, 1716), s. v. »Patricius (François)«, p. 320b.
- Moreri, Louis. 1740. *Le grand dictionnaire historique*, dix-huitième et dernière édition, revue, corrigée & augmentée très considérablement. Tome septième. Lettres P-Seg. (A Amsterdam / A Leyden / A La Haye / A Utrecht, 1740), s. v. »Patrice, vulgairement Patricio (François)«, p. 79b.
- Naudaeus, Gabriel [= Naudé, Gabriel]. 1639. »Quaestio iatrophilologica: De fato, et fatali vitae termino.«, u: Joh.[annes] Beverovicus [= Jan van Beverwijk], *Epistolica quaestio, De vitae termino, Fatali, an Mobili?* Pars tertia, et ultima, nunc primum edita. (Lugduni Batavorum: Ex officina Iohannis Maire, 1639), pp. 3-82, na pp. 27-28.
- [Patin, Guy]. 1701. »Patiniana.«, u: *Naudaeana et Patiniana*. Ou singularitez remarquables, prises des conversations de Mess. Naudé & Patin. [Di Antoine Lancelot, publicato a cura di Pierre Bayle] (A Paris: Chez Florentin & Pierre Dellaulne, 1701), pp. 1-118 druge paginacije, s. v. »Franciscus Patricius«, p. 26.
- [Rapin, René]. 1674. »Avertissement.«, u: [René Rapin], *Reflexions sur la Poetique d'Aristote*, et sur les Ouvrages des Poetes anciens & modernes. (A Paris: Chez François Muguet, 1674), ff. a iiiiiiijr-e iiiijv, na f. e ijv.
- Thuanus, Iacobus Augustus [= de Thou, Jacques Auguste]. 1621. »Commentariorum de vita sua, libri sex.«, u: Iacobus Augustus Thuanus [= Jacques Auguste de Thou], *Historiarum sui temporis*. Pars quinta. Ab A. C. N. 1594. usque ad Annum eiusdem seculi 1607. (Francofurti: Excudebatur typis Egenolphi Emmelij, impensisque Petri Kopffij Bibliopolae, 1621), pp. 1277-1471, liber I., pp. 1279-1308, na p. 1292.
- Wagenerus, Godofredus [= Wagener, Gottfried]. 1744. »Praecognita de Libris et Bibliothecarum Scriporibus tradens.«, caput I, u: Godofredus Wagenerus [= Gottfried Wagener] (ed.), *Schurzfleischiana*, sive Varia de scriptoribus librisque iudicia Conr. Sam. Schurzfleischii polyhistoris olim summi cum indice necessario (Vittebergae: Ex officina Io. Fr. Schlomachii, 1744), pp. 1-13, na p. 7.

Napomena

Ovaj *Prilog* sastavio sam zato jer sam u članku ukazao i na one zapise o Petriću koji su u razdoblju od početka 17. do sredine 18. stoljeća objavljeni u biografskim leksikonima i srodnim im izdanjima o kojima podatke ne sadrži nijedna od dosadašnjih bibliografija o Petriću. Kao što je poznato, do danas je objavljeno sveukupno pet bibliografija o Petriću koje sadrže podatke o biografskim leksikonima i srodnim im izdanjima objavljenima od početka 17. do sredine 18. stoljeća. Bibliografski podaci tih bibliografija su:

1. [Pietro Donazzolo], »Bibliografia«, pp. 133-146, u: Pietro Donazzolo, »Francesco Patrizio di Cherso erudito del secolo decimosesto (1529-1597)«, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* 28 (Parenzo [Poreč], 1912), pp. 2-147;
2. [Paola Maria Arcari], »Bibliografia«, u: Paola Maria Arcari, *Il pensiero politico di Francesco Patrizi da Cherso* (Roma: Arti grafiche Zamperini & Lorenzini, 1935), pp. 295-332;
3. [Vladimir Premec], »Bibliografija radova o Patriciju«, u: Vladimir Premec, *Franciskus Patricijus* (Beograd: Odeljenje za filozofiju Instituta društvenih nauka, 1968), pp. 80-93;
4. V.[ladimir] Premec i F.[ranjo] Zenko, »Bibliografija: II. Literatura o Frani Petriću«, nepaginirani dodatak u: Frane Petrić, *Nova sveopća filozofija*, priredio i pogovor napisao Vladimir Filipović. Prijevod s latinskog Tomislav Ladan i Serafin Hrkač (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979). Izdanje sadrži pretpisak latinskog izvornika: Franciscus Patricius, *Nova de universis philosophia* (Ferrariae: Apud Benedictum Mammarelum, 1591) i hrvatski prijevod;
5. »Bibliography [on Frane Petrić]«, compiled by Vladimir Premec (1968) and updated by Franjo Zenko (1979), Mihaela Girardi Karšulin (1992) and Ljerka Schiffler (1993), *Studia historiae philosophiae Croaticae* 2 (1993), pp. 201-225.

U četiri slučaja *Prilog* sadrži podatke o piscima čija su djela već uvrštena u dosadašnje bibliografije o Petriću. Međutim, u tim bibliografskim jedinicama sadržaj podataka o Petriću razlikuje se od sadržaja koji je zabilježen u bibliografskim jedinicama koje su uvrštene u dosadašnje bibliografije o Petriću. Primjerice, bez obzira na to što je u sve dosadašnje bibliografije uvrštena bibliografska jedinica iz koje doznajemo da je Bayle o Petriću pisao u petom izdanju djela *Dictionaire historique et critique* (1734), u *Prilogu* sam zapisao bibliografsku jedinicu koja upućuje na Bayleovu natuknicu o Petriću u prvom izdanju njegova *Rječnika* (1697). Naime, sadržaj natuknice o Petriću u prvom izdanju Bayleova *Rječnika* uvelike se razlikuje od sadržaja natuknice koja je uvrštena u peto izdanje *Rječnika*. Pritom podsjećam da razlike u sadržaju Bayleove natuknice o Petriću postoje samo između prvog i drugog izdanja, dakle u izdanjima koja su objavljena 1697. i 1702. godine. Sukladno iznijetim kriterijima, u *Prilog* sam uvrstio djela ove četvorice pisaca: Baillet, Bayle, Jonsius, Moreri.

Kada su podaci o Petriću bili istovjetni u svim izdanjima djela nekog pisca, a u dosadašnje je bibliografije o Petriću uvršteno neko od tih izdanja, tada tog pisca i njegovo djelo nisam uvrštavao u *Prilog*. Tako, primjerice, budući da je u svakom od triju izdanja Blountova djela *Censura celebriorum authorum* (1690., 1694., 1710) sadržaj natuknice o Petriću istovjetan i budući da je bibliografska jedinica o Blountovu djelu iz 1694. godine uvrštena u, primjerice, bibliografiju o Petriću koju je sastavila Paola Maria Arcari, bibliografsku jedinicu o Blountu i njegovu djelu u *Prilog* nije bilo potrebno unositi. Iznimku sam učinio tek za leksikon koji je objavljen pod naslovom *Compendiöses Gelehrten-Lexicon*, a o kojem se nije očitovala nijedna od bibliografija o Petriću. Naime, bibliografske podatke o tom *Lexiconu* uvrstio sam i pod prezime Mencke i pod prezime Jöcher. Premda je sadržaj natuknice o Petriću istovjetan u svim izdanjima *Lexiconu*, to sam učinio zato jer sam želio istaknuti da je prvo izdanje, dakle ono iz 1715. godine, uredio Johann Burckhard Mencke, dok je drugo i treće izdanje, dakle ono iz 1726. i 1733. godine, uredio Christian Gottlieb Jöcher.

Summary

The Earliest Testimonies of Frane Petrić: Christian Gottlieb Jöcher, His Sources and Other Biographical Lexicons from the Beginning of the Seventeenth to the Middle of the Eighteenth Century

Key words: Frane Petrić, Christian Gottlieb Jöcher, *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, Jacques August de Thou, Louis Moreri, Antoine Teissier, Pierre Bayle, bibliographical lexicons

Influential *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* (1750-1751) compiled by German lexicographer Christian Gottlieb Jöcher (1694-1758) in its third volume contains an entry on the Cres Renaissance philosopher Frane Petrić (Franciscus Patricius, 1529-1597). In the endeavour to establish which information had been available to Jöcher and in the attempt to determine which information he used in so doing, I studied the sources of his entry on Petrić. Out of the nine sources listed at the end of his entry, the German lexicographer consulted only the work *Les Eloges des hommes savans* of Antoine Teissier from 1683 and the second edition of the work *Dictionnaire historique et critique* of Pierre Bayle from 1702. I hereby note that information on Petrić is not included in the oldest and most recent of Jöcher's sources: neither in the work *Elogia illustrium Belgii scriptorum* of Aubert Le Mire from 1602, nor in any of the 43 volumes of the work *Mémoires* of Jean-Pierre Nicéron published in the period from 1727 to 1745.

The remaining five sources contain valuable information on Petrić, but Jöcher failed to consult them. For instance, in his work *Pinacotheca* from 1645, Gian Vittorio Rossi considered *Paralleli militari* to be the best work of Petrić, whereat he mediated the sentence in which Joseph Juste Scaliger praised Petrić as military theoretician. In the second volume of the work *De scriptoribus* from 1649, Iacopo Gaddi informed us on the content of Petrić's works *Della historia diece dia-*

loghi and *Della Poetica*, whereas Lorenzo Crasso in his work *Elogii d'huomini letterati* from 1666 concluded that Petrić, due to the fact that in the work *Discussiones peripateticae* he attempted to disprove the peripatetic philosophy, paved the way for Pierre Gassendi and René Descartes. English biographer Thomas-Pope Blount in his work *Censura celebriorum authorum* from 1690 bibliographically edited five German editions of Petrić's work *Magia philosophica*, and Niccolo Commeno Papadopoli in his work *Historia gymnasii patavini* from 1726 established information about two professors of Petrić from his study of philosophy (Lazzaro Bonamico from Bassana and Marco Antonio Passeri from Genova), but he also noted the information that Petrić was twice listed in the register of Dalmatians as their *Consiliarius*.

Insight into Jöcher's sources not only sheds light on his lexicographical work, but also reveals paths through which information on life and work of Frane Petrić found its way through biographical lexicons and related editions. Besides the sources of Jöcher's entry on Petrić, in this paper I elaborated on some other biographical lexicons and related editions that also contained information on Petrić, and which were published in the periods from the beginning of the seventeenth to the middle of the eighteenth century. Unfortunately, none of the five former bibliographies on Petrić covering the units from Petrić's time to the moment of their publishing includes information about some twenty biographical lexicons and related editions published in that period. However, the new, i.e. the sixth bibliography of Petrić should not be drafted solely for this matter, but also because of the fact that all five former bibliographies abound in incomplete and incorrect bibliographical units, as well as because methodological uniformity in recording the units is completely neglected. Therefore, it is necessary to use information from the five former bibliographies of Petrić in possible elaboration of the new bibliography: to serve us as a remainder on how a demanding task like composing someone's bibliography should not and may not be done.